

PREKO MORJA.

Hrvatski spisal Evgenij Kumičić.

POSLOVENIL

A. Z. Lovanski.

V GORICI.

Tiskala, izdala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček.

1896.

45973

IN = 030002276

I.

«Solnce zažgé še skalovje», vzdihne Jela in si otira znoj s čela, a solnce je še le prišlo izza Velebita in obsevalo golo glavo visoke Učke. Nobena sapica se ne gane. Nebo je jasno kot ribje okó. Bilo je v malem srpanu, silno vroče in soparno. Anton Radetič in njegova žena Jela sta imela na samem malo hišo na zapadnem delu otoka Čresa, ne celó pol ure oddaljeno od obrežja. Jela pravi, da se od njene hiše vidi pol sveta, a istina je, da vidi celo iztočno istersko obrežje Jelino hišico na oni višini, kedar jo obsije od zapada solnce. Včeraj je odšel stric Marko v Ameriko in oni deček tam na pesku pri morju, tako lačen, ne more pozabiti strica. Ivan, Jelin sinek, je bil prignal ovce na obrežje in se tam vsedel na kamen ter zrl v morje. Tam sredi Velikih vrat, ki delé istersko obrežje od Čresa, plava mala ladjica, in je videti kakor muha na ogromnem zrcalu. Senca otoka Čresa se razprostira nad tihim morjem, a ko se solnce jame vzdigati više, se odmiče od

skalnate iztočne isterske obale. Divno je to morje, kedar sije vanj solnce, krasna njegova zlata in škr-latna površina, krasno je, ko se njegovi valovi zberejo. Kedar zatuli vihar, tedaj čuješ iz tega velikega, hladnega groba grozen šum, kakor da se lomi drevje in se kručijo kosti, a prah teh kostij razsvetljuje temno noč, razpršen nad besno in razburjeno morskó površino. Okoli mornarskih koč tuli in buči tedaj vihar in od obrežja se čuje votlo bobnenje valov. Udove, matere in sestre pa plakajo in molijo k Bogu, naj svojce, ki so zunaj na morju, obvaruje vsakega zlá, in se spominjajo v molitvi tudi tistih, ki počivajo v mokrem, hladnem grobu.

«Ivan, ali ne vidiš, kje imaš ovce?» zakliče sinku Jela, ki je brala suho vejevje.

«Aaa!» odgovori Ivan in pogoltne naglo skozi grlo košček kruha. Zagledal se je bil v ono ladjico, ovce pa so mu med tem zašlé v sosedovo hosto. Mali zopet sede, je beli kruh, napne črne obrvi in gleda ono ladjico s svojimi velikimi črnimi očmi. Dober se mu je zdel ta beli kruh. Prejšnji dan so se gostili pri Radetičevih, kakor na kak praznik. Došel je bil Marko Radetič iz Amerike, stric Ivanovega očeta, in mati Jela se je vrtela jako pridno okoli ognjišča. Tudi mesa so imeli, ker stric je jako bogat, kakor tista gospôda v mestu Čresu, ki včasih pride tudi v Ivanovo hišo kupovat volne. Stric Marko je prišel domu čez mnogo let, ostal doma deset dnij in danes je odjahal na vse zgodaj v Čres, odkoder pojde s parobrodom v Trst in od tod, kdo bi ne vedel kam, kakor v njegovo Ameriko, kjer je menda toliko zlata, kolikor na Čresu kamenja. Mali Ivan je vstal danes zgodaj, a ni bilo več strica Marka v hiši. Ko

je izgnal ovce iz hleva, videl je strica in očeta tam na bregu. Stric je jahal očetovega konja, a oče je hodil za njim. Ko je Ivan snedel svoj kruh, odpré si svojo pisano srajco na prsih, pobere vse mrvíce na roko in jih dene v usta, tako, da mu pade slamnati klobuk na tla. Bil je lep deček, nekoliko zagorele polti, zdrav in čil. Bilo mu je komaj devet let, a znal je že plavati in loviti ribe.

Ivan se čudi in veseli, ker pluje ladjica naravnost proti malemu zalivu, kjer je bil on. Tihi ta zaliv je lepo zavetje. Na levi in desni strani sta dva mala rta, izprana od južnih valov, na sredi pa pesek, bel kakor sneg. Nad peskom raste nekoliko smrek in nekaj kadulje, a malo više zelení majhen hrastov gozdič.

Ladjica pripluje naglo v zaliv in obstane. Dva veslača, s črnimi bradami in s pipo v ustih, vzdigneta vesla. V ladjici je bil še jeden mož, ki je imel na kolenih nekako culo. Ta mož je zapovedal veslačema, ne več veslati, ko je nedaleč od morja zapazil Ivanovo mater, ki je gledala začudena ladjico.

«Olà, žena, pojdite sem k morju!» zakliče oni mož, ki je sedel v ladjici. Hrvatske besede je izgovarjal z laškim naglasom.

Jela pride k obali in za njo tudi mali Ivan, da bi videl ladjico, ki je bila pri bregu. Oni mož s culo izstopi oprezno iz ladjice na suho s pomočjo mornarja. Culo položi na pesek. Jela se čudi. Oni mož visok, postaran, gladko obrit, vzame iz cule svilenó modro ruto. Jela se trikrat prekriža, mali Ivan pa napne svoje velike črne oči. Tu pred njima leži malo dete z rdečimi lici in vrišči in kriči, menda od gladu. Rudeča ličica, polna in kakor z najfinejšim

mahom nadihnena, se zdé bolna in so nagubančena od jokanja, a ustnice drhtijo od vriska, in mali jezik se naglo trese. Čelo je namrdano, od boli se zdi postarano, oči pa so polne solz. Dete je zavito v belo blazino s čipkami, a kako vrišči, kako se trese, kako drhti mali jezik v odprtih ustih! Jela se ne more prečuditi.

«Kje je vaša hiša?» vpraša Jelo oni obriti mož, ki je prinesel dete iz ladjice.

«Gori na bregu», odgovori Jela.

«Ali je ta mali vaš?»

«Dà, moj».

«Ali imate še več otrok?»

«Hvala Bogu, dvoje jih doma spi, Tonček in Jelica».

«Digo, Zane, opravite svoj posel! Kaj vruga brbljate! Brzo, brzo, da se vrnemo še pred veliko vročino!» vpije jezno jeden mornarjev iz ladjice.

«Potrpita! Jaz vem, kaj mi je storiti. Jaz sem za vse odgovoren gospodarju in njej!» reče Zane, zategnivši zadnjo besedo in mahnivši z roko, kakor da prezira ono osebo, o kateri je govoril. Na to se obrne Zane z lakajskim kretanjem k Jeli in jo vpraša:

«Ali je že dolgo, kar se je rodilo vaše zadnje dete?»

«O veliki gospojnici, mislim, da bo dve leti».

«Bi li mogla še dojeti?»

Jela je v zadregi.

«Jaz vam hočem pustiti to dete. Pazite nanj, kakor da bi bilo vaše. Deklica je in rodila se je sinoči. O, sramota, sramota! Če je vi ne morete dojeti, jo bo mogla morda kakā žena v vašem sosedstvu. Vzemite dete. A kako se zovete?»

«Jela — — — ali kaj bom jaz s tem? — — —»

«Tiho, tiho! A kako se zove vaš mož?»

«Anton — — — ali jaz imam drugih skrbi dovolj — — —»

«Kako še?»

«Radetič — — — revno dete — — —»

«In številka vaše hiše?»

«Devet — — — kako vrišči, a kaj poreče moj mož? — — —»

«Tiho, tiho! Vzemite dete. Tukaj imate za sedaj dvajset tolarjev, pozneje dobite še več. Dobro boste plačani».

«Meni ni do denarja. Revno dete! A odkod ste vi?»

Zane mahne z roko proti isterskemu obrežju in stopa počasi v ladjico.

«Kaj bodem jaz z detetom?» protivi se Jela.

«Dobro, dobro, samo da ga nesete domu», mahne jej Zane iz ladjice, ki se naglo pomakne od brega in vesla proti isterskemu obrežju.

Jela poklekne k detetu, sklene roki in začne kimati in govoriti sama seboj, naj bi Bog oprostil materi in očetu, ki sta mu dala življenje in ga potem tako odpahnila od sebe, da na svetu ne more biti ničesar dobrega, dokler so ljudje takó hudobni, da se mora Bog razsrditi nad njimi, in kaka je ta mati, da je ni sram pred Bogom in pred ljudmi, in kaj hoče ona s tujim detetom, katerega pa ne more pustiti na pesku ali vreči v morje.

Mali Ivan gleda osuplo ono malo, rudeče lice, polno gub od jokanja. Jela se spomni, da mora biti dete lačno, in ga hiti odvijati, ali prej še stopi k morju, da si omije roki in se še le potem dotakne one svile.

Počasi ga odvijte, sede na pesek in ga nadoji. Med tem, ko ga je dojila, pregleda one tolarje, zavije jih v robec in hrani v nedra in se nasmehne z nekako čudno zadovoljnostjo. Ali ko pogleda tja preko morja na istersko obrežje, se začne zopet sama s seboj razgovarjati, kako so tam ljudje slabši od neme živali, da jih ni nič sram, ker nimajo božjega strahu, kaj naj počne ona s tujim detetom. Jela se spomni na ovce in reče Ivanu, naj gre na nje pogledat. Sama ostane pri morju in se zamisli: kaj mi poreče Anton, kedar se vrne s Čresa, kaj porekó ljudje, in Bog vé, ali je dete že krščeno.

Jela, v take misli vtopljená, upré svoje velike svetle oči na istersko obrežje, ki je bilo pozlačeno od solnca. Zrak je bil bister, morje tiho, sijajno, kakor krasna škrlatna preproga. Na iztočni isterski obali, tam preko morja, vidijo se mesteca in sela kraj morja, na hribih in visokih pečinah, tu pa tam velike gospoške palače, tam zopet zelení hrastov gozd, na drugem kraju tihi gaji oljk, gore daleč od morja oddaljene, goličave, kraj morja visoko skalovje in sive pečine, vse to skupaj v solnčnih žarkih. Tam v daljini bliščé se križi na cerkvah, v veliki tišini čuje se glas zvonov, ki zveni tiho nad morjem, kakor mili glas iz nadzemskih krajev. Jela doji dete in misli na svoja otroka, ki ju je pustila doma, ko je šla nabirat vejevje v šumo. Jela je žena lepega obraza in života, in čiste, malo zagorele polti. Imela je okoli trideset let. Lepo se ji podajajo dolgi, gladki, črni lasje, a še bolj velike, svetle oči. Čisto se je zatopila v misel, da doji svoje dete in da ona živi samo zanj, ona mu je mati. Na njenem obrazu sije blaženstvo. Materin, divni, nebeški nasmeh je objel njeni ustnici. Vsa je nežno razburjena,

vtopila se je v tiho vnemo najslajše, najbolj vzvišene ljubezni, onega razkošnega in nebeškega čuta, ki je znan samo materi, zatopljeni v bajne sanje o sreči svojega otroka, ko jej ličice njegovo ogreva prsi in dete slastno pije njeno življenje v svoje.

Mali Ivan se je naslonil na skalnato steno vrh obale in gledal dolgo začuden svojo mater doli na pesku. Jutranji zrak je bil napolnjen z vonjavo kadulje, rosna trava in skalnate stene svetile so se na solncu, kakor bi bile pokrite z morsko soljo, ki se topi. Ono prozorno in tiho morje se je počasi vzdigovalo in padalo, kakor Jeline prsi. Dolgo je gledala v oči dekletca, v one brezčutne oči, ki odprte ničesar ne vidijo, ali v katerih samo matere čitajo prvi svit duševnega življenja. Ko se je dete nadojilo, jame ga Jela bolje ogledovati, držeča ga na krilu. Sedaj je bilo malo lice blago in pokojno, kakor ono tiho morje pred njo.

II.

Počasi koraka čez strmi klanec in se približa vsa potna hiši. Na plečih je nosila breme vejevja, a v naročju dete, ki je sladko spalo. Ko pride na trato pred hišo, sedel je na pragu mali Tonček in se igral z mačkom. Na sebi je imel samo srajčico, ki mu je segala do kolen. Vstal je sam in šel pred hišo, da tu pričaka svojo mamico. Ko jo zapazi, se ves zgame od radosti, črne oči mu veselo zabliščé, vrže od sebe mačka in teče k materi.

«Mama, daj mi kave!» zakliče mali z zvonkim glasom.

«Čakaj, Tone, čakaj! Ali Jelica še spi?»

«Spi, je — — —» naglo neha, ko čuje jok iz materinega naročja.

Dete se je prebudilo. Bil mu je neznan oni sitni glas, zato reče materi:

«Jelica je v izbi, to ni Jelica. Mama, daj mi kave!»

Mati odloži breme, gre v izbo in položi dete na svojo postelj. Tonček hitro stopi na stol in gleda sedaj v mater, sedaj ono malo dete. Na to se zbudi tudi Jelica v zibelki. Jela nahrani otroke. Bila je nekoliko v skrbeh; opazila je, da Jelica nerada je in da ima glavico vročo. Tonček je imel štiri leta, Jelica pa dve: bila je čisto podobna materi.

Radetič ni bil bogat, ali imel je vsakega nekoliko; nekoliko polja, gozda, vinogradov, pašnika, jedno kravo, ovce in konja. Stric Marko mu včasih pošlje iz Amerike nekaj denarja, a saj je tam v tujem svetu tudi ves zakopan v zlatu, in pri tem nima niti žene niti otrok. Radetičeva hiša je na jedno nadstropje zidana, spodaj je klet, tu sta dva soda vina in še je prostora za druge reči, kar pač Bog dá. Zgoraj je kuhinja in troje sob, v jedni visoka postelja, po stenah slike, med katerimi je najlepša ona sv. Miklavža. Imajo tudi čaš in lepih izdelkov iz Angležke, vsakega nekoliko, četudi po siromaško. V hiši in okoli nje je vse čisto, ker Jela drži hiši tri ogle po koncu. Dela pridno, kakor bučela, in bolelo bi jo srce, ako bi se kaj napravilo. Ima že troje otrok, pa še je mlada in zdrava ženska, in nikdo ne vé koliko — — — —, Bog ne daj, njena mati jih je imela dvanajst! — «Ah, jedno tu, drugo tam, potrebuje jih cesar in svet je širok!» vzdihnila je Jela, kedar je mislila na svoje brate in sestre v selu Vrutku.

«Naj se zgodi božja volja!» odgovoril bi ji mož, ko bi mu to govorila.

Blizu Jeline hiše je bila slaba pot, ki je vodila proti jugu v selo Tiči, kjer so stale pod obraslim gričem tri hiše skupaj. To so bili jedini Radetičevi sosedje, četrť ure daleč. V tem selu se je že vedelo, da je prinesla Jela domu tuje dete, ker je Jelo srečala med potom neka žena. Okoli poldne ste prišle k Jeli dve sosedi iz sela Tiči, da vidite na svoje oči ono dete v svili in zlatu in ki je menda priplavalo v zlati zibelki k Jelini hiši. Tako se je že v kratkem času razširila in olepšala ta vest. Jela privede v sobo svoji sosedi, dve starki, in jima pokaže dete, katero oni neprenehoma gledate, kimate z glavo in ne veste, na kaj to kaže, ali bi molile ali klicale Boga na pomoč, ker se ne vé, ali to čudo pomeni dobro ali slabo letino. Morda se zgodi kaka nesreča na otoku, morebiti se pripeti kaj hudega v Tičih ali na Radetičevem domu. Starki si ogledávate čipke, čudite se nakitu na detetu in ne verujete Jeli, ki jima pové vse resnično, kakor je bilo. Čudno, čudno, kaj takega ni ne v Tičih, niti v mestu Vrutku, kjer imajo gospoda župnika.

Starki odlezete iz kočje proti svojemu selu, da razjasnite reč, kakó je in kaj je.

Drugi dan okoli poldné prijaše iz mesta Čresa Anton, Jelin mož.

«Ali kje si se vendar zamudil tako dolgo?» zakliče mu Jela iz okna, ko še ni dospel do hiše.

«O svitu sem krenil iz Čresa. Stric Marko te pozdravlja. Kako je z otroci?»

«Celo noč nisem zatisnila očesa. Jelici ni dobro. Vroča je in boli jo grlo».

Anton razsedla konja, pusti ga na trati, sam pa gre v sobo. Hitro zapazi ono tuje dete in nemalo osupne. Žena mu vse pové.

«Ladjica je tedaj prišla od one strani», vpraša jo in mahne z roko proti zapadu. «Dà, od one strani». Anton vzame iz zibeljke v naročje svojo Jelico, ki spusti glavo na njegovo ramo. Oče jo poljubi in jo vpraša:

«Dušica, kje te boli?»

«Tu, tu», odgovori mala s hripavim glasom in pokaže na vrat.

Jeli stopijo solze v oči. Anton meni, da ne bode hudega. Držeč malo bolnico v naročju, začne praviti, kako je videl po svetu v velikih mestih, dokler je bil mornar in ko mu je še živel oče, tudi tako zavite gosposke otroke, in tedaj je mislil, da ne sme njegova izvoljenka vedeti za svilo. Ono dete je gosposko, tam na isterski obali je dosti gospode. Pregrešila se je bila kaka deklica, in da se zakrije sramota, so storili to z detetom.

«Sram naj bi jih bilo!» reče Jela, vzemši dete s postelje. Zibala ga je na rokah, da se umiri.

Mala bolnica je težko dihala, naslonjena na očetovo ramo. Mož in žena sta se razgovarjala o stricu Marku. Tonček se je naslonil na očetovo koleno in se zagledal v neko sliko na zidu. V sobi je bila silna vročina.

«A kje je Ivan?» vpraša oče, otiraje si znoj, ki mu je tekal po čelu.

«Pri morju; lovi ribe».

«Te pa lahko spečem na trebuhu! Odkod sedaj ribe? Tudi ribam je vroče, pa so šle od kraja v globočino».

«Na te čaka, pa je odšel, misleč, da prideš, ko se malo shladi».

Anton je bil nekoliko vznemirjen. Hoče nekaj povedati, a ne vé, kako bi začel. Bilo mu je pet in trideset let, a videti je bil stareji. Srednje rasti, žilav, trden kakor dren, kakor da bi bil iz skale. Črna, nekoliko rudečkasta brada mu je rastle po licu, od solnca rujavem. Oblečen je bil po mornarsko. Z desnico pogladi nekoliko goste brke in se nekako posili:

«Jela, čuj me, stric Marko hoče, da damo v šolo — — —»

«Ivana? Čula sem vaju, ko sta se o tem razgovarjala. Ali kam v šolo. Dragi Anton, jaz ne dam svojega deteta. Kaj bomo brez njega? Šaj itak ga vzame cesar — — —»

«Ali, Jela, čuj me — — —»

«Ah, čujem te, čujem!»

«Stric hoče, da ga damo v šolo v Vrutak. Dve uri hoda ima do šole. V Vrutku imamo dovolj rodbine, Ivan more biti pri kom od tvojih in jedenkrat na teden more priti domu.

«Ne, ne dragi Anton!»

Jela zaihti. Mož ji pravi, da je hotel danes govoriti z župnikom, ko je šel skozi Vrutak, ali ljudje so mu rekli, da je šel župnik na Reko, odkoder se povrne še le drugi dan. V Vruku je poučeval otroke župnik sam, ker ni bilo učitelja. Za Ivana hoče plačevati stric Marko. Razgovarjaje se o stricu, o Ivanu, ki postane duhovnik, in o onem tujem detetu, ki morda še krščeno ni in mu ne vedó za ime, končata s sklepom, da pojde drugi dan Anton v Vrutak, da vpraša župnika, kaj naj stori z onim detetom. Drugi dan jo udari Anton na vse zgodaj v Vrutak. Jela je

ostala čuječa pri zibelki, solze so jej tekle po licu in oči je imela uprte na malo bolnico, ki je težko dihala. Vrat ji je bil rudeč in otekel. Ivan je bil šel v selo Tiči in prosil neko starko, ki je poznala moč raznih trav, da bi prišla k mali Jelici. Starka je prišla in rekla, da se je dete prehladilo, ako mu ni morda škodil hud pogled. In ko je tako govorila, je bojazljivo gledala s svojimi sivimi solznimi očmi tja na posteljo, kjer je ležalo ono tuje dete. Bog vse more, a čulo se je že marsikaj na svetu. Starka omota Jelici dolgo nogavico, polno vročega pepela, na vrat. Ko se vrat ogreje, bo morda bolje.

Okoli poldne se vrne Anton iz Vrutka in reče ženi, da hoče župnik krstiti ono dete. Govoril je z župnikom tudi o Ivanu, katerega hoče rad poučevati. Danes so drugi časi in Ivanu ne bode škodilo, ako se nauči čitati in pisati.

Jela je samo na pol čula svojega moža. Tudi Antona je prevzela tuga in porosile so se mu oči, ko je videl, kako trpi njegova hčerka. Hodil je okoli hiše kakor brez glave cel popoldne, nekaj težkega se mu je bilo vleglo na srce, v somraku ga kliče žena iz kuhinje, kjer so mu prišle tužne misli. Jelici je lice oteklo, oči so izbuljene in se motno upirajo v materin obraz. Pogled je bolan, kakor da prosi pomoči; prsi se mučno vzdigajo, iz grla se čuje nenavadno hropenje. Mati kliče Jelico z najslajšimi imeni, boža jo po čelu, poljubuje ji ročice, a dete jo srpo gleda. Mali Tonček igra se v kuhinji, valja se po tleh, a Ivan je pokleknil na tla k zibelki, gleda sedaj mater, sedaj sestrico in tiho joče, ko vidi, kako iz materinega lica kapajo debele solze v zibel. V sobi je bilo že temno. Anton prižgé voščeno svečo, a mala Jelica razširi oči,

pogleda tužno plamen, v grlu jo začne daviti, mučno zahrope, potegne še dva ali trikrat, hoče vzdigniti glavico, odpré ustica, da bi dobila zraka, zvije glavico, strese se in odreveni v zibelki zadušena. Mati zamolklo zavriskne: «O dobri Bog! Jelica moja!» položi drhtečo roko na blede lice in spusti obupno glavo na mrtvo dete. Oče se nasloni z licem na postelj in rameni se mu treseta od tihega ihtenja. Ivan je glasno zaplakal, a Tonček je stal na pragu in gledal začudeno v sobo, široko odprši velike črne oči. Deca se je spravila k počitku in zaspala, roditelja pa celo noč nista zatisnila očij. Pri mrtvem detetu je gorela rumena voščena sveča in mirno razsvetljevala pokojno lice Jelice in glavo njene matere, ki je bila sklonjena nad zibelko. Okna so bila odprta, noč je bila tiha in svetla, vse je bilo tiho in mirno.

Ko se je zdanilo, zbil je Anton nekoliko desk, in krsta je bila gotova. Tudi križ je naredil sam, pozneje pa ste ga okrasili dve deklici iz sela Tiči. Tudi malo Jelico ste ovenčali s cveticami.

Okoli dveh krenejo proti Vrutku. Pred krsto je šel Ivan, držeč v jedni roki svetilnico, v drugi pa križ za grob svoje sestrice. Mladenič plave brade, praznično oblečen, je nosil krsto na rami. Bil je sosedom sin iz Tiča. Za krsto sta šla Anton in Jela, zadnja nosi na mehki blazini ono tuje dete k župniku, da je krsti. Za Jelo, ki je od velike žalosti vsa potrta, skaklja bosonog in v sami srajci Tonček, ki pa ostane pri sosеду, dokler se oni na večer ne vrnejo. Ko so prišli do sela Tiči, položi oni mladenič krsto na zid in reče svoji materi, da mu prinese pipo in duhana, kar je pozabil prej doma. Starka mu prinese, on pa oboje vtakne v nedrije, vzdigne zopet krsto, in vsi

gredo naprej. Tonček in še dvoje otrok skakljajo za njimi do potoka, a od tod se zopet vrnejo v selo Tiči, igraje in nagajaje si po kamenitem potu.

Velika soparica je bila v kvarnerskem zalivu. Krsta na rami onega mladeniča se zaleskeče na solncu, kedar se pomičejo po planem. V senci gozda si nekoliko odpočijejo. Mladenič je položil krsto v travo, Jela pa je sedla poleg nje in naslonila se na pokrov, tiho vzdihovala in držala na krilu ono tuje dete, katerega nikdo iz sela Tiči ni hotel nesti do cerkve. Mož je med potom molčal, samo tu pa tam mu je ušel kak vzdihljaj.

«Danes bo še deževalo in grmelo», reče Anton, pogledavši proti severu na Preluko, kjer so se motali črni oblaki, dva ali trikrat je že švignil blisk, glasen grom se čuje, in potem potegne močen veter od severne strani.

Komaj obstane mali sprevod pred cerkvijo v Vrutku, že so začele padati debele kaplje na krsto in veter je zatulil po grobeh. Župnijska cerkev je stala na pokopališču. Vsi gredó v cerkev in močan dež se ulije po strehi. Ploha in vihar divjata po otoku Čresu. Solnce zopet prisije z zapada v cerkev in pozlati na oltarju svetnike. V cerkev pridere na to deset vaških otrok z rdečimi lici od dirjanja. Pozneje je prišlo pet ali šest žen, dva stara mornarja, a naposled župnik, gospod Martin, majhen, mršav, plešast, a brz in okreten mož, kakor bi bil star še le dvajset let, imel pa jih je že okoli šestdeset na plečih. Župnik pogleda ostro otroke, svoje učence, in vpraša Antona:

«Kdo je kum, kje je kuma?»

Anton migne z rameni, a župnik pokliče jedno starko in jej veli: «Mara, vi še niste držali deteta

pri krstu!» Gospod Martin neprestano premiče ustnici, kakor bi nekaj zvečil. Cerkovniku, sklonjenemu in malo gluhemu starcu, zakliče: «Luka, vi ste kum!»

«Dobro, dobro, gospod», momlja Luka in hoče v sakristijo po neko knjigo. Anton vidi, da Luka ni razumel župnika, in ga zadrži za ramo, a temu se nekdo iz tolpe mornarskih otrok nasmeje. Gospod Martin se obrne kakor vreteno in pokaže otrokom vrata, mahivši z desnico in udari z nogo na tlak.

«Ven!» sikne skozi zobe. Otroci letijo iz cerkve.

«Na kakšno ime naj je krstim?» vpraša na to srdito Antona.

«Gospod — — —»

«Dobro: Ana. Danes je šestindvajseti dan malega srpana, god sv. Ane».

Dokler je župnik krstil, čepela je Jela pri krsti svojega deteta, na drugi strani cerkvenih vrat.

Malo pozneje zapoje zvon in razžalosti srce vsake matere, kateri je umrlo že kedaj dete. «Zakopljajo angelja», velijo ljudje, ki čujejo glas zvona. Vsi gredo iz cerkve, razven starke, ki je držala na krilu Anico, ter šepetala molitev za molitvijo takó naglo, kakor še nikdar, in ne vedé zakaj. Nikdar se ji še sanjalo ni, da doživi kaj takega: botra biti takemu detetu, Bog vé čegavemu?!

Za cerkvijo med nizkimi grobovi, kjer so zakopani angelji, glej tam se črni zemlja, tu je grobič za Jelico. Župnik je molil, Luka nekaj jecljal in spustil krsto v grob, a v krsti je ono drago dete hladno, mrtvo in se ne more odzvati materi, nikdar več je ne more mati, svojo malo Jelico, obsuti s poljubi, in vendar jo je nosila pod srcem, ljubila jo in ljubkala. V potokih tečejo solze iz Jelinih očij, tresoče roke

sklepa pred drhtečimi usti, s tresočim glasom kliče za detetom, sključena se ozira v oni hladni grobič. Vsi jočejo okoli groba, otirajo si solze, a selska deca gleda sedaj župnika, sedaj tožne roditelje. Ko pa zaropotajo grude na krsto, krikne Jela zamolklo: «Moja bol!» in pritisne krčevito roko na srcé, ki še nikdar ni občutilo takega gorjá in tako strašne boli, in se skloni žalostno na rob groba. —

Ko se vračajo domu po onem kamenitem potu, zajoče Anica v Jelinem naročju; žalostno vzdihne Jela, pogleda s solznimi očmi otroka in reče tiho možu: «Anton, počakaj malo, vidiš, da je sirota lačna. Oh, dobri Bog, kaj sem doživela».

«Jela, umiri se, ne jokaj», vzdihne mučno Anton. Jela in mož sedeta, a Tonček in Ivan nočeta čakati. Jela se razpne in nadoji dete. Na malem griču sta, pod košatim, velikim krastom, in spodaj je morje. Bil je krasen in hladen somrak, veter je utihnil, umirilo se je morje, okrepčal se je gozd na otoku in divno se je svetil v zadnjih žarkih rumenega solnca. Dež je oživel vsako travico, shladil in zbistril je zrak; vse je tiho. V tej tišmi se čuje samo slastno sesanje Anice. Jela in Anton mislita samo na oni grobič, njiu solzne oči blodé tja preko morja po isterski obali, kjer se še v somraku razločujejo velike bele hiše med temnim zelenjem.

III.

Radetičev Tone je bil presrečen. kedar je veslal ob čreski obali od rta do rta, od zaliva do zaliva, kjer je vedel za vsak greben, za vsako steno. Kopal

bi se, lovil ribe, potem zopet skočil v morje in tako bi delal cel dan. Kedar veje v somraku veter od kraja, napel bi jadro, in ladjica bi se nagnila na stran ter polagoma plula od obale. Včasih bi se oddaljil malo od obrežja, ker dobro je znal ravnati s krmilom in z jadrom. Najmilejše mu je bilo ono mesto, kjer so pred mnogimi leti tuji ljudje pustili malo Anico. Ob onem tihem zalivu je bil prod bel kakor sneg, a pred njim plitvo, zelenkasto in prozorno morje, in ona dva rta, ki branita zaliv južnega in severnega vetra. Ta zaliv je bila njegova radost, tu se je naučil loviti ribe in plavati, tu se je najraje igral z Anico, tu je bila njegova ladjica, katero je zmiraj čistil, o kateri je zmiraj sanjal. To ladjico je kupil oče pred štirimi leti, tedaj, ko je umrl stric Marko v Ameriki. Tonetu je bilo tedaj deset let in bil je živ in nepokojen, kakor so navadno otroci. Ladjico je prišla gledat tudi deca iz sela Tiči, in tedaj so govorili samo o tej ladjici. Samo Tonetova mati je bila na ladjico nevoljna, ker se je bala, da bi se ne zgodila kaka nesreča.

Dva koraka od peska je molel iz morja mal greben, gladek in spran od valov, ki so pljuskali vanj. Ali danes je morje tiho, mirno kakor olje, prozorno kakor najčistejše steklo. Anica je pustila lahko obutev na produ, privzdignila modro suknjico do kolen, gazila skozi plitko vodo in sedla na greben. Tu je sedela in spustila nogi do členkov v morje in vzela v roke vrv, s katero je bila privezana ladjica na kraj. Tam je Tone, poten in zasopel, čistil in pral že cel popoldne. Ladjica ima na dolgi vrvici kotvico, ki jo drži, da ne udari na kraj, a Tone se je jezil, ker ladjica noče mirovati. Anica jo dobro nategne, spusti naglo

vrv, in ladjica skoči nazaj tako hitro, da bi Tone v njej padel, ako bi ne bil oprezen. On se jezi, a Anica se zvonko smeje, brodi z nogami po vodi in meče vodo v ladjico, da malo poškropi Toneta. Od nje-nega smeha odmeva ves zaliv.

Ko sta bila prišla k morju, takoj po obedu, se je bila skrila Anica za rt in se okopala v drugem zalivu. Ko sta bila še majhna, sta se kopala skupaj. Anica sedi sedaj na oni steni, kodrasti črni lasje, še mokri od kopanja, padali so ji na rame. Na sebi ima srajčico in mokro letno suknjico, in vsa je razsvetljena od solnca, ki se je že nagnilo proti visoki gori tam preko morja. Anica brodi z nožicami po vodi, a ta se peni in praši okoli njene bele polti. Ni bela tako mrtvo, kakor sneg, nego nadahnjena z ono sijajno, živo in veselo temnejšo bojo, pod katero tli bujno življenje in katera spominja na prvi mah na neko ugodno toploto. Taka divna južna polt nežno mami s svojo milovidno gladkostjo. Tone je uprav dan prej pogladil Anico po licu in prvokrat se je nečemu začudil. Anica bi tega ne bila opazila, da ne bi je on nekako začudeno pogledal. Glej, tudi danes jo gleda iz ladjice kakor včeraj, ker so njene oči velike in sijajne, ker se na njenih okroglih nožicah prekrasno bleskečejo kapljice morja. Anico prešine nekak nemir, zarudela je nekoliko, poravnala suknjico, naglo vstala in zapustila oni greben. Ni se smejala več, ampak zagledala se je nekam daleč, tja v zlato črto na obzorju, kjer se spaja nebo z morjem. V sijajnih črnih očeh zasveti se ji nekaj, kakor prvi slabi svit zvezde v somraku, na rudeče ustne vrgel se ji je lahen nasmeh.

Ko se Tonček pripogne v ladiji, da nekaj poravna, skoči Anica na pesek.

«Čuješ, Tone, kdaj pojdeva domu?» vpraša ga tiho, ko se je obula

«Očistiti moram še prostor, kjer bode sedel gospod župnik. Vse je treba, da bo lepo in čisto do jutri. V dveh urah bomo tam. Tudi lani smo veslali samo dve uri. Videla boš, kako lepo je na Glavini. Imam dve cvanciki. Kupim ti kaj na sejmu».

«Kaj? — — —»

«Kaj? Jaz ne vem. Trgovci pridejo z Reke, iz Trsta in od drugod. Videla boš. In kaka je tam cerkev. Tudi godba svira notri. Jaz sem jo že čul, toda mi lepše pojemo. Lani je maševalo troje duhovnikov, jeden star brez las in dva mlada. Samo da bi bilo jutri lepo!»

Tone uredi ladjico in skoči na kraj. Bil je ves rudeč od dela. Slamnati klobuk si potisne na svoje črne lase, in napotita se domu. Solnce je že zatonilo. Pred istersko obalo se je vlekla temna proga. Na potu je zopet pripovedoval Tone, kaj je vse videl prejšnje leto v mestu Glavini, tam preko morja, ko je bil na binkoštnem sejmu. Na Glavini so tri cerkve, veliko hiš, a nekatere hiše so desetkrat večje, nego župnikova v Vrutku. Na pokopališču v mestu Glavini je mnogo velikih, lepo obsekanih kamenov, na zvoniku pa je ura. Tonetu je bilo okoli štirinajst let, a bil je že malone mladenič, jak, zdrav, čvrst kakor kremen, lepe rasti in krasnega obličja. Ko je šel po strmem potu za Anico, ki je hitro skakala naprej kakor srna, lahka kakor pero, polna gibčnosti, pravil ji je sedaj to, sedaj ono in ni obrnil svojih lepih in črnih očij od njenega tilnika, kjer se ji je bilo zvililo v dražestni oni jamici nekoliko kratkih in mehkih las v mal krog. Ko sta bila sredi pota, na višini na golem

skalovju, sedeta drug k drugemu, da si malo odpočijeta, kakor je rekel Tone. S tega kraja se je videlo iztočno istersko obrežje, reški zaliv, a tam proti jugozapadu brezmejno morje, ki se je dotikalo z rudečim nebom. Na rudečem obzorju razločujejo se mali otoki, golo pusto gorovje in pečine. Na morju in na kraju je bila velika tišina; samo iz daljave se čuje nekaj, kakor glas zvona, cikanje galebov, grščanje vranov, lajanje psa s kake ladije, ki se leno vleče kraj obrežja, da se skrije v luko na Porozini, v strahu, da se preobrne nakrat vreme.

Tone je položil glavo na Ankino krilo, pa je zopet pripovedoval, kako so lepe hiše na Glavini. Anica si je poravnala lase s čela in mu govorila, smejaje se:

«Ti imaš lase, kakor črno jagnje. Čakaj, hočem te vleči za lase, da te bo bolelo. Boli te že? Boli te sedaj?» vpraša ga ona in vleče močnejše.

«Ne, ne boli me še, vleci, me še ne boli, aj, aj, dovolj!»

In smejala sta se.

«Sedaj pa jaz povlečem tebe», reče Tone, spominivši se onega kroga las na njenem tilniku. Prime za one mehke lase, poklekne za njo in začne vleči. Ona mu veli, da je še ne boli, a on vlačí močnejše in močnejše. Naposled vikne Anica: «Aj, dovolj!» in se zvali na njegove prsi, z glavo na njegovo levo ramo. Lica se jima dotaknejo. Umolkmeta nekaj časa.

«Močno si me — — —»

«Ker si rekla, da te ne boli.»

V tem zakliče z drugega vrha, preko potoka, neka mala pastarica iz sela Tiči:

«Ej, Tone!»

«Kaj hočeš?» odzove se Tone.

«Vaše ovce se pasejo na tujem polju!» vpije pastarica, zategujé vsako besedo.

«A kje je naša Mara?» vpraša Tone.

Mara je bila dekla pri Radetičevih. Bila je to stara devojka iz sela Tiči. Ko je Radetič podedoval deset tisoč goldinarjev po stricu Marku, vzal je v hišo Maro, da mu pase ovce. Radetičeva žena je govorila: «Nočem, da mi Anica služi, ker siroto ljubim, kakor bi jo sama nosila pod srcem. A kako bi je ne ljubila, ki je božja, ker vsak je božji, ki ne vé za mater ne za očeta». Radetičevi do zdaj še niso mogli zvedeti, čegava je Anica. Nikdo ni vprašal po siroti.

«Morda je kje zaspala», odgovori Tonetu pastarica z drugega brega in še pridene:

«Zakaj pa ne pazi z Maro na ovce ona mula?»

Anica se strese. S tem imenom so se ji rogali zlobni otroci. „Mula“ nazivajo ono, kateri ne vedó za roditelje.

«Le ročaj se Anici, le, a jaz ti razbijem nos. A kaj si ti, žaba, mačka, ničarija, čakaj, čakaj, jaz te našeškam!» grozil se je Tone pastarici.

«Tudi včeraj mi je rekla, da sem mula, zmiraj mi to pravi», reče Anica.

«No, naj ti le pravi! Čakaj, splačam jo! Anica, ti nisi mula. Moj oče zmiraj pravi, da se še more pozvedeti, od kod si in kdo je tvoja mati. Tudi gospod župnik pravi, da te morata enkrat najti oče in mati. Tebe so pripeljali, ko si bila še majhna, neki ljudje v ladjici nã prod, kjer je sedaj naša lad-jica. Ali moja mati pravi, da je tudi tebi mati, odkar nam je umrla Jelica. Tudi je rekla očetu, jaz sem čul, da bi raje umrla nego tebe izgubila. Glej, tudi

jaz sem ti dober, tudi moj brat ti je dober, a oni žabi hočem razbiti nos, videla boš, kako ji bo tekla kri! Mi smo ti vsi dobri, ker si ti, kakor pravi moja mati, božja in naša».

«Jelica je bila majhna, ko je umrla. Jaz imam tvojo mater, jaz nočem druge. Tudi ti imaš samo jedno mater in očeta imaš tudi samo jednega».

«Ali ti imaš še jedno mater, vidiš, tam nekje preko morja, a sedaj ti je mati, veš, naša».

«Jaz nočem druge matere, jaz sem Anica, ne mula. Kaj ne, da nisem mula?»

«Ne, ti si Anica, in si dobra, mati zmiraj pravi, da si dobra».

Anica ga je milo pogledala. Njene velike in sijajne oči so bile solzne. On jo pogladi po licu in ji šepne:

«Ti si dobra — — —»

«Tudi ti si dober», reče ona še bolj tiho in povesi glavico.

V somraku prideta domu. Pri večerji so bili vsi veseli. Oče je vprašal sina, ali je že vse v redu na ladjici. Antonu Radetiču še ni osivela brada. Dobro se ima, v najboljših letih je in zmiraj vesel in zadovoljen.

Hiša bi bila pripravna za vsakega gospoda; prizidal je namreč nekoliko od strani in zadi, ima denarja in vsega dosti, deca je dobra, Ivan se vrlo uči na latinskih šolah na Reki, a Tone je že skoraj mladenič. Tone in Anica znata tudi čitati in nekoliko tudi pisati. Naučil ju je brat Ivan, ki se uči za duhovnika. Radetičeva Jela se je bila malo odebelila, ali Jela ni postala niti gosposka, niti ni lenarila, ampak je še zmiraj ona, ki drži tri ogle.

Ko se je začelo svitati, potrka močna roka na duri Antona Radetiča, ki vstane s postelje, odpre okno in vpraša:

«Stipe, ali si ti? Pa si vstal zgodaj! Imamo še časa. Še ni dan. Kakšno pa je vreme?»

Stipe, oni človek plave brade iz sela Tiči, ki je nesel na pokopališče v Vrutak pokojno Jelico, pogleda na vse strani in reče:

«Lepo vreme, lepo, tiho».

«Kedar pride gospod župnik, pojdemo hitro na morje. Ali hočeš, Stipe, čašico žganja?»

Stipe stegne vrat, zakašlja in se nasmeje. Bil je v beli srajci in v modrih platnenih hlačah, a okoli vratu je imel črn svilen robec. Kratko suktno je vrgel na rame, modro kapo imel je potisnjeno na tilnik.

Pri Radetiču so že vsi vstali. Jela jim na to natoči kave z mlekom v velike pisane skledice. Anica in Tone sta se praznično oblekla. Vsi so pripravljene in čakajo gospoda župnika. Jela ostane doma. Spekla jim je belega kruha, napolnila dve veliki čutari z vinom, zvezala v robec sira in čašo za gospoda župnika. Že je prisijalo solnce, a župnika še ni. Anica in Tone ne moreta dočakati in gresta k morju. Jela jima je zaklicala, ko sta letela po bregu, naj se varujeta. Mara, devojka v letih, že s sivimi lasmi, majhna in mršava, izgnala je ovce na pašo. Anton ji obljubi, da ji kaj kupi na sejmu, a ona ga sramežljivo pogleda, pobesi glavo in ne izusti besede. Redko je s kom kaj spregovorila in se pred vsakim sramovala, tudi pred otroci, kedar so vpili za njo: «Mara, kdaj se boš možila?» Ona ni našla moža, a Stipe ni našel žene, zato so se ljudje šalili in jima govorili, naj se vzameta, na kaj da čakata?

Župnik naposled vendar prijaše. Spremljal ga je neki človek iz Vrutka.

«Dobro jutro Bog daj vsem! Ah stare moje kosti, vse so se mi stresle!» vzdahne gospod Martin in se spusti polagoma s konja, ki se je koj začel pasti na trati pred hišo.

Župnika vsi lepo pozdravijo. Stipe je držal v jedni roki pipo, v drugi pa kapo. Župnik vzame iz roke svojega spremljevalca velik moder dežnik in naglo reče:

«Hočemo li doli?»

«Ali noče gospod skledico kave?» ponuja Jela.

«Kaj govorite Jela? Jaz bom še maševal na Glavini».

«Ah, oprostite neumni ženski glavi!» opravičuje se Jela.

Župnik pravi na to, da ga že petnajst let ni bilo na Glavini, a sedaj gre tja obiskat svojega prijatelja, tamošnjega župnika. Sedaj more od doma, ker v Vrutku živi star župnik v „penzijonu“.

«Moja čreda lahko strpi enkrat tudi brez mene», reče župnik in pohvali onega v pokoju, ker ima še dober glas, tako, da cela cerkev odmeva, kedar zapoje gospod Mate. No, kar se tiče propovedovanja, to je že malo teže, ker starega že zapušča spomin.

«Prihodnjo nedeljo pa bom pol ure dalje pridi- goval, nego navadno, pa mirna Bosna!» zaključi župnik. Imel je že, kakor je rekel sam, sedemdeset let na plečih, tudi je bil že malo sklonjen, a duh mu je bil zdav in bister.

Preden so odšli k zalivu, vpraša Anton ženo:

«Ali si dala vrečo za gospoda župnika?»

«Oho, glej no, za me vrečo? Kaj hočete li z menoj v morje?» smejal se je gospod Martin.

«Ne, ne, gospod, ampak vzeti hočemo jedno prazno vrečo za vas in napraviti vam v ladjici mehke sedež, da vam ne bo pretrdo na goli deski».

«E, Anton, to je drugo! Glej, glej, vrečo za me! Ali od kedaj so Čresani razbojniki? Anton, ko bi vas ne poznal — — — glej, vrečo, vrečo!» šalil se je gospod Martin in se pripognil, da bi bolje založil svoj nos.

Ko kihne, se ves strese. Oni mu zakličejo: «Na zdravlje!» in se napotijo proti morju.

Bil je krasen dan malega srpana, morje je bilo tiho, sijajno, modro nebo vedro, zrak čist, prozoren, kakor da bi ga ne bilo. Tam v onem kotu na severu je pozlatilo solnce lovorove gozdice okoli Opatije in uprlo svoje žarke v morje, ki se jako blišči in tu pa tam preliva v škrlatno bojo. Antonova ladjica se je že oddaljila od čreske obali in plula po tihem morju in se pri tem lahko zibala, kakor pač veslača gibljeta in vzdigujeta vesla. Pri krmilu sedi ne na goli deski, ampak gosposki na razprostrti prazni vreči, gospod župnik, zraven njega pa Anica. Na sredi ladjice veslata Anton in Stipe, na sprednjem delu sedi Tone. Veslača sta goloroka in veslata živahno in hitro, da se jima nategujejo mišice. Župnik je razpel nad svojo sivo glavo veliki dežnik. Svoj tul, tako je imenoval visoki cilindar, kateri je bil star že dvajset let, je položil na Ančino krilo in ji ga priporočil, naj pazi nanj.

«Glej, postaral se mi je tul, pozelenila so se mu krila in tu pa tam je dobil plešo, kakor jaz. Tako je na svetu!» govoril je župnik.

«Anica, vidiš, vidiš tam gori našo hišo!» zakliče Tone.

«Ono tam? Joj, kako je videti majhna!»

Že so bili sredi morske ožine Velikih Vrat. Anica se je čudila vsemu in se je na vse strani ogledovala. Kako veliko je to morje! Sedaj je videla otoke, mesta, vasi in mnoge druge stvari, ki se ne vidijo z otoka Čresa.

Anton in župnik sta se pogovarjala o stricu Marku, ki je umrl v Ameriki. Marko je bil bogat, no pozneje je mogo zgubil. Ono, kar je ostalo, je dobil Anton, toda koliko je imel zavoljo tega potov! Devetkrat je bil v Trstu radi dedščine. — «Polovico so požrli koleki in zopet koleki, takse in zopet takse, to in ono, vrag!» tožil je Anton.

«Tako je tako, dragi Anton, ali to se ni samo vam zgodilo! Kaj hočeš, ko država toliko potrosi za vojake in trdnjave. Vse požrejo topovi! Ali ne tožite, kako bi pa bilo, ko bi nič ne dobili? Saj ste dozidali, nakupili gozda, ovac, sin je v šoli — — — in ah, glej!» udari se župnik po čelu, pa hitro seže z roko v žep. «Jaz vem, da sem ga vzel seboj, morda je v žepu, ha, evo ga, evo!»

«Pismo od mojega Ivana!» vzraduje se Anton.
«Dà, od Ivana. Že tri dni ga imam.»

Ivan je pisal zmiraj na župnika v Vrutku. Njegova pisma so navadno potovala dva tedna od Reke do sela Tiči. Župnik je čital pismo, Anica pa je držala nad njim oni veliki dežnik. Ivan piše, da je zdrav, da se dobro uči, da se nadeja, da so tudi oni zdravi, da pride v dveh mesecih domu in da pozdravlja vsakega. Anici in Tonetu piše, naj le pridno čitata in

pišeta in da jima prinese lepih knjižic z Reke, ter da se bo jako veselil, ako sta se dobro naučila čitati.

«Prepozno smo ga dali v šole. Ima že osemnajst let, pa je šele v peti latinski. Čakajte, jedno, dve, osem, dà, ravno osem let, he, he! pa bode pel novo mašo», štel je župnik na prste.

«Da bi to srečno doživeli vsi skupaj!» reče Anton.

«Modra glavica je Ivan! Malo mlaji malo stareji, vsejedno! Ako bode duhovnik, sreča njegova. Od gladu še nikdo ni umrl».

«Tako je, gospod!» nasmeje se Stipe.

«A ti Stipe, kaj misliš? Ali bo kaj okoli sv. Martina?»

«Gospod, prestar sem že, nobena me noče», zajeclja Stipe in ves zarudi.

«Jaz sem te krstil menda pred tridesetimi leti».

«Tako menda bo, gospod», zmigne Stipe z rameni in škili v morje, v resnici pa gleda župnika.

«Že se je približala ladjica isterski obali, ravno luki pod Glavino. Anica ogleduje to obrežje, a ne more se mu prečuditi. Tu so velike skale, gora je visoka, vse je ogromno, široko, desetkrat večje nego si je mislila. Ko priveslajo v luko, vidijo tu nekoliko velikih hiš, mnogo malih ladjic, bracerov, trabakelov, jeden parobrod, a gori na bregu hiša pri hiši, ogromna cerkev, trije zvoniki, čuje se šum, veliko upitje.

Stipe ostane v ladjici, da pazi na njo, drugi pa so šli po strmi, toda lepi cesti na Glavino. Ko so došli na trg, se je Anica skoraj prestrašila, ko je videla toliko ljudij. Tu so trgovčiči, ljudje v čudni obleki, nekateri v tesnih belih hlačah, drugi v črnih do kolen, žene nekatere v pi-anih, druge v črnih

suknjah z rudečim pasom, drugod mnogo gospâ z malimi solnčniki, mnogi upijejo, kličejo se, kupujejo, prodajajo in se zraven prepirajo. Anica je vsa preplašena, drži se Toneta in ogleduje sedaj hiše, sedaj ljudi in sto drugih rečij, ki jih še nikdar ni videla. Najbolj se je ustrašila jedne kočije, ki je drdrala mimo.

«Kaj je to?» vpraša.

«To je kočija, notri pa sedi gospôda», raztolmači ji Anton.

«A kaj je to, kaj to, kaj ono?» poprašuje Anica brez konca in kraja. Anton ji razlaga, kolikor sam vé.

Župnik odide k svojemu prijatelju, župniku na Glavini. Anton se ogleda po sejmu, da kupi motiko, sekuro, sedlo za konja in drugih potrebnih rečij za dom.

Na to gredó v veliko župnijsko cerkev. Anica in Tone sta preštela oltarje in sveče na velikem oltarju, kjer je uprav maševal njih župnik. Kako je majhen. Ko so prišli iz cerkve, pokazal je Tone uro na stolpu, potem pa gredó za cerkev in pridejo na pokopališče, kjer je bilo mnogo belih nagrobnih kamenov. S pokopališča je krasen razgled na morje in na otoke.

«Deca, kje je naša hiša?» vpraša ju Anton.

«Tam nekje», odgovori mu Anica in pokaže z roko na otok Čres.

«Dà, tam preko morja. Vidita li oni prod, nad njim gozd in nad skalovjem ono belo hišo?» kazal jima je Anton z roko.

«Vidiva, vidiva!» kličeta Anica in Tone.

«Kako je naša hiša majhna in blizu morja!» čudi se Anica.

«A kje je Vratak, kje so Tiči?» vpraša Tone.

«Ne vidijo se od tukaj, a glejta, tam so Porozine. Vidita, vse ono tam je otok Čres, oni breg pa je Osor», veli Anton.

«Joj, joj, od daleč je ves svet drugačen!» sklene Anica roki in se čudi.

S pokopališča se vrnejo na trg, kjer je mrgolelo ljudstva. Na trgu so pregledovali stvari, razgrnjene po klopih prodajalcev, in so šteli okna in dimnike na večjih hišah. Okoli najbližjih se napotijo v cerkev sv. Duha. Ta cerkev je oddaljena za jeden streljaj od mesta in stoji na zelenem bregu. Ko so prišli na pol pota, obstojita Anica in Tone pred vrati velikega gosposkega vrta. Anton je šel dalje, misleč, da gresta za njim. Ko opazi, da ju ni za njim, obrne se in vidi, da stojita pred onim vrtom. Od mesta do cerkve sv. Duha pelje lepa, široka cesta.

«Vidiš, kako velika je ona hiša?» veli Tone.

Železna vrata so bila na široko odprta; sto korakov od Anice je stala na vrtu gosposka hiša na dve nadstropji. Okoli hiše so cvetele cvetlice, rastle je tu lovor, rastli cipresa in lipa in drugo drevje, povsod pa so se vile stezice, posute z belim peskom.

«Ono tam je svetnik», reče Anica in pokaže kip grške boginje v vrtu.

«Lani sem videl dve veliki kokoši z dolgim repom», pohvali se Tone.

«To si mi pripovedoval, Ivan pa nama je povedal, kako se zovejo one kokoši. Kaj ne, purani?»

«Tako nekako, ali — — — glej jih glej, tam so, glej, kakó je dvignila rep in ga razširila kakor malo jadro».

Ko sta tako gledala kokoši z dolgim repom, stopi nakrat pred nju mlada, blede gospa, v blede-

rdeči obleki. Na njo se naslanja visok, star gospod. Šetala sta po stezici kraj zida po vrtu. Oni dolgi gospod, star in mršav, je hodil pripognjeno, lice mu je bilo rjavo, kakor drvo, dolga, siva brada mu je segala do ramen. Gospa pa je bila mlada, tudi visoke rasti, vitka in bolj temne polti. Črni, kodravi lasje so ji prikrivali pol čela.

«Tata, glej ono lepo deklico!» reče gospa v laškem jeziku, obstane pred Anico in jo premeri od pete do glave. Njene oči so bile črne kakor ogel.

Starec malo privzdigne glavo, pogleda ju, zakašlja in reče zamolklo:

«Nista Istrana».

«Odkod sta vidva?» vpraša gospa v laškem jeziku.

Otroka molčita, ker ne razumeta. Anica je odprla široko svoje krasne, sijajne oči in osuplo gledala gospo, ki jo pogladi po licu. Gospa ponovi sedaj vprašanje v hrvaškem jeziku, v čakavščini.

«Tam je naša hiša», odgovori Tone in mahne z roko proti izhodu.

«Kje?» vpraša naglo gospa.

«Na otoku Čresu, preko morja».

«Tata, glej, kako lepa je ta noša! Kako se pa zoveš, mala?» vpraša sedaj gospa.

«Anica», šepne in preplašena pogleda gospo.

«Ostavi deco, Marta, ostavi!» zakašlja starec.

Gospa še enkrat pogleda Anico v oči, ali tako čudno, da je mali srcé zadrhtelo.

Malo potem je bila pri sv. Duhu maša. Cerkev je bila napolnjena in še zunaj cerkve je moralo stati mnogo ljudstva. Tu pod lipami je bilo tudi mnogo gospôde. Anica, Tone in Anton niso mogli v cerkev

in so zató ostali na trati. Pol ure pozneje je prišla pred cerkev tudi ona velika, lepa gospa z vrta. Sedaj je bil ž njo mlad gospod, polne plave brade, že nekoliko plešast, okroglega rdečega lica, močnega telesa in velike rasti. Bil je morda za kako leto starši od gospe.

«Marta, glej, koliko ljudij! Ali vidiš ono malo deklico v modri suknciji? Krasna noša! Gotovo je s Čresa».

«Vidim, Roberto. Ali bodi tiho. Če tudi nisva v cerkvi, ali došla sva k maši».

«In lepa je ona mala! Glej, divne oči! Uprav tebe, Marta, gleda. Ako bi bila princesinja, bi se po celem svetu prodajale njene slike».

«Prosim te, tiho! Moli in ne govori. Imaš dovolj grehov», nasmehne se gospa posiljeno in zmiraj gleda Anico.

«Danes si slabe volje, Marta».

«Prosim te, pojdi od mene, gleda naju naša gospôda», izusti gospa prezirno naglašujé zadnji dve besedi.

«Kedaj morem danes govoriti s teboj?»

«Okoli polnoči. Oprezno! Idi, idi!»

«Z Bogom, duša moja!» šepne oni in se oddalji od gospe, a ostane še pred cerkvijo.

Ko se je maša končala, vračala sta se Anica in Tone z drugimi ljudmi v mesto. Ona gospa je šla dva koraka za njima in vsa gospôda jo je pozdravljala. Nekteri so se ji globoko klanjali. Anica in Tone zopet malo postaneta pred vrati onega vrta, da bi videla kokoši z dolgim repom. Gospa gre na vrt, tam se obrne in upré črne oči v Ančino lice in jo široko pogleda, kakor da jo želi pojesti, kakor da jo hoče

pogoltniti in jo zakriti v globini svojega srca. Tako je ugajala mala Anica gospi. Ali gospa zgane komaj vidljivo z glavo, kakor da bi hotela reči: ne, ni mogoče. Naglo se obrne in izgine v lovorovem gozdiču.

Popoldne reče Anica Antonu, da ni lepo na Glavini, in ga vpraša, kedaj se popeljejo domu. Deklico je omamil veliki ropot sejma. Dolgo so čakali na župnika. Nekoliko pred solničnim zahodom so odrinili od isterske obale. Veslali so v prijetnem hladu in so si pripovedovali, kaj je vsakdo videl. Župnik je bil jako vesel in se je šalil s Stipom, ki je malo preveč pogledal v kozarec. Čim bliže so veslali proti Čresu, tem bolj se je veselila Anica. Ko se je stemnilo, pripeljali so se v zaliv.

Doma se je Jela jezila, da jih že dolgo čaka in da se je že bala kake nesreče.

«Gospod, zakaj jih pa niste silili, da bi odšli preje domu?» reče Jela župniku, božajoča Anico.

«Jela, ne tako hitro! Jaz sem kriv, da smo se zakasnil. Vi ne veste, kaj je, če pride deset duhovnikov skupaj».

Jela jim je spekla na ražnju pol janjca in vsedli so se k večerji. Stipe ni hotel niti pokusiti vina, molčal je in škilil v župnika. Pozno so legli k počitku. Župnik je spal to noč pri Radetiču, ker ni hotel hoditi po noči po slabih potih. Anica je hitro zaspala in celo noč sanjala o sejmu, v velikih hišah, o kokoših z dolgim repom, a največ o oni gospi, ki jo je bila pogladila po licu. Sanjala je, da je gospa sedla na njeno postelj, k njenim nogam in jo ostro gledala, da se je sklonila nad njeno glavo in jo vlekla za lasce na tilniku. Ona je zbežala od gospe in pobegnila na oni

greben, ki štrli pred prodom iz morja, gospa pa je letela za njo, a ko je stopila v morje, je izginila. Samo oči one gospe so se svetile na dnu morja in Anica je drhtela od strahu.

IV.

Gospod Martin je sladko dremal pri mizi, kjer so še bili ostanki njegovega obeda, nekoliko pečenih ribic, pol steklenice rumenega vina in kos polente. Zunaj je bila velika vročina, a v mali župnikovi sobi prijeten hlad, ker so bila okna zaprta ves dopoldan. Skozi rudeče zastore prodira solnčna svetloba, in zato je vse rudeče, miza, slike na stenah, polenta na mizi, razgaljene župnikove prsi in rokavi njegove srajce. Pred oknom brenči velika muha in se neumno zaganja v steklo. Župnik dremlje na gugavem naslonjaču, plešasta glava mu je padla na levo ramo, roki sta se obesili na naslonjač in nogi je stegnil pod mizo. Sanja se mu menda nekaj važnega, ker neprestano miglje z ustnicama in vleče skozi nos. Ako mu sede kaka muha na nos, pihne močneje in strese z glavo.

Vrata se tiho odpró in v sobo pride ženska kakih petdeset let, majhna in suha, bledega in prijaznega obličja, in položi na mizo pred župnika dve pismi. Pospravivši ostanke obeda, gre šepaje tiho iz sobe. Sedaj, ko ni bilo ničesar več na mizi, so rojile vse muhe okoli župnika, in njih brnenje ga prebudi, a on se jezi, nekaj godrnja, stegne se in glasno zeva. Sedaj zapazi pred seboj oni dve pismi. Jedno je bilo priporočeno. To odpre, osupne od čuda, mane zaspane oči in gleda, kaj je zunaj napisano: «Dà, list se glasi

na župnijski urad v Vrutku! — Kaj je to? Jeden, dva, tri, štiri, pet, da, pet stotakov, da, pet sto goldinarjev! Evo tu so, čisto novi, glej jih!» čudi se župnik. — «A odkod ta denar? — Iz Trsta! — A kdo mi ga pošilja? — Ni podpisa! Je li svet znorel, dobri Bog! In na pismu ni niti zapisano, da je v njem toliko denarja! Glej, glej!»

Župnik je silno razburjen, bele in suhe roke mu drhté, naglo hriplje z očmi in gleda sedaj denar, sedaj list in ga deva iz jedne roke v drugo. Odmakne zastor pred oknom in začne čitati list, pisan v laškem jeziku. Male svoje oči tako živo upre v list, kakor da ga hoče prebosti. Čita in udarja s prsti po čelu, kima z glavo, a ko preleti list, se zamisli, prehodi sobo, zopet postane in se prime za suho brado, pa misli in misli sredi sobe stoječ, kakor na tla prikovan. Naposled se mu razvedri čelo, glasno se nasmeje, gre k oknu in zopet čita list. Na to odpre vrata in zakliče v hodnik: «Katica!»

Ko je prišla v sobo Katica, župnikova sestra, ona šepava ženska, ki je pospravila prej mizo, pokaže jih brat, stegnivši roko in stoječ sredi sobe, one stotake na mizi. Katica odpre široma oči in zine od začudenja.

«Kaj je to?» vpraša naglo, z zamolklim glasom.

«Kaj ne vidiš? Čudi se, tudi jaz sem se čudil! Ti ne veš, sevé ne veš, kaj vse se počenja na tem svetu!»

«A odkod si dobil to?»

«Odkod? Pusti me, ves sem razburjen. Čuj! Jaz grem v selo Tiči, koj sedaj, pojdem k Antonu Radetiču — — —».

«Za Boga, v tej vročini!» sklene Katica z rokama.

«Tiho, tiho! Bolje bi bilo, da bi bil odšel in ne povedal ti nič.

«Zakaj bi mi ne povedal, meni, svoji sestri?» nagne Katica glavo.

«Jaz se povrnem še za belega dne, pred nočjo. Pošlji mi konja. Molči, nikomur ni treba tega praviti! Katica, ni hudega ne».

«Ali v tej vročini! — — — Je li, ta denar je iz Amerike za Radetiča?»

«Pusti pri miru to Ameriko! Si li čula? Pošlji mi konja».

«Tedaj ni iz Amerike?»

«Ne, ni!»

Župnik se je med tem oblekel, vtaknil v žep pismo in denar, vzal dežnik in še enkrat rekel sestri, naj mu pošlje konja v selo Tiči. Sestra je ostala v sobi in jezno nekaj mrmrala. Malo potem je pripovedovala staremu cerkovniku in njegovi ženi, kaj je videla in čula, in jezila se na brata, da ji še zbolí, ako je ne bo ubogal, ker v taki vročini hodi okoli. Cerkovnik meni, da gospod že vé, kaj dela, da se ne bo veliko potil do Radetiča, ker je lahek, kakor pero, in gre, kakor veter. Cerkovnik je trdil, da je biskup poslal oni denar za popravo cerkve, ako pa ni biskup, da sam cesar. Katica mu je odgovorila, da ne bo tako, ker je njen brat šel k Radetiču, ampak oni denar bo iz Amerike. «Bo že tako, vi boste že vedeli, kaj je in kako je — — —», reče cerkovnik.

Pred Radetičevo hišo, v senci velike smokve, sta sedela na gosti travi Tone in Anica in pozorno poslušala Ivana, ki jima je razlagal iz knjižice. Ivan

je sedel na dnu preobrnjene brente. Zvršil je peti razred latinskih šol in prišel na dva meseca domu, da si odpočijejo — njegovi učitelji, posebno oni zgodovine, ki je zmiraj govoril svojim učencem, da počitnice niso za dijake, ampak za profesorje. Ivanu so hitreje minevali dnevi na otoku Čresu, na tej samoti, kjer se je rodil, nego na Reki. Rad je lovil ribe, še raje je veslal v svoji lepi ladjici. Počival je na obrežju, čital v gozdu, hodil na vrhunce bregov in užival zlato svobodo. Vsak dan je učil brata in Anico pisati in računati, pripovedoval jima je, kedar so se skupaj vozili ob obali, o svetu, o tem, česar se je on učil, a ona dva sta ga rada poslušala in si zapomnila vsako reč. Ivan je bil že večji od očeta, krasen mladenič, umnega in globokega pogleda, rjavkaste polti, kakor njegov brat Tone, samo da ni imel rudečih lic. Jela je menila, da so temu krive nesrečne šole. Jedina njena tolažba je bila, da postane Ivan duhovnik. Večkrat gleda Jela svojega sina in vzdihuje, ker dva meseca tako hitro mineta in potem pojde zopet v šole, kjer se bode mučil in si slabil oči, gledaje v one knjige, in kdo vé, kako se mu godi pri tujih ljudeh, kako posteljo ima, kaj je in ali je zmiraj sit, ali bi mu ne bilo bolje doma, kjer bi bil rudeč, kakor bratec Tone i. t. d.

Ne daleč od Radetičeve hiše se razprostira vinograd. Anton pregleduje trsje in šteje, koliko veder bode vina, in se v mislih že sedaj pogaja s trgovcem, že vidi dvajsetice in tolarje razgrnjene na mizi. Lepó raste in lepo dozori, ako bode vreme ugodno. Ko tako hodi med trsjem, zapazi Anton nekoga ob bregu, nekoliko od sela Tiči. Gleda in gleda in pravi: «To bo naš župnik! Kaj ga je neki privedlo sem v tej vročini?»

Anton se čudi, a župnik ga je tudi že zapazil in mahal s klobukom in dežnikom. Anton zakliče deci, ki je bila „v šoli“ v senci pod smokvo, da vidi župnika na bregu. Deca pride v vinograd, a od tam gre z očetom župniku naproti.

«Oj, komaj nosim v dušo kosteh!» vzdihne župnik, otiraje si znoj s čela z velikim modrim robcem.

«Gospod, pa v taki vročini! Da le ni kake nesreče?» vpraša Anton.

«Čakajte, da si oddahnem. Sedimo v senco pod oni hrast — — —»

«Ali bi ne šli do hiše? Gotovo ste žejni», ponudi mu Anton.

«Hvala, sedite Anton, Ivan, ti ostani tukaj, a vidva pojdita domu», reče Anici in Tonetu. «Pojdita, pojdita! Joj, nisem hodil, letel sem, letel. Ne, ni kaj hudega, ali težko bi uganili, po kaj sem prišel k vam».

Župnik začne pripovedovati, kako je dobil iz Trsta pismo in v njem pet sto goldinarjev za malo Anico. A on ne vé za ime osebe, ki mu je poslala denar. Ta nepoznana oseba mu piše, kako je bilo pred toliko in toliko leti, na ta in ta dan, v tem in tem zalivu na otoku Čresu izročeno jedno dete taki in taki ženi iz hiše število devet, ženi, ki ima troje otrok in katera hiša je v njegovi župniji. Ta oseba vé, da v Vrutku ni šole in prosi župnika, naj vzame k sebi Anico, da jo nauči čitati in pisati in drugih rečij, katerih se uče deklice v šoli. Župnik bode dobival vsak mesec petdeset goldinarjev za Anico, za hrano, stanovanje in poučevanje, ter mu za zdaj pošilja dve sto, ostale tri sto pa onim ljudem, pri katerih je Anica. Če pa je Anica umrla, naj župnik porabi denar za dobre namene po svoji volji. Ona ne-

poznana oseba prosi, da naj se v tem slučaju postavi na grob Aničin spomenik, ki naj se kupi z onim denarjem. Razume se, da v listu iz Trsta se nikjer ne imenuje ime «Anica», ampak se zmiraj le govori o «detetu». Oni, ki je denar poslal, ne ve, kako se Anica zove, in zato prosi župnika, naj mu on pismeno odgovori v Trst, ali je dete živo, ali zdravo ali bolno, kako mu je ime in kedaj je bilo krščeno.

Anton in Ivan poslušata in menita, da sanjata, toda tu je pismo, tu je denar!

«Gospod, komu boste pa pisali, ko ne veste imena?» vpraša Anton.

«V listu iz Trsta stoji, kako moram odgovoriti. Zunaj na pismu moram samo napisati dve veliki črki: M. S. in poste restante v Trstu», reče župnik in dostavi: «Ta nepoznana oseba piše, da ni iz Trsta, ampak, da je samo za nekoliko časa prišla tja in da dosedaj še ni povpraševala po detetu, ker neki razlogi — — Evo, tako piše iz Trsta: „Že je temu dolgo, ko je pravil neki starec, da je dete na otoku Čresu, v Vaši župniji, in to v nekem malem selu, v hiši število devet. Ta starec, sluga v moji hiši, pravil mi je vse natanko, kako je na produ oddal dete oni ženi, ki je imela troje otrok!“»

«Dà, to je moja Jela. Tedaj sva imela troje otrok. Najmlajše, Jelica, je umrlo».

«Vem, Anton. Toda kdo mi piše to iz Trsta? Čudno!» kima župnik.

«Oče, ali mati Ankina», reče Ivan.

«Tako tudi jaz mislim», pritrdi župnik.

«Jaz sem zmiraj pravil, da pride dan, ko dobé malo Anico. Kdo vé, čegava je ta mala? Dragi Bože,

kaj sem doživel! Žal mi bo, ako mi jo vzemó. In kaj bo še le z mojo Jelo!» reče Anton skrbno.

Še dolgo so se razgovarjali pod hrastom o tej reči, še dvakrat so prečitali pismo iz Trsta, a naposled sklenejo, da je treba vse storiti, kar želi neznana oseba v Trstu. Župnik reče, da bode drugi dan pisal v Trst, da je Anica zdrava, dobra in bistre glave. Na to gredó v hišo in povedó Jeli, kaj je in kakó je, pokazavši ji pismo in denar: Jela pa se je spustila v jok, da ne dá Anice, če tudi bi bila cesarska hči. Tudi Antonu in Ivanu so se porosile oči, a župnik jim je razlagal to in ono in jih tešil, da more ostati Anica zmiraj pri njih, za sedaj pa je treba spolniti vsako željo oni neznani osebi v Trstu. Jela se nikakor ni mogla umiriti. Pokrila si je obraz z rokama in se je tiho solzila, spominjala se svoje Jelice, katere lice ji ni bilo več v spominu, zgubljalo se je kakor v megli, ginilo pred njenim duhom in se stapljalo z Ančinim.

Tih somrak je že pokrnil morje in otok. Župnik in Anton skleneta, da mora Anica za mesec dnij v Vrutak. Jela je zaplakala.

«Jela, bodite pametna. Pri meni ji bode dobro in se nauči marsičesa. Vrutak ni na oni strani sveta, in vsak teden pride lahko enkrat domu, ako hočete. Deklica je mlada, dobre glave, a koliko rečij še ne zna! Tu je geografija, matematika, tu historija — — » je župnik našteval na prste, ali Jela ga ustavi:

«A kaj ji bode ta štorija in te Matove motike! Naj jo vaša sestra, ker že mora biti takó, nauči kuhati in drugih ženskih opravil».

V tem trenutku stopi Anica v sobo. Vsi umolknejo in upró v njo svoje poglede, Jela pa jo hitro

pritisne na prsi. Župnik in Anton sta uganjevala, čegavo bi bilo to dete. Mislita na list iz Trsta in začudeno gledata krasno deklico, ki se je od začetka smejala, potem pa razširila sijajne črne oči in se ozirala na okoli stoječe.

«Kaj je, draga mama?» vpraša Jelo z zvonkim, nežnim glasom.

«Duša draga!» vzdihne Jela in jo močneje pritisne na prsi.

Župnik pokliče k sebi Anico, položi ji jedno roko na glavo, drugo na rame in jo vpraša:

«Anica, ali bi se hotela veliko učiti?»

«Bi, gospod», odgovori mala in pogleda Jelo.

«Čuj, jaz te hočem naučiti mnogo rečij, ali bi hotela priti k meni v Vrutak? Hočeš li?»

Anica se ustraši in povesi glavo. Župnik ji sedaj začne pripovedovati, kako je to lepo, če tudi žene mnogo znajo. Mala se ozira v Jelo z milim pogledom, kakor bi jo prosila, naj reče župniku, da je noče dati v Vrutak. Tone je žalosten gledal na morje, a Ivan se je zatopil v misli in ni čul, kaj govori župnik Anici.

Župnik zajaše konja na trati pred hišo in želi lahko noč Radetičevim. Ali predno je zginil za oglom hiše, pogledal je še Anico, nasmehnil se ji in zaklical vsem:

«Tedaj, kakor smo rekli, za mesec dnij!»

Župnik je prijahal na drugi breg, na slabo stezo, vso razdrto. Izza najvišjega brega je lezla počasi polna luna in razsvetljevala morje, istersko obrežje, gozde in skalovje. Krasna je bila noč, tiha in jasna. Na zapadu se je milo svetila večernica, na onem mestu neba, kjer je ugasnilo solnce in se umaknilo bledi luni. V Vrutku je zvonilo „zdravo Marijo“ in

župnik se je odkril na konju in tiho molil. Mesečina je oblivala njegovo golo glavo. Ko dovrši molitev, se prekriža in vošči svojemu spremljevalcu lahko noč. Konjič je nagnil glavo proti tlom in gledal, kje mu je treba hoditi, da pride zdrav domu, in se ogibal velikih kamenov. Včasih gré po robu pota in župnika bôde osat, pred katerim se brani z roko, da ga ne rani po licu. Boljše je bilo, kedar je šel konj po skalnatem potu. Tedaj je gledal župnik na morje in na istersko obrežje in razmišljal o onem listu iz Trsta in razne misli so mu rojile po glavi: «Pet sto goldinarjev, to je svota! In še bo pošiljal. Ubogo dete! Hu, kaj sem rekel, ubogo? Srečno, srečno dete! Radetiča imam rad. Dobro so jo odgojili, v strahu božjem. In Jela, dà, dobra žena. Težko ji je, kakor da bi jo bila nosila pod srcem. Pet sto! Kdo je neki ta mati? Morda pa piše oče! Ne, naposled, to ni veliko vprašanje, a kakó jo jaz vzgojim, oho! Znala bo pri meni več, nego tedaj, ako bi bila v kakem zavodu», udari se župnik po glavi. Sedaj je živo gledal na istersko obrežje, kakor bi hotel zapaziti tam onega, ki mu je bil pisal. Mestece za mestecem je gledal po obrežju, ki je bilo razsvetljeno s čarobno mesečino, iskal gosposke hiše blizu morja, zakrite z zelenim drevjem in bil uverjen, da Aničini roditelji so zelo bogati. «Morda so posestniki, trgovci, kdo bi vedel! O Martin, Martin, kaj si doživel na starost!» pravi tiho, in globok vzdih se mu izvije iz prsij. A zopet mu pridejo druge misli v glavo: «Ako ostane mala kako leto pri meni, to bo za mojo sestro sreča. O, imela bo Anica vsega, česar bo potrebovala. Jedli bomo pri jedni mizi, no v Vrutku se ne more potrositi za njo petdeset goldinarjev na mesec. Dà, sreča za mojo sestro, jaz ji

nimam ničesar dati. Ako umrjem, kaj bode sirota Katica?» Župnikovo lice se je stemnilo, obrvi so se mu nategnile. «Vse sem potrosil za stričnike, oni pa so me grdo prevarili! Oh, kako sem bil neumen, ko sem jim veroval, da postanejo duhovniki! Glej jih no, sedaj so tam na Hrvaškem uradniki in odvetniki, pozabili so me, toliko let sem jih šolal, sedaj mi pa še pisati ne marajo! Ali se morda spominjajo svojega strica na novo leto, na njegov god? Nikdar, nikdar! Toliko so se tedaj naučili poštenja, toliko uljudnosti v teh svojih modernih šolah! Sram naj ti jih bilo! Oprosti jim, dobri Bog! No, kar se mene tiče, zaradi tega me ne boli srce, ali — — — ali moji stričniki se sramujejo celo svojih roditeljev. Nikdar se jih ne spominjajo. Dà, dà, njih ljubeznive gospe — na srečo jih ne poznam — padle bi v nezavest, ako bi videle, kje so se jim rodili možje. Ko bi jaz umrl, morala bi moja sestra umreti od glada, navzlic mojih stričnikov!» vzdihne župnik in si otare dve debeli solzi, ki ste mu prišli v oči. «Dà, te gospe, te blede mestne „signorine“, kima župnik z glavo, «lažejo morda svojim prijateljicam, da so njih možje grofi in baroni iz Istre. Kaj, baroni? Oho, ko bi mene ne bilo, kopali bi ti baroni danes zemljo! Jaz sem storil, kolikor sem mogel, a ni me sram, da sem sedaj siromak. Ali sem mogel shranjevani dvajsetice, dokler je bilo okoli mene lačnih in potrebnih? Bože, oprosti mi, da se hvalim. Ti sam veš za moje misli in veš, da mislim resnico».

Ko je prišel župnik domu, je povedal vse svoji sestri in se celo uro razgovarjal z njo o nehvaležnih stričnikih. Katica se je razveselila, zvedevši, da pride k njej mala Anica, ki prekrasno poje v cerkvi, kedar pride v nedeljo k maši v Vrutak.

V.

V selu Tiči so nabijali ljudje sode in govorili, da ne vedó, kam spravijo toliko grozdja. Trsje se je lomilo pod zlatimi in črnimi sadovi. Bog je obilo poplačal trud kmečkih rok. Pred hišo Antona Radetiča ležé na trati trije veliki sodovi, četrtega pa so nabijali. Po trati so razmetani obroči. Kedar Anton udari s kladivom, strese se sod in udarci se čujejo daleč na okrog. Tudi iz sela Tiči se čujejo udarci, tako tudi od bolj oddaljenih vasij in koč, ki stojijo na samem. Povsod pretrga tišino na otoku to nabijanje, ta debeli zvok lesenih posod, kakor da bi pravile grozdju: pojdi, zlij se v naše trebuhe, da se vkupno spokojimo v naših kletih!

Anton je zasukal rokave, vidijo se mu močne mišice, in veselo udarja po obroču na jedni strani, na drugi pa Stipe. V senci pod smokvo stoji vrč vína, ker Stipe često toži, da mu je grlo suho.

Bilo je okoli treh popoldne. Anica, Tone in Ivan pridejo iz hiše na trato.

«Kam pa ste se zopet napotili?» vpraša jih Anton.

«Hočeta na ladjico», odgovori mu Ivan.

«In ti, Ivan, ali ne pojdeš ž njima?»

«Ne pojdem. Ostati hočem v senci na kraju, da prečitam to knjigo. Ko bo malo bolj hladno, bi rad ujel kako ribico».

«Jaz jih danes nalovim poln koš!» baha se Tone.

«Tako zmiraj govoriš, potem pa uloviš tri ali štiri», draži ga Anica.

«Da se mi vrnete pred mrakom!» opomni ju oče.
«Ni straha. Danes je lepo vreme!» reče Stipe in potegne iz vrča. Potem si obriše usta, vzame v roke bat, škili v Antona in čaka, da začneta zopet nabijati.

Iz vinograda se je čul Jelin glas.

«Kaj je, mama?» odzove se zvonko Anica iz gozdiča pod hišo.

«Varujta se!» kliče jima Jela.

«Hočeva, hočeva!» odgovorita in se napotita proti obali.

Ko pride Ivan do obrežja, vsede se na grič in odpre knjigo. Tukaj je najraje čital, v senci vejnatga bresta, ležeč v mehki travi. Okoli njega se je širila vonjava kuša. Odtod je krasen razgled na morje. Od obale sem se je čul smeh, zvonki glas male Anice, ki jo je Ivan ljubil, kakor svojo sestro. Zaprl je knjigo in poslušal njen glas in mislil na njene sijajne črne oči, kakoršnih še nikdar ni videl ne na otoku Čresu, ne na Reki. Sam pri sebi je mislil, da so tako velike deklice na Reki že zaljubljene, da pišejo in sprejemajo lističe, da se ogledujejo po mladeničih in da bi on veroval, da ima Anica najmanj trinajst let, ko bi ne vedel, da ni dovršila niti jednajstega. Ako bi Anica prišla na Reko, bi se vsi ljudje čudili njeni lepoti.

Ivan nikakor ni mogel čitati, ker je zmiraj čul od brega sem Aničin glas, ki je bil neizrekljivo sladek in ki mu je prodiral v srce.

Anica in Tone sta lovila ribe, najprej samo v zalivu, a pozneje kraj južnega rta. Sedaj ju je Ivan videl z višine. Anica je skakala po ladjici, tako, da se je gugala sem in tja, to pa je jezilo Toneta, ker ni mogel loviti rib. Grozil se ji je, da ji iztrga one

lase na tilniku. Anica se je temu smejala in mu govorila, naj le iztrga, in se pripognila pred njim.

«Nočem», reče ji malo manj jezno.

«A zakaj si rekel, da hočeš?»

«Nočem», ponovi on tiho in jej bojazljivo in plaho gleda v lice.

Anica umolkne, a potem zapoje pesmico. Ko zopet umolkne, prosi jo Tone, naj še poje. In ona mu poje dolgo, sprva na vse grlo, pozneje pa bolj in bolj tiho. On jo je poslušal ves blažen in mirno zrl v svoj kotliček in v morje kraj ladjice, kjer se je zibala njena senca.

Ko se je nagnilo solnce proti zapadu, začne pihati od zaliva sem močen veter in mali valčki zaigrajo okoli ladjice. V dveh hipih dvigne Tone jadro, prime za krmilo, ladjica se nagne in brzo plava na morje. Tu sta „križala“ blizu pol ure, a vsakokrat, kedar sta hotela obrniti ladjico, bila sta dalje od obale. Solnce je zatonilo za goro, gozdič je zašumel in veter začel močneje pihati. Tone se prestraši, da bi veter ladjice ne preobrnil, in naglo spusti jadro. Od brega mu je brat nekaj mahal, a ni ga razumel. Videl je, kako brat leti proti zalivu. Ivanov glas se je zgubljal v vetru in se nejasno slišal do ladjice. Tone in Anica primeta za vesla in z vso močjo veslata proti kraju, ali veter ju goni od obale. Veslata in veslata, a vse zastonj. Tone meni, da veter kmalu pojenja, da je samo sedaj tako močen. Malo potem zapazita očeta in mater in še dva druga, ki so leteli proti zalivu, in nekdo jima je mahal. Veter je vel zmiraj močneje in ju tiral od kraja, veslata, kolikor sta mogla, in še sta upala, priveslati do otoka.

«Jaz ne morem več», reče Anica in potegne veslo v ladjico. Njeno lice je bilo potno in težko je dihala.

«Anica, še malo veslaj, pomagaj mi!» prosil jo je Tone izmučen in zasopljen.

«Zmiraj sva dalje od brega. Tone, kam hočeva, vidiš, kje je že breg? Tone dragi, utoneva. Glej, kako nama z brega mahajo, a pomagati nama ne morejo».

«Ne boj se, Anica, ne boj se. Ladjica je močna, veter pa naju more prignati samo do isterske obale. Še ni noč. Prideva v kako luko, morda pod Glavino», tolažil je Anico, sam pa je bil bled od strahu.

Ko je veter pojenjal, začneta križati, „bordižati“, nadejaje se, da prideta tako jadraje k otoku. Bila sta bliže otoku Čresu nego isterski obali. V bližini ni bilo na jedne ladije. Tone je dobro ravnal s krmilom in z jadrom in res sta se nekoliko približala čreski obali. Kmalu pa postane temno, toda obrežje se še vidi. Tone je pravil Anici, da je tam ta in ta rt, ta in ta pečina, tam pa je mali zaliv in beli prod. Že sta upala, da prideta kmalu do obale, in pomirita se nekoliko. Tone zapazi, da je veter začel veti od severa, in se razveseli. Prej je pihal od vzhoda in tako tiral ladjico od kraja. Če pa pride sever, menil je Tone, ponese čolnič proti otoku. On je dobro ručunal, dokler je razlagal Anici, a ni pomislil, kaj bo, ako pride hujši veter.

Severno nebo se je zastrlo z oblaki, postalo je temno, kakor v rogu, v daljavi izza gor nad Reko se zablisne in blisk razsvetli s slabim zelenkastim bleskom morje okoli ladjice. Ko zopet zablisne, se Anica in Tone prestrašena spogledata in pokrižata.

«Grom se še ne čuje. Anica, ne boj se. Sedaj veje manj, sedaj bi mogla veslati proti kraju».

Tone še ni izrekel tega, ko se začuje od severne strani šum.

«Kaj tako šumi!» vpraša Anica preplašena, v tem hipu pa pride močen pritisk vetra od severa, ladjica se strese, sprednji del se pogrezne v morje in bliskovo švigne ladjica proti jugu. Ako bi Tone ne bil vešč krmilu in jadru, bi se ladjica za vselej preobrnila.

«Anica, sedi v sredo na „pajole“ in ne boj se. V naš zaliv ne moreva, ker je veter premočen, prideva malo niže od Porozine na suho. Jaz vem tam za prod in tam obtičiva in lahko se rešiva, morda tudi ladjico».

Tone se je nadejal, da še morda prideta do obrežja čreskega, pa bila sta že daleč proti jugu od zaliva oddaljena. Hotel je jadрати proti kraju, toda kmalu je spoznal, da ni mogoče. Ladjica se je začela močno zibati na valovih, ki so naglo rastli, veter se je ojačil in šumel nad morjem in okoli jadra. Anico, ki je čepela na dnu ladjice, poškropi morje po licu, Deklica strepeče in zakliče:

«Tone, kje sva? Zadušiva se».

«Ne boj se, breg je blizu, čujem prasketanje valov. Čuješ-li tudi ti?»

«Čujem. Potopiva se!»

«Bog naju reši! Anica ne plakaj. Glej obalo na levo, ni daleč, ali midva ne moreva do nje zavoljo vetra. Jaz poznam oni rt, ono skalovje. Anica, ne boj se, sedaj prideva kmalu v čreski zaliv. Anica, udaj se Bogu», tešil jo je Tone s pretrganim in drhtečim glasom.

Šum valov pod rti se ni več čul, ker sta se oddaljila od obale. Bila sta izven Velikih Vrat. Ladjica je skakala po valovih, ki so se penili in razprševali. Jadro je bilo za tako močen veter preveliko in Tone se je bal, da bi se ladjica ne preobrnila.

«Anica, pojdi h krmilu, pazi, plazi po dnu ladjice! Sedaj močnejše veje, pojdi!» kliče Tone, a glas se gubi v šumu,

«Jadro dol! Oh mamica!»

Anica se priplazi h krmilu. Tone ji da krmilo v roke, sam pa gre k jaderniku in spretno sname jadro. A sedaj se je začela ladjica še bolj premetovati po valovih.

«Prevrneva se!» vikne Anica.

«Ne prevrneva se toda morje naju more zaliti. Anica vlez se na dno!» zakliče jej on in plazi zopet na zadnji del, da prime za krmilo.

Bila je strašna, temna noč; nikjer obrežja, okoli nju veliko, pust, razburjeno morje, v katero preplašeno gledata. Videla sta samo raztrgano peno okoli ladjice in valove, kako padajo in se vzdigujejo. V tem velikem, groznem in zmiraj enakem šumu vetra in morja buči votlo pluskanje valov. To votlo pluskanje, ta naglo prekinjeni tresk močnih valov, strašno oživljuje ono grozno jednoličnost, ono strašno, grozno tulenje razburjenega morja, zdi se, kakor bi se lomile kosti na zidovih ogromnega in zaprtega groba, ta ropot pa je združen z viharjem, ki zmiraj jednako buči in zavija v tem grobu. In ko bi se čulo tulenje pojedinih valov, bila bi ona strašna pesem razburjenega morja še strašnejša. Iz veličastnega zbora vseh onih valov, pevajočih veličastno himno, in ki se kupičijo drug nad drugim, razločujejo se razni treskajoči pojedini

valovi, ki kažejo vso moč prirode in naznanjajo pogin, smrt. Tone je rad gledal tako razburjene valove z obale, a sedaj koprni od strahu, kedar začuje okoli ladjice močnejše pluskanje. Kedar pa zablisne tam v onem črnem oblaku na severu, kedar se morje mrklo razsvetli v groznem svitu, tedaj trepeče Anica po vsem telesu, videča okoli sebe ono grdo morje. Proti severju se je čisto stemnilo, oni oblak se premiče kakor zid, črn, segajoč od morja do neba, v njem pa se križajo bliski, razsvetlujejo ga, švigajo po njem, kakor ognjene kače, nekateri udarijo v morje, kakor da bi se igrala hudoba in ž njo vse peklenške pošasti. Nad morjem se votlo razlega grom in se polagoma gubi v šumu.

Veter silneje zatuli, valovi se više vspenjajo in udarjajo močnejše ob ladjico, jo dvigujejo, kakor peresce, in škropé Anico in Toneta. Malo potem je nastala nevihta. dež je začel liti v potokih z neba, kakor da bi se oblaki utrgali. Ne daleč od ladjice je tresknilo v morje, žareč svit je pregnal za hip črni mrak. Anica je objela Toneta okoli vratu, za tem pa sta pokleknila in klicala k Bogu.

«Anica, draga Anica, nikdar več ne bova videla mame in očeta. Pogrezne naju morje. Umreti nama bo skupaj, tukaj v morju, Anica draga, ne plakaj, ne plakaj. Mama moja, kje si? Oh, dobri Bože, reši naju!» vikne brezupno Tone in pogleda v črno nebo.

«Tone, kje sva? Ali čuješ, kakó grmi? Morje me škropi. Tone, oštani kraj mene, skupaj umriva. Kako bo plakala tvoja mati!»

Njene roke so ga drhté iskale, a on je obupno pritisnil njeno glavo na svoje prsi in molil k Bogu, da naj vsaj njej reši življenje. Jedno celo uro je raz-

sajala nevihta, pozneje je nekoliko ponehala. To je tudi v njiju srcih obudilo nado na rešitev, a veter je še tulil in morje se še penilo. Po petih urah groze in strahu sta opazila pred seboj sive pečine in čujeta, kako buče valovi na neznani obali. Še nekoliko časa in ladjica se mora razbiti. Groza ju spreleti in smrten znoj ju oblije. Pod temi skalami ni rešitve. Tone zgrabi Anico okoli pasa, vstane in gleda — — — Valovi se razlivajo, okoli grebena se beli silna pena. Tonetu ne bije srce, ne diha, ostro gleda pred ladjico v ono peno, še malo časa. — — — Velik val zažene ladjico med grebene. Tone je padel na hrbet, a brzo je vstal z Anico, pogledal greben in skočil nanj. Sedaj opazi v polumraku drug val, kako se vali proti kraju in naglo zgrabi greben z jedno roko. Z drugo je držal Anico. Val se zažene na nju in se zopet razlije. Tone se naglo ojunači in vikne, da sta na plitvi obali in se spusti v morje proti kraju. Noseč Anico najde deset korakov od tam suh kraj pod visoko skalo.

«Anica, na kraju sva!» zakliče Tone in jo pritisne na prsi.

«Bog naju je rešil!» vzdahne Anica, položi mu roko na glavo, milo ga pogleda in vzdigne potem solzne oči proti nebu.

Obema pride tista misel: poklekmeta, skleneta roke in v vroči molitvi zahvalita Boga, da jima je rešil življenje. Čez tužno lice tekó solze, in Tone, videč te solze, je molil z drhtečim glasom.

«A kje sva sedaj?» vpraša potem Anica.

«Jaz ne vem. Videla bodeva, ko se zdani. Sedaj sva tukaj na suhem in ne poliva naju morje. Sedi sem k meni. Tebi je mrzlo. Do kože sva mokra.

Anica sede na njegova kolena in se mu pritisne na prsi. Bila je hladna noč, divjala je burja, a ona sta bila lahko oblečena in čisto mokra.

«Kedaj se zdani?» vpraša z drhtečim glasom Anica.

«Ne vem. Glej, Anica, naša ladjica se je razbila, raznesli so jo valovi. Tebi je mrzlo, treseš se».

Na neznanu obali, pod visokimi skalami, izmučena in žalostna, se razgovarjata o roditeljih in čakata, da ju ogreje solnce.

VI.

Anica je sedela na Tonetovih kolenih, objela ga z desnico, pritiskala se na njegove prsi, in zmiraj pogledovala na ono stran, kjer so bledele zvezde. Tudi Tone je gledal tja in tolažil malo, kateri so klepetali zobje od mraza. Mokra obleka se je prijela telesa, mrzilo jo je povsod, na ledjih in na nogah. Samo na tej strani, s katero se je tiščala Toneta, jej je bilo malo toplo. Dolga, večna se jima je zdela ta noč, tam na vzhodu nad temnosivo planino je bilo nebo že nekoliko svetlo, in lažje jima je postajalo pri srcu. Zvedrilo se je, nikjer ni bilo videti oblaka, zvezde na zapadu so se še živo lesketale, veter je nekoliko pojenjal, a še so bučali valovi ob strmi obali.

Polagoma se začne svitati. Že se razločujejo v daljavi visoke gore, gole stene, goli vrhovi, čudne in nikdar vidne oblike. To je nov svet. Zvezde ugašajo, samo jedna na iztoku še blišči, in nebo se je nadihnilo z divno modrino z dolnje strani, kjer se je že blede zora razlila nad podolgastim gorovjem. Ta milo rudeča

boja postaja zmiraj bolj živa, polagoma se pozlatuje, na sredi živo plamti, izza gor se usipljejo proti nebu sijajni trakovi, a kmalu za tem izide mlado solnce, zažari vrhove one planine, posije ona dva otroka pod sivo pečino na pusti obali in meče na morje in na kraj ogromne žarke svoje veličastne zlate svetlobe.

«Kje je naša hiša?» vpraša Anica z drhtečim glasom. Lice jej je blede, ustnice, one koralne ustnice, so sedaj vse modre, a sijajne črne oči so motne od prestanega strahu.

«Naša hiša? — — — Anica, ti se tresesh. Naša hiša? — — — Jaz mislim — — — tam nekje», pokaže Tone z roko proti severu. Tudi on je bil blede. Lasje so mu padali po čelu. Žalostno je gledal Anico.

Proti severu v čreskem zalivu je kipelo morje in prašilo se pred močnim vetrom, ki je divjal pod strmo obalo otoka Čresa. Valovi, kakor razdraženi od solnca, se besno dvigujejo, visoko in silovito pognani od močnega vetra se sučejo in hitijo proti jugu, besneči in peneči se, in se trgajo na grebenih, lomé se pod strmimi skalami, in se potem raztečejo na plitvem, s hrupom, treskom in šumom.

Tone osuplo gleda morje in obale.

«Ti tedaj ne veš, kje je naša hiša? Bog ve, kje naju iščejo naši. Morda mislijo, da sva se utopila. Uboga mama!» zaplaka Anica.

«Anica ne jokaj, nisva se utopila, ti si živa, tu si pri meni», tolaži jo Tone žalostno, prime jo za roko in jej zré v solzne oči.

«Bog naju je rešil. Kje sva sedaj? Kedaj prideva domu in kakó?» vzdihuje deklica.

Tone jo je tešil, da sta na suhem in da se obleka že posuši na solncu in potem jej ne bo mrzlo.

Bila sta pod visoko in navpično skalo. Ko bi bila burja močnejša, bi jima tukaj ne bilo obstanka, ker bi ju valovi polivali. Tone veli Anici, naj ostane pod skalo, a on hoče splezati gori, da vidi, kam ju je zagnala burja.

«Anica, ne straši se, ta burja neha še danes. Jaz pojdem gori, da najdem kako hišo, ljudje nama dajo kruha. Anica, ali nisi lačna?»

«Jaz nočem sama ostati tukaj, pojdem s teboj».

«Ne moreš, ker sem že videl, da je težko priti gori. Vidiš, povsodi so visoke stene. Morda še jaz ne bodem mogel gori. Ostani ti tukaj, veter kmalu pojenja.

«Tudi jaz pojdem gori, grem s teboj, Tone, pusti mi, da grem!» joče Anica.

Sedaj se začneta spenjati po skali navzgor z desne strani, ali nista še bila visoko, ko Tone reče Anici, ki je bila pod njim:

«Tukaj se ne more».

«Bolje poglej».

«Jaz vidim. Ne moreva. Skala stoji navpično in je gladka kakor zid».

«Sedaj poglejva na drugo stran».

«Tudi tam bode težko».

Splezata zopet doli k morju. Anica ga preplašeno pogleda in ga vpraša:

«A kaj potem, če ne bova mogla od tukaj?»

«Ko se pomiri morje, splavam od obale do kakega pristopnega kraja in potem pojdem v kako vas».

Sedaj se začneta spenjati z druge strani. Tone plazi oprezno navzgor, počasi se dviguje, prejema se s prstmi v luknje in razpokline in se upira s palcem sedaj jedne, sedaj druge noge tja, kjer so bili prej

prsti. Za Tonetom plazi Anica. Ko sta se že dolgo mučila, dvigneta se na velik kamen, ki je molel iz stene, in se tu nekoliko odpočijeta. Poleg tega kamena je bila velika luknja, iz katere je izletel preplašen trop golobov, ki sfrčé kakor strela za skalo. Tone si ogleda to navpično pečino, premeri z očmi njeno višino, natanko gleda, kje bi se mogel vzpenjati navzgor, potem pa reče Anici, naj pleza doli nazaj k morju. Toda ona se brani, a on jo prosi in roti, naj ga uboga. Pod njima je bučalo morje. Bila sta že nad dvajset metrov visoko.

«Jaz grem s teboj!» joče Anica.

«Ne moreš, ubila bi se. Jaz se sam bojim. Anica poslušaj me — — — Uboga mama, ako bi naju sedaj videla!»

Anica mu naposled obljubi, da se spusti nazaj, on pa se začne oprezno vspenjati. Sedeča na onem kamenu je gledala za njim. Tone išče lukenj, vpira se s kolenom in lahtom, kakor more in zna, sedaj na skalo, sedaj na močno smreko, ki raste iz kake razpokline, tu pa tam si malo odpočije. Znoj ga je oblil. Anica se trese od straha. Vidi ga visoko nad seboj, na oni sivi pečini, ki se sveti na solncu. Veter močno priteza in se igra ž njenimi in ž njegovimi lasmi. Tone se je dvignil na smreko na vrhu strašne pečine.

«Anica, na vrhu sem, pred menoj je breg. Od tukaj ne vidim nobene hiše, vse je golo. Jaz nočem več po tej skali doli k morju, ubil bi se», kliče Tone, ali ni ga razumela, zavoljo vetra.

«Ne čujem, ne čujem», mu je odgovorila.

On ji je kakih desetkrat ponovil tiste besede, a vse zaman. Ko izgine z vrha pečine, stopijo jej solze v

oči. Dolgo je gledala na morje in na oddaljene obale, potem pa se je spustila oprezno doli k morju, sedla na kamen in pokrila z rokama obraz. Pod ono strašno pečino, od katere se čuje grščanje gavrana, blizu onih grebenov, kjer so se valovi raztakali, v oni samoti se jej je bridko krčilo srce in mislila je, da ne bode nikdar več videla Toneta. Ramena so se jej tresla od tihega jokanja.

Dolgo je sedela tako. Solnce je že stalo visoko na nebu, ona pa je bila sama, o Tonetu ni bilo ne sluha ne duha. Kdo vé, kam se je del? Da se le ni poškodoval, ali pa celo ubil? Vstala je in ga klicala na vse grlo, žalostno in zamolklo, toda njen glas se je zgubljal v vetru. Skrb zanj jo je naguala, da se je začela vspenjati po steni navzgor, ali roke so se jej tresle, bila je zdelana in slaba. Potrta od žalosti se je spustila zopet k morju. Solnce, kakor bi bilo pribito na nebu in bi ne moglo z mesta, se jej je zdelo, da je že pred dnevi izšlo, a ni še bilo niti sredi svojega pota. Srajca in modra sukničica sta se jej posušili na solncu, a glad in žeja sta se že oglašala, skala pa ni kruh in morje je gorko in slano. Anica to dobro vé, toda vendar hoče ga pokusiti. Zajela je vode z dlanjo, nekoliko je srknila vode, potem pa žalostno pogledala v nebo. Ko jej val poškropi nogi, sede zopet pod pečino in zopet zajoče, spomnivši se Toneta.

Bila je bosa; sezula je nogavice prvi dan, prej nego ju je zasačil veter v ožini Velikih Vrat, in njeno obuvalo, kakor tudi Tonetovo, se je zgubilo z lepo ladjico, v kateri sta preživela toliko krasnih dnij ob domačem obrežju.

Solnce je stalo sredi neba, a Toneta ni od nikoder! Kolikokrat ga je klicala, zastonj, veter je še močno pihal in valovi so se zaganjali z velikim šumom v pečine. A kaj je njen otožen in zamolkel glas proti takemu hrumu in trušču. Kakor vzdih smrtno ranjenega vojaka na bojnem polju, kedar grmé topovi in prasketajo puške. Kdo jih čuje? — — —

Solnce se je že bližalo proti zapadu, drugi grozni dan se je bližal koncu, a deklica je bila še sama pod ono pečino. Golobi, Anica jih je videla, doletavali so srečno domu, v svoja skalnata dupla, sedaj po dva, sedaj po pet ali več, vsi so bili že na varnem, samo jeden še šviga nad njo, bojé se mraka. Tudi galebi, ki so prej letali gladni nad valovi, so se poskrili v svoja skrivališča. Ona je čula, kedar so bili blizu obale, njihov tužni cik in cvil.

Ko je padel prvi somrak na morje, je začela Anica glasno jokati, a ko se je naredila noč, je njeno srce tiho bilo, kri se je v njem stisnila. Tema, noč, na morju in na obrežju! Veter grozno tuli okoli orjaških pečin, ki se dvigajo temno in raztrgano, kakor ogromne pošasti proti nebu. Kvišku molijo pečine, in tam gore; svetijo se zvezde na temnem nebu, druga pri drugi, nekatere majhne, druge velike. Samo te zvezde vidijo Toneta, samo one vedó, ali je živ, ali mrtev. Anica ga je zopet dolgo klicala, molila zanj, a ne samo zanj, ampak tudi za mater Jelo in za očeta, za Ivana in za pokojnike. Pokleknivši na skalo je sklenila roki pred licem, uprla solzne oči v zvezde in dolgo molila. Lačna in žejna, pobita in žalostna sede na goli kamen in tužno gleda v noč, ki je razprostrela svoja krila nad velikim morjem. Vendar

je njeno lice sedaj pokojno, njeno srce se je utešilo in ne želi ničesar. Trudno glavico je naslonila na steno, roke sklenila na krilu, črne trepalnice se jej včasih stresejo, telo jej pa drhteče. Ko jo spreleti neki mrzel čut, vzdigne oči proti nebu in šepne: «Bože dragi, obvaruj ga!» In zopet moli za Toneta in za mater, tiho šepne, ustni se ji komaj premičeti, potem se zopet zamisli na svojo sobico v oni beli hiši na bregu, misli na sveto razpelo, ki visi nad njeno toplo posteljo, in glavica se jej polagoma spušča na levo ramo, izmučene oči se polagoma zapirajo. — — —

Deklica je zaspala in sanjala, da je v domačem zalivu, koplje se in čuje Tonetov glas. Župnik pravi Tonetu, naj ne poje, ampak naj gleda ono veliko gospo s črnimi očmi na vrtu. Anica se v sanjah blago nasmehne, ker se jej je sanjalo, da Tone noče vleči za lasce na tilniku. Sanje jo potem prestavijo v ladjico; morje se zapeni, grom zabučí. Anica se strese in prebudi. Na pol še v sanjah pogleda na vse strani in se zavé, kje je. «Spala sem», reče tiho, tare si oči in se zgrozi.

Sever je shladil zrak, noč je bila jasna. Deklica drhti po celem truplu, bosi njeni nogi ste bili mrzli, ustnici ste se jej naglo tresli. Veter je polagoma poлегel in utihnil. Velike zvezde so se svetile iz morja, ki se leno pretaka po grebenih in se umika z zamolklim pluskanjem s plitvine. Anica sedi pod pečino. Vsa se je skrčila in stisnila in potegnila k sebi mrzli nogi in pokrila ju s suknjico. Tam daleč na desni strani pokaže se bleda svetloba nad planino in malo pozneje priplava luna. Srebrna mesečina je oblila morje in obsevala Anico, blede in drhtečo.

Anica začuje izza pečine glas in vsa se zmigne od radosti. Gre bliže k morju in posluša. Kmalu začuje svoje ime z vrha pečine.

«Tone!» zavpije na vse grlo.

«Anica, jaz sem, na pečini, čuješ me?»

«Čujem, čujem», odzove se mu deklica. Oni glas se jej je zdel kakor iz neba.

Valovi so bolj tiho in tiho pljuskali in veter je popolnoma polegel.

«Anica, kmalu bode dan», kliče Tone.

«Pojdi k meni!»

«Ne morem sedaj, ubil bi se».

«Tone».

«Ko bode zora, pridem k tebi. Čuješ me?»

«Čujem vse, čujem. Kje si bil? Ali ti je mrzlo? Jaz vsa drhtim, noge so vse rudeče od mraza».

«Moraš tretji noge z rokama. Ko pride solnce, bode nama toplo. Jaz sem te velikokrat po dnevu klical, toda nisi me čula. Veter je bil premočen. K tebi nisem mogel priplavati, ker so bili valovi preveliki».

«Ali si bil v kaki vasi? Imaš li vode in kruha?»

«Ni tukaj nobene vasi, niti hiše, midva sva na malem otoku, vse je pusto. Razgledal sem ves otok, majhen je, v jedni luknji na drugi strani sem videl golobov, seboj imam žveplenk; burja je čisto nehala, vreme je lepo. Anica, ne boj se, rešiva se gotovo. Tebi na levo, koj izza skale, je mal zaliv, tam se more na kraj, ko bode dan, priplavam iz tega zaliva k tebi, čuješ me?»

«Vse čujem, toda vidim te ne».

«Jaz tebe tudi ne. Cel dan sem hodil po otoku, vse sem razgledal. Nama na desno, malo proti jugu, se vidi kraj, visoki breg ni daleč, jedno uro s čolni-

čem, ali še manj. Tudi nekaj otokov sem videl, a ono tam, odkoder je vlekel veter, glej, daleč gori, sedaj je svetlo, mislim, da je Učka, a pred teboj, odkoder je pozneje brila burja, ono je Čres, kjer je naša hiša».

«Vidiš jo?»

«Ne vidim je, ali poznam oni breg nad Vrutkom. Po dnevu sem videl kakih dvajset ladij, trabakelnov in bracerov, jadrali so menda z Reke, in tri parnike».

Dolgo sta se še razgovarjala, a ko se je začelo svitati, zakliče Tone s pečine:

«Sedaj pojdem v zaliv, tebi na levo».

«Hitro dojdí», vikne Anica.

Malo potem ga zapazi, kako plava kraj pečine. Videvša njegove črne lase in njegovo izmučeno lice v onem ljubkem svitu, ko se poraja dan, bilo jej je pri srcu, kakor da je že solnce posijalo.

«Tone, dragi Tone!» zakliče radostno.

On priplava kmalu pred greben, kjer se je razbila ladjica, prime se za skalo in ostane do prsij v morju.

«Uboga Anica, kako si bleđa!»

«Tudi ti si bleđ!»

«Plavala bodeš za menoj, kmalu bova v zalivu onstran skale. Na kraj ni težko priti».

Anica se začne slačiti, a on plava na levo. Deklica zavije srajčico in suknjico v klopčič, ga dene na teme, zaveže z rudečim pasom in ga zavozla pod brado. Hitro gazi v morje do prsij, drže se grebena, a potem se vleže in plava proti zalivu za Tonetom. Ko priplava tja, se Tone že oblači in jo vpraša, ali more plavati. Ona odgovori, da more.

«A kje pridem na kraj?»

«Glej, tam je najlažje», pokaže ji jedno steno.

Tudi v tem zalivu je bila obala strma, dasi se pečine niso dvigale navpično iz morja, in bila samo na nekaterih krajih pristopna. Anica plava do one stene, se je prime in se skuša dvigniti iz morja, a bila je preslaba.

«Űpri se z nogama na steno, pazi, da ne stopiš na kako ježico», opomni jo Tone.

Dvignila se je iz morja do pasa, toda na steno ni mogla priti, pa ga je tiho zaprosila, da jej pomaga, ker ne more sama iz vode.

Tone poklekne na steno, pripogne se, prime jo za roki blizu ramen in jo oprezno dvigne k sebi in jo pritisne mokro iz morja na prsi, a ona ga poljubi na vratu.

«Anica, Anica — — —»

Tone je jokal. Tudi Anica je jokala, a mlado solnce je izšlo in sipalo na nju svoje zlate, prve poljube. — — —

Po ostrem kamenju gresta na najvišje mesto otoka. Anica je ovila Tonetu levico okoli vrata in naslonila mu glavo na rame. Na njenem licu se je razprostrla tuga, žalostno je pogledavala okoli in z ganljivim glasom tiho popraševala, kje je njiju hiša. Po obali belile so se hiše in cerkve, nebo je bilo vedro, morje tiho. Tone jej reče, da je ono mesto, tam na daljni obali, Glavina, a ono, ki se beli na solncu blizu mesta, ono je cerkev sv. Duha, kjer je bila maša, ko so bili na sejmu. Z vrha, kjer sta nekoliko časa stala, videl se je cel otočić, gol in pust, posut s strminami, sivimi stenami. Tu pa tam je gledala iz kamena kadulja, zelenila kaka nizka smreka,

a vse ostalo je bilo golo. Dva dobra veslača bi obveslala otok v pol uri.

«Anica, ali si žejna? Mene mori glad in žeja. Včeraj sem hotel jesti ostrice, ali bile so preslane. Drugega ničesar ni tukaj».

«Pogineva. Usta so mi suha, tukaj me boli in peče», potoži Anica in pritisne roko na prsi.

«Tebe še stresa mraz, uboga Anica — — —»
Ne, tukaj ni ničesar — — —».

«Uboga naša mama!»

«Anica ne jokaj. Da bi ti mogel dati vsaj vode! Anica, vidiš ono luknjo? V njej so golobje, videl sem jih včeraj».

Luknja, katero je pokazal Tone, je bila kakih petdeset korakov od morja, a do vhoda se je lahko moglo priti. Na otoku je bilo več takih lukenj.

«Anica, zleziva notri, skrivaj se v kakem kotu in čakajva na golobe. Morda ulovim kakega. Veš, golobi gredo v luknje, in jaz posežem z roko noter».

«Imaš li kako žveplenko?»

«Imam, evo jih», reče Tone in odpre leseno škatljico, katero je naredil sam. On je namreč kadil, kadar očeta ni bilo blizu. Duhana mu je včasih dal Stipe iz sela Tiči, včasih pa si je napolnil lulico iz očetove torbice. Jela je vedela, da Tone puši, in se jezila nanj, toda tega ni hotela praviti svojemu možu, ki je pa že vedel za to tajnost v svoji rodbini.

Malo potem prideta v ono luknjo in se skrivata za stene, ki so bile notri. Luknja je bila visoka, polna razpoklin in manjših lukenj. Anica potoži, da ji je mrzlo. Na to umolkmeta, a kmalu se potegneta in živo spogledata.

«Čuješ?» šepne Tone.

«Dà!» dahne Anica.

Oči so se jima zasvetile. V tej tišini se je čulo od nekod — — — tiho! Dà, to je voda — — — čuj, kapa z višine: tik — tik — tik, dà, z' višine, v vodo, ne na steno. Luknja je oživila in ta skala tolče in tolče — prijazno in ljubko.

«Anica!»

«Čujem, toda kje je to? — — —»

Poslušata.

«Od one strani se mi zdi. Čuj, čuj! Dà, v onej luknji», reče Tone in se splazi v ozko, temno luknjo. Ko je bil notri, razširi roke v temi, polagoma vstane in prižge žveplenko, ki nekoliko razsvetli luknjo. Pred njim nekaj slabo zablišči. Prižge drugo žveplenko, in glej, pred njim se zasveti voda v mali jamici, izdolbeni v živo skalo.

«Anica, Anica, tukaj je, pojdi!» kliče radostno in leže ter srkne iz jamice. — «Anica!» zakliče zopet. Mala se je splazila v luknjo in legla poleg njega, a glavi sta se jima dotikali nad vodo, ki so jo ustnice slastno srkale.

«Mrzla je, ne morem mnogo piti», reče Tone in si oddahne.

«Kako je dobra! Pij, pij!»

«Nočem več. Anica, dovolj ti je, mrzla je.»

«Jaz sem žejna, pusti me, da pijem.»

In zopet sta se jima glavi dotikali in zopet so nju ustnice srkale vodo. Ko si potolažita žejo, prižge Tone žveplenko in si ogleda luknjo. Velika je, večja nego prva, iz katere se vidi morje.

Anici je bilo mrzlo. Tone ji reče, naj gre na solnce, on sam pa ostane v luknji in bo čakal golobov.

«Ne hodi daleč od luknje, stisni se pod kako steno, na solncu, da te golobi ne vidijo. Ako katerega ulovim, ne umrjeva od gladu. Zanetiva velik ogenj, da se bo videl dim daleč okoli».

Anica gre iz luknje in se skrije, kakor ji je rekel Tone. Sedela je na solncu, in ono drago solnce je kmalu ogrelo njene noge, ramena in pleča, celo telo, povsodi jo je poljubovalo s svojimi toplimi žarki, dokler je ona gledala oddaljena jadra na tihem morju. Potem pa je srčno zahvalila Boga, da jima je dal bistro vode.

Tone je čepel za steno v luknji in čakal. Sodé po solncu, ki se je bilo že toliko pomaknilo naprej, kakor ob nedeljah, kedar zvoní na veliko mašo v Vrutku, moralo je biti že ob devetih. V tem prišumita v luknjo dva goloba in se skriveta v razpoklino, ki je bila precej visoko zgoraj. Tone tiho vstane in se začne vspenjati po rogljasti steni in kmalu je pri oni razpoklini, v katero naglo seže z desnico. Z levico se je držal za steno. Ona dva goloba zletita mimo njegove roke, udarivši s peruti po njej. Toda ko je izvlekel roko iz razpokline in jo stegnil za golobom, se je preveč nagnil, noga se mu spodrsne, on pade in udari ob steno s kolonom in s temeňom. Na njegovo javkanje prihiti v jamo Anica, bleda in prestrašena, a ko vidi okrvavljeno čelo, vsa strepeče. Tone je sedel na kamen, držal se za koleno in se nanj prjogibal.

«Tone!» zakliče deklica in solze ji pritekó po licu.

«Padel sem, ranil sem si koleno, boli me», za-
stoče on.

«In glavo! Po obrazu ti teče kri. Pokaži koleno.
Oh dragi Bože!»

Koleno na desni nogi mu je bilo okrvavljeno. Ona ga vpraša, ali ga zelo boli, a on, stisnivši zobe od bolečin, prikima in pokaže zopet na koleno.

Anica brzo gre v ono luknjo, kjer je bila voda, da bi mu izprala rane. Toda, s čim naj zajame vode? To pomisli in odtrga rokav z zobmi in z roko od srajce. Namoči ga, vrne se k Tonetu in mu izpere kri z lica, s čela in kolena. Dokler mu je izpirala, je med solzami in jokom govorila, da se je tudi na glavi, na temenu jako ranil.

«To ni prvi, ne zadnji krat, ako Bog da!» reče on zamolklo, zastoče od bolečin in dodá: «Samo, da se nisem na kolenu».

Anica gre zopet k vodi, da namoči rokav svoje srajce. Ko mu je na glavi vso kri čisto izprala, prestrašeno krikne: «V rano bi mogla položiti cel svoj palec!»

Mala izpira, a on jo tužno in milo gleda in jo prosi, naj ne joka. Deklica raztrga rokav na dva nejednaka kosa, ju namoči in mu povije rani. Sedaj hoče, da gresta iz luknje, toda Tone ne more hoditi. Ž njeno pomočjo splazi se naposled iz luknje, zunaj pa sede na kamen in reče Anici, naj nabere kuša in smrekovih vej in naj vse zapali na najvišjem mestu otoka, na bregu pred luknjo.

«Jaz bi ti pomagal, ako bi mogel. Idi, Anica, tu imaš žveplenke. Morda bodo božji ljudje, ko bodo videli dim — — — ah, kako me boli koleno!»

«Ali naj še grem po vode? — — —»

«Ne, ne. Naberu mahu. Ako se danes ne rešiva — — —» beseda mu zastane v grlu in naglo prebledi.

«Tukaj umreti — — —» spusti se Anica v jok in skrije obraz na njegove prsi.

Tone jo objame in položi svoje čelo na njeno teme, na njene valovite in mehke lase, ki so ji padali na gola polna ramena. Deklica je težko dihala, a on je čul, kako naglo bije njeno srce. Dolg vzdihljeje se mu izvije iz prsij, pa jo začne tolažiti, ali tudi njemu samemu so padale solze na njene črne lase.

Uro pozneje je švignil na najvišjem mestu onega pustega otoka visok plamen, bled v svetlih žarkih solnca. Od nikoder ni vetra in ne glasu, razun prasketanja ognja, in velik stolp dima se je dvigal ravno proti modremu in sinjemu nebu, a v višini se je širil narazen in bil videti, kakor ogromna trobenta, ki kliče dobre duše na pomoč oni lačni in na pol goli deci. Anica je trgala mah in male smreke in metala jih na ogenj, da bi se naredil večji dim. Ljudje na obalah so se čudili temu dimu. Tam po Istri in otokih so govorili: «Gotovo so ribiči ali financa, kuhajo in pekó ribe».

Na otoku Čresu so mislili po nekaterih krajih ljudje, kamor je prišel glas o nesreči, ki je zadela Radetičeve, da bi utegnili biti oni dim znamenje in klic nesrečne dece. Toda stari mornarji so majali z glavami in trdili, da ne bo tako. Če bi tudi ne bila burja silna, kaj bo mala ladjica, orehova luščina! Morje ju je pogreznilo! Drugi mornarji, tudi ti so osiveli na valovih, so pripovedovali to in ono, kako so se že čule različne reči, a Bog da vse more! In kedar kaj takega pripovedujejo, dotaknejo se sklonjeni starci, ki poslušajo in zrejo v oni dim, s prstmi kape in pridodajo: «Hvala in čast Mu bodi!»

«Anica, vidiš li kako ladijo?» kliče Tone, sedé pred luknjo.

«Ali te zeló boli koleno? Vidim jih mnogo, ali vse so daleč, daleč!» odvrne mu deklica z brega in meče netivo v ogenj.

«Pazi! Dobro glej!»

Ko je bilo solnce sredi neba, začel je pihati poldanski veter, ljubki „maestral“, in razpodil stop dima. Morje se zatemni in veselo se zapeni, majhni morski valčki tiho zapluskajo, daleč zunaj na morju se jadra napihnejo, ladije se začnejo pomikati in lepo jadрати na vse strani, oh, kako divno, kakor metulji po mrtvi ravnini! Anica ostro upira oči v ladije in kliče Tonetu, kako jadrajo, kako se jima približujejo ali oddaljujejo.

«Vidim jedno bracero, k nam jadra!» kliče mala, opazivši ladijo z jednim jadrom.

Tone jo vsak čas vpraša, ali je prišla bracera bliže in kako jadra. Anica mu odgovarja, da se približuje, da hitro jadra, da se morje pred njo lepo peni. Pol ure sta se razgovarjala o tej ladiji, ki je jadrala, nagnjena malo na stran, v veliki čreski zaliv. Pozneje se jima je približal trabakel, prazen, črn, na straneh širok, na jedni strani se je lesketal v solncu. Jadra in jadra, a nakrat se zasuče, jadra se mu zopet napihnejo, obrne se in nagne na drugo stran, pa pluje proti Istri, proti zapadu. Anica je šla z brega pred luknjo po Tonetovo srajco, da bi mahala ladijam. Klicala je na pomoč, neprenehoma je mahala, ali mornarji je niso čuli, niti videli.

«Vrzi še maha na ogenj, da bo več dima!»

«Tukaj ni več mahu, vsega sem že pobrala», odgovori mu deklica že z onemoglim glasom.

Sedaj ni bilo niti jedne ladije blizu otoka. Anica in Tone sta umolknila, postala sta nemirna, prevzela ju je tuga, obvladal ju je strah. Zopet minejo tri dolge ure. „Maestral“ je potihnil. Okoli petih pravi Anica:

«Tone, vidim ladjico».

«Blizu?»

«Daleč».

«Kje?»

«Tam na desno, blizu kraja».

«A kam se vozi?»

«Še ne vem».

Četrť ure pozneje mu zakliče, da se je ladjica nekoliko oddaljila od obale tam na vzhodu.

«A kam vesla sedaj?»

«Mislim, da k nama».

«Ali je še daleč?»

«Daleč, daleč! Potrebovala bi do naju še pol ure».

«Anica, ljudje so videli dim — — — Kam pa bo sedaj ladjica? Kmalu bo noč. Kam vesla sedaj?»

«Tone, Tone, k nama!»

«Mahaj ji, mahaj!»

Ladjica na štiri vesla se je naglo vozila proti otoku. Že so se v njej razločevali veslači, majhni, kakor prsti deteta. Za ladjico se vidi po belem morju dolga brazda. Anica kliče na pomoč z zamolklim glasom in maha s srajco nad glavo, okoli glave, na desno in levo, na vse strani, a nakrat krikne:

«Tone, mahajo!»

«Z ladjice?» krikne Tone in se ves strese.

«Dà, mahajo, mahajo!»

«Koliko je ljudij?»

«Štiri! Sem veslajo! Že so blizu!»

Srce jima je naglo bilo od radosti. Anica, bleda in onemogla, je trepetala kakor šiba na vetru. Sedla je na kamen, pritisnila roko na prsi in srpo uprla črne oči v ladjico. Na to se začuje z ladjice, krepko, tožno in težko:

«Ani — — ca — — To — — ne — — o o o!»

In Anica in Tone zadrhtečeta na ta glas. Deklica vstane in se hoče oglasiti, ali ne more, stisnilo jo je pri srcu, zaprlo ji je grlo. Od morja se čuje vesel pljusak in zopet oni isti krepki in tožni glas. Anica se krčevito zagradi za srajco na prsih, začne stezati vrat, kjer so se ji napele vse žile, kakor bi jo dušilo, strese se po celem telesu in zamolklo zakliče:

«Tukaj sva!»

Sedaj prebledi, skloni se na kolena in nasloni glavo na skalo. Ladjica se je približala za kakih sto sežnjev otoku.

«Anica! Tone!» zakličejo vsi veslači.

«Tukaj sva, tukaj!» oglasi se Tone.

«Hvala ti, dragi Bože!» čul se je iz ladjice glas Antona Radetiča.

Dve veliki solzi porositi Antonu lice in močnejše potegne veslo. Ladjica obstoji v zalivu, a na obalo skočita Ivan in oče in plezata po bregu navzgor.

VII.

Vsako nedeljo po večernicah, okoli treh popoldne, razgovarjal se je župnik Martin, ko je prišel iz sakristije pred cerkev, na trati s kmeti in mornarji o različnih rečeh, o župni cerkvi, v kateri bi trebalo

popravili to in ono, oltar sv. Luke se zruši, najmanjši zvon, tretji, bi se moral zameniti z novim, ker je počil pred sedmimi leti. Razgovor se je potem obrnil na občinske reči in na „pulitiko“, a ljudje se popraševali župnika, ali bo res vojska, kakor so nekateri čuli v mestu Čresu.

Neke nedelje v vinotoku je župnik hitel, da prej konča večernice, pel je litanije hitreje, in tako tudi pobožno ljudstvo, ki mu je odpevalo. Po večernicah mahne jo iz sakristije naravnost domu. Ljudje pa so začudeno gledali in veleli, da mu je nekaj „per tresso“, da ga mora kaj skrbeti. Jedna starka je šepnila sosedi, da se župniku čudno po mozgu vije, odkar je pri njem ono tuje dete. Cerkovnik in sestra župnikova sta pripovedovala o tem detetu čudnih rečij in po vasi se je govorilo o tisočakah, katere dobiva župnik.

Ko je gospod Martin prišel v sobo, v kateri je navadno pisal in obedoval, šel je k mizi, pripognjen, nabranega čela in naježil je dolge obrvi. Na mizi so ležale neke laške novine, ki so se tiskale v Trstu, in on jih je srdito pogledoval. Lice se mu je še bolj stemnilo, ko jih je vzel v roke in nekoliko vrstic preletel z očmi. «Infamija!» siknil je skoz zobe, in malo, suho telo se mu je treslo, in sklonil se na zid pri oknu. Gladé s palcem in kazalcem desnice svoj veliki orlovski nos, piha in piha, kakor da bi bil pred njim krožnik vroče juhe, gleda na morje in naglo mežika z očmi.

Vsako soboto je šel kdo iz Vrutka v Čres na pošto in se vrnil drugi dan okoli poldne. Često se je vračal s prazno torbo, a kedar je pošta bila velika, nosil je v torbi tudi po štiri pisma. Danes je dobil

župnik pismo iz Trsta in zabojček, tudi iz Trsta, in one laške novine, ki so bile na mizi in katerih si on nikdar ni bil naročil. Župnik ni vedel, kdo mu je poslal te novine. V pismu mu odgovarja ona «neznana oseba» na njegovo zadnje pismo in ga prosi, naj ji naznani, kaj je Anica rekla, ali se je čudila, ali jokala, ali bila vesela, ko ji je on, župnik, povedal, da ji mati živi. Med drugim piše ta oseba iz Trsta: «Ime Anica mi je jako drago. Ljubo mi je, da ste jo tako krstili». Ko sta župnik in njegova sestra odprla zabojček, našla sta notri nogavic, krasnih srajc, suknjic, belih robcev in škatljo sladkarij, a na dnu nekoliko laških knjig, v katerih so bile slike.

Dokler je hodil župnik zamišljeno po sobi, je njegova sestra Katica v drugi sobi vse razgrnila, kar je bilo v zabojčku, po svoji postelji, kimala z glavo, čudila se, preštevala in skladala sedaj srajce, sedaj suknjice in se glasno razgovarjala sama s seboj: «Joj, joj, kako je to fino! Vse je kakor sneg! In te čipke, te cvetlice po srajcah, in one nogavice! Ali to je svileno! Tega Anica ne bo hotela nositi. To je pajčevina! A kaj so ti angeljčki, ta srca, ti obročki? To je gotovo sladko, sladko!»

Župnik je uprav slačil talar in ga vzdigoval črez glavo, ko nekdo naglo potrka na vrata njegove sobe. Ne čakaje odgovora stopi v sobo mlada, visoka ženska, gosposki oblečena, v dolgem sivem plašču, na glavi ima mahjen klobuk, ovit s temno-modrim pajčolanom, ki ji pada na jedno ramo. Župnik je bil v zadregi in spustil talar nazaj. Žena ga nekako plaho pogleda in mu poda desnicō. Gospa kar sede in reče v laščini: «Dovolite! Dober dan, gospod župnik!»

Župnik mežika z očmi, pokloni se in veli: «Signora, dober naj bi vam bil! Med druga vrata sobe pride Katica in odpre široma oči. Gospa ji prikimava in zopet pravi: «Dober dan!» Katica odzdravi po kratkem molku: «Bog daj!» Katica še ni bila odzdravila, ko je gospa vprašala.

«A kje je moje dete?»

Župnik stopi korak nazaj in osupne.

«Dà, Anica!» reče naglo gospa in sname klobuk z glave pa ga vrže na mizo.

«Signora — — — tedaj?» čudi se župnik.

«Dà, jaz sem njena mati. Ah, drago dete! Kje je? Ali niste dobili mojega zadnjega pisma?»

«Danes — — —»

«Ni li Anice doma? Ah, strašno sem se utrudila! Pet ur na konju!»

«Anica je šla danes po maši v Tiči», reče Katica.

«Tiči? — — —» vpraša gospa.

«Dà, v ono selo, kjer je bila prej. Oh! Oh! Signora, nadejal bi se prej smrti, nego li, da vi — —» kima župnik.

«Ali je selo daleč od tukaj?» pretrga mu gospa.

«Ni. Dve uri.»

«Dobro, gospod župnik. Hočete li z menoj?» vpraša gospa ljubeznivo in poravnava na čelu črne kodraсте lase.

«Hočem, Signora, hočem». Potem odpre okno in zakliče na dvor: «Jurij! Jurij!»

Ko se Jurij oglasi, reče mu, naj hitro osedla konja. Opravivši ta posel, vpraša gospo, ali je jako utrujena od pota, a ona mu pravi:

«Kakšne poti! Kakšne steze! Celo telo me boli.

Odpotovala sem predvčerajšnjem iz Trsta po paro-

brodu. Bila sem tam pri teti za nekoliko časa. Oh, kako sem sem se utrudila!» tožila je in se zibala s krasnim, gibčnim telesom, kakor bi jo bolela ledja. «Sinoči sem prišla v Čres, kjer sem spala. A kako Anica? Ali je zdrava, vesela? Bil je torej velik vihar? Jokala sem, ko ste mi pisali, kako sta se rešila. Ubogo moje dete! Sedite, gospod župnik, prosim, prosim!» ponudi gospa in mu primakne stol iz kota.

«Hvala, hvala signora!»

Ko sede, reče sestri, naj postreže gospej.

«Signora, to je moja sestra.»

«Tako?» pravi gospa in pogleda v lice Katičino in se pokloni.

«Signora, zapovedujete li malo kave, čašo vina? Prosim, kakor da bi bili doma!» razširi župnik roke:

Gospa želi kave, a Katica gre v kuhinjo, sklence roki pred seboj in kima z glavo.

«Gospod župnik, vi niste mislili, da pridem k vam? — — —»

«Niti v sanjah! Signora, verujte mi ni — — —»

«Dà, bila sem v Trstu. Moja teta vé vse», reče gospa tiho in pogleda v tla, a ko privzdigne črne svetle oči, naježi goste obrvi, kakor da bi hotela zakriti svoje srčne občutke. Zroča preko župnikove glave ponovi: «Dà, moja teta vé vse. Pisala sem vam pred osmimi dnevi, — — — a kaj je rekla moja mala, ko je izvedela, da jaz živim?»

«Kaj? Gledala me je — — — Kaj? Nič — — — Dà, rekla mi je, da je njena mati — — —»

«Ona, ki jo je vzgojila?» preseka mu gospa besedo, a lice ji zastré oblaček tuge.

«Jaz sem ji vse lepo govoril — — —»

«Hvala vam, dragi župnik!» vzdihne in mu stisne desnico. Po kratkem molku ga zopet vpraša:

«Menda se me Anica ne bo bala?»

«To ne. Zelo je pametna».

«Nisem vam hotela pisati — — — meni se zdí — — — ah, kako so divne one oči! — — — meni se zdí, da ni dolgo, ko sem jo videla. Dà, to so oči njenega očeta — — — Ko sem jih zagledala, je moje srce živo bilo. Pozneje sem mislila, da se varam, ali miru nisem imela. Zmiraj sem mislila na one črne oči, na ono lepo čelo. Dà, vedela sem, da je moje dete tam, vse mi je povedal naš sluga, ki jo je prinesel na otok, ali jaz sem bila mirna — — — vzeli so mi dete nekoliko ur po porodu. Ko sem videla one oči — — — postala sem nepokojna — — — pa tesnoba — — — jokala sem — — — moja ljubezen — — — Malo pozneje sem prišla v Trst in vi ste dobili moje pismo».

Gospa je govorila pretrgano, močno je dihala, in njene bujne prsi so se naglo vzdigovale. Župnik je neprestano kretal z glavo.

«Nisem vam hotela pisati, kaj me je spodbudilo, da sem se obrnila na vas. V mojem mestu nikdo ne vé, razun mojega očeta in jednega prijatelja, da imam na Čresu — — — Prijatelju nisem hotela zatajiti — povedala sem mu vse. Dà, tudi moj sluga vé — — — Ljudje govorijo, ugibljejo, ali vsega nikdo ne vé — — — Jaz vam hočem vse povedati, ker vam berem na obrazu, da ste dober človek. Ah, gospod župnik!»

«Signora, bodite uverjeni, da jaz — — —»

«Nisem vam pisala, kakor mislim, da sem videla svoje dete, ker bi vi koj vedeli, kdo vam piše.

Tako sodim. Bala sem se, nisem vas poznala — — —
Vaša pisma so mi odkrila vaše plemenito srce».

Župnik zarudi in se blago nasmehne. Ona vstane in mu krepko stisne desnico. Tudi on vstane. Plešasta njegova glava mu je segala do njenih ramen.

Ko zopet sedeta, se gospa zamisli in obrne nekoliko glavo. Njeno krasno, bolj temno lice naglo prebledi od velike razburjenosti. Privzdigne oči, zarudi in hoče nekaj reči.

«Signora, ali vam je morda slabo? — — —»

«Ne, hvala, ni», odgovori tiho in odpre široko oči, upré jih v župnika in naglo s suhim glasom vpraša:

«Ali je bila moja Anica kedaj na Glavini?»

«Na sejmu?»

«Dà, na Binkošti?»

«Signora, bili smo, tudi jaz sem bil».

«In ž njo je bil deček, stareji od nje, lase je imel črne, kak — — —»

«To je Tone Radetičev».

«Ali je Anica kedaj pripovedovala, da jo je jedna gospa na Glavini pred nekim vrtom pogladila po licu?»

«Dà, to sta pripovedovala».

«Ali je pripovedovala, kje je vrt? — — —»

«Dà, tudi to sta — — —»

«Govorite!» reče naglo gospa, pripognivši se proti župniku.

«Pred vrtom, ki je ob cesti, po kateri se gre k cerkvi sv. Duha».

«Ah, srce me ni varalo!» krikne gospa radostno ter pritisne roki na srce.

«Signora, vi jo tedaj poznate? — — —»

«Da, jaz sem jo pogladila po licu, jaz, njena mati!»

Po kratkem molku vpraša župnik tiho:

«Vi ste tedaj z Glavine?»

«Sem» odgovori ona.

Gospa vstane, gre k oknu, obriše si solze in se zagleda v morje in v istersko obrežje. Utopila se je v neke nevesele misli. Bil je bolj temen dan, po morju je vlekel jug. Valovi, dolgi in široki, so se leno vzdigovali pod temnimi in sivimi oblaki, katere je gonil veter, visoko nad Kvarnerom. Na morju v ožini Velikih Vrat še ni bilo vetra, a na južnem je že vlekel, že je prišel do Črnega rta, in videla se je pena, kedar je solnce pretrgalo oblak. Po visokih bregovih se je vlekla megla. Zrak je bil težak in soparen.

«Oprostite!» reče gospa, obrnivši se proti župniku, in sleče plašč, ki je zašumel. «Ali je tam Glavina?» vpraša hitro.

«Dà, tam preko morja, tam je Glavina», odgovori župnik in jo osuplo premeri od nog do glave.

«Moj oče je že več let bolehen — — — Ali ga poznate?» vpraša gospa malomarno in sede.

«Vašega očeta? — — —»

«Dà, mi stanujemo na onem vrtu, kjer se gre k cerkvi sv. Duha.

Župnik se zgane in zažarijo se mu oči.

«Vi se čudite?» vpraša gospa tiho in je nekoliko v zadregi ter pridodá: «Sedaj veste, kako se imenuje Aničina mati — — —»

«Na onem vrtu stanuje grof Stam — — — Stam — — —»

«Dà, grof Stambelli, moj oče», pomaga mu gospa in zarudi.

«Oh, oh! Stambelli! Poznam ime, poznam. Daleč je znano vaše ime, signora grofica, daleč!»

«Moj oče misli, da sem v Trstu pri teti».

«Glej, glej! — — —»

«Čujte, gospod župnik», reče grofica in pri-
makne svoj stol k njegovemu. Srce ji je naglo bilo.
Pogleda v tla in ponovi: «Čujte. Povedati vam hočem
vse na kratko. Bilo mi je deset let, ko mi je umrla
mati. Bila je rodom iz Benetk. Nikdar nisem imela
bratov ali sester. Ko sem bila stara osemnajst let,
sem obiskala sorodnike v Benetkah, kjer sem se za-
ljubila v grofa Alberta Morini-ja. Prva ljubav! Do-
polnil je dva in dvajseto leto. Moj oče je bil zado-
voljen. Srečna tudi jaz! Bila sem zaročena ž njim, ki
sem ga ljubila. V dveh mesecih pozneje bi imela biti
poroka! Na to pahnejo mojega zaročenca v ječo, ker
je bil član nekega političnega društva».

«Razumem», kima župnik.

«Dà, hotel je, da postane Italija svobodna».

«A kaj je storil?»

«Ono, kar tudi mnogi drugi Italijani, kar tudi
Silvio Pellico: ljubil je svojo domovino. Moj zaroče-
nec je umrl v treh letih v ječi, na tuji zemlji. Jaz
sem šla iz Benetk domov, a osem mesecev pozneje
— — — Jaz nisem porodila Anice na Glavini, v
hiši, ki stoji v vrtu na bregu, ampak pri sv. Dominiku,
blizu morja, jedno uro od Glavine, na onem rtu, vi
veste — — —»

«Aà! na onem rtu, kjer je vaša pristava?»

«Dà, tam, na samoti. Moj oče je bil jezen,
besen. Ako bi mi tudi zaročenca pustili svobodnega,

težko, da bi privolil v najino poroko. Moj oče, rodom Italijan, bil je zmiraj proti zjedinenju Italije, a za papeža — — — »

«Bog ga živi, kdor je za svetega očeta! Glejte, grofica, tam na zidu sliko svetega očeta! Dal sem za njo tri goldinarje».

«Jaz bi vzela Anico k sebi, ali moj oče, ki je užival v tej državi, na Dunaju in v Trstu, visoke časti, noče slišati ničesar o tem». Gospej je ušel globok vzdih. Moj oče pravi, da črez prag njegove hiše ne sme dete puntarja, dete irredentovca. Ko bi tega ne bilo, bi se jaz že pred leti omožila z baronom Robertom Spango, ali moj oče pravi, da je tudi Spanga puntar, pagan, brezverec. Ali kaj bi vam, gospod župnik, svoje tuge — — — »

«Baron Spanga? Oni bogatin na Glaviní, ki je bil že nekoliko let v ječi? Poznam ga», pravi župnik.

«V preiskovalnem zaporu, tri leta, zavoljo politike. Dà, moj oče vidi povsodi samo irredentovce in brezverce. To je moja nesreča — — — »

«Ha! Irredenta! Evo, da vam pokažem!» zakliče župnik, hitro vstane in pograbi one laške novine, ki so bile na mizi. Grofica se začudi. Župnik pa tolče po novinah in ljuto veli:

«Ha! čitajte, signora grofica, dopis iz mesta Čresa, proti meni! Vidite, blatijo!»

Grofica je mirno čitala oni dopis, a župnik se je jezil:

«Kaj, ali je to pošteno? Čitajte ono na kraju, ono na kraju, čitajte!» reče in se pripogne, stoječ poleg nje, tako, da se je dotaknil s svojim ušesom njenega, ker je ona sedela. «Čitajte, evo, tu!» udari s kazalcem po novinah in reče še z glasnejšim gla-

som: «Ali ni to sramota? Ali se tako piše o poštemem človeku? Vi razumete! Glejte, tu se čita med drugimi rečmi, da je Anica moja — — — Infamija! Ali je mar to civilizacija, svoboda? Kako morejo to dopustiti oblastnije, da novine take reči pišejo o poštemem duhovniku? Tu se škoduje ugledu cerkve. Te novine bodo še pisale, da ste vi grofica bili pri meni, da ste vi — — — oh, canaglie!»

Na krasnih grofičinih ustnicah, živo zarudelih, se prikaže viden nasmeh.

«Ali veste vi, radi česa tako pišejo ti irredentovci proti meni? Dà, to je irredenta! Besni so na me, ker sem govoril v občinski seji, naj se v šole uvede hrvaški jezik, ker sem dokazal, da na tem otoku ni nobenega Italijana, ker sem dokazal, da je greh, ki vpije v nebo, da — — —»

«Signora, oprostite, da ste morali take dolgo čakati», opravičuje se Katica, noseča kavo in mleko v sobo.

Njen brat si otare znoj s čela z veliko modro ruto.

«Gospod župnik, ne razburjajte se. Ni vredno», mirila ga je grofica, nasmihajoča se. Nagnivši nekoliko glavo, zahvali se Katici za kavo in dene novine na mizo.

«Signora, vzemite tudi kruha. Dober je, včeraj sem ga spekla. Vzemite, nadrobite. Gotovo ste lačni».

«Hvala, meni je tukaj dobro, kakor da bi bila doma», nasmehne se grofica.

«Signora, ne bi li slekli rokavic, da jih ne onesnažite s kavo?» opomni jo Katica, opazivši, kako lomi kruh, ne da bi slekla rokavice.

Župnik s pogledom opomni sestro, naj ne govori tako, a potem ji pravi:

«Katica, ta gospa je grofica. Veš, reči ji moraš grofica!»

«Joj, joj grofica! Tako, tako, tedaj grofica, velika gospa! Bog naj ji dá vse dobro!» kima Katica, sklenivši roki pred brado.

«Ali pojdemo, gospod župnik? Kmalu bo noč in mogel bi nas prati še dež. Jaz sem prišla sem, kakeršno me tu vidite. Jedno obleko sem pustila v gostilnici v Čresu. A kje je moj spremljevalec?» spomni se gospa.

«Pije v kuhinji. Dala sem mu sira in kruha», odgovori Katica

Župnik gré, da se preobleče, a Katica pokaže grofici sobo, kjer je stala postelja male Anice.

«Evo, tu spi mala Anica; a prosim vas, gospa grofica, ali se imenujete tudi vi Anica?»

«Jaz se imenujem Marta».

«Tako, tako, joj meni, vi ste še mlada, lepa ste, kakor rožica! Vidi se, da vam, hvala Bogu, ničesar ne manjka. Jaz sem že stara, stara, dà, šestdeset, šestdeset!» vzdihne Katica in vzdigne črez posteljo gornjo pisano odejo in meni: «Vidite, gospa grofica, Anica ima vse lepo, čisto, pritisnite malo, pritisnite tukaj, tukaj, mehko posteljo ima, mehko, in vidite dve blazini ima, in lepo je pri nas! Ko bode zima, dobi mala toplo odejo. Na ti postelji nam je umrla mati. Deset let je na nji spavala. Tam so Aničine knjige, na omari, v katero zložim vse, kar smo danes dobili iz Trsta».

«Danes ste šele dobili blago?» vpraša grofica osuplo, položi roko na blazino in misli: «tukaj počiva glava mojega deteta». Prijazna je bila ta mala sobica,

a v nji največja čistost, najlepši red. Na oknu, skozi katero se je videlo na morje, cvetele so cvetlice.

«Ali je moja Anica dobra?» vpraša grofica, gledaje slike svetnikov po zidu

«Dobra, kakor bi padla z neba, in modra, in poslušna — — —»

«Grofica, jaz čakam vaše zapovedi!» pokloni se naglo župnik med vrati sobe

«Hajdmo! Lahko noč!» reče grofica, podavši Katici roko.

«Srečno, srečno, signora grofica Marta. Da se ne prehitite! Martin, hodite počasi. Joj, kaj stori Anica, ko vas zagleda!»

Ko pridejo pred hišo, Jurij ni še prišel s konjem. Župnik ga je poklical kakih desetkrat, a Jurij se je zmiraj od nekod oglašal: «Na, na, tukaj sem, gospod!» Da bi prej odšli naprej, gredo do neke vaše hiše, kjer je Jurij napajal konja in klical svoji ženi, naj mu prinese kapo, a ko mu jo je prinesla, je morala po duhana.

«Hitro, hitro!» veli temu seljaku grofica.

«Kmalu, kmalu, signora!» odvrne on in polni lulo.

Pred kočo tega seljaka se je zbrala vsa deca iz sela in se smejala staremu cerkveniku, ki se je jezil nad Jurijem in njegovim žejnim konjem. Žene, mornarji, vaščani, vsi so prišli iz svojih hiš in se čudili in čudili. Njihov župnik pa se je držal resno in stal po koncu, ponosno pod svojim „tulcem“, a z očmi gledal po deci, ki se je smejala in se nedostojno obnašala. Ko zajahata majhna in lepa konja, ju poženeta naprej, in ko prideta konec vasi na ozko stezo, zadrži župnik konja za uzdo in reče gospi, naj jaše ona spredaj. Cela vas je gledala za njima, a otroci so leteli tudi na breg. Dežnika, župnikov in grofičin, sta nosila

spremljevalca, ki sta šla za konjema, in kadila vsak svojo lulo. Sedeča na sedlu, z licem obrnjena proti morju, povpraševala je grofica župnika sto in sto rečij o Anici, pozneje pa je pripovedoval župnik grofici o svojih stričnikih.

«Čemu jih siliti, da postanejo svečeniki, ako niso — — —»

«O, prosim, grofica, jaz jih nisem silil», pretrga ji župnik besedo: «Ali nisem tudi za nje trosil denarja, ko so bili na vseučilišču? Meni je le žal, da se nikdar ne spominjajo svojih sorodnikov, odkar so se oženili. In srce me boli, ker čujem, da niso niti dobri Hrvatje, a jaz sem jih — — —»

«Gospod župnik, vi ste tedaj hrvatske stranke?» vpraša grofica in se ljubeznivo nasmehne.

«Kakšne stranke! Na Čresu ni strank, na Čresu je samo jeden narod in to hrvatski, in radi tega ne morejo nastati stranke. Dà, so nekatere zmešane glave, a onih pet italijanskih družin — — — no, evo nas na bregu, odkoder se vidi Radetičeva hiša.

«Ali je še veliko pota do Radetičeve hiše?» vpraša grofica in se stegne na konju.

«Ne celo pol ure», odgovori Jurij.

Sedaj pridejo na breg. Bil je že somrak. Velika ploha zastrla je južni del Kvarnerja. Prvi topli in široki puhi juga so leno zašumeli po gozdu.

«Grofica, one hiše tam, to je selo Tiči, a tam dalje, blizu gozda, vidite li? to je Radetičeva hiša, tam je vaša Anica».

«Velika hiša!» začudi se gospa in gleda hišo skozi solzi, ki sta ji stopili v oči.

Župnik je pripovedoval, da je Radetič trden posestnik, da mu je umrla stric v Ameriki zapustil lep

imetek. Grofica ni poslušala župnika. Ljudje v selu Tiči so bili zapazili one potnike na bregu, in staro in mlado se je zbralo blizu steze. Vsi pozdravijo potnike in gredo za njimi. Žene se križajo od čuda.

«Grofica, še malo in pri Radetičevi hiši bomo» reče župnik.

Grofičino srce je naglo bilo. Želela si je odahnuti. Dušilo jo je.

Pridejo iz gozdiča na trato pred veliko belo hišo. Jedno okno je bilo zelo razsvetljeno. Tu je kuhinja. Jela kuha večerjo.

«Tukaj smo pred hišo!» šepne župnik grofici.

Anica, Tone in Anton naglo vstanejo in ostrmijo.

Grofica skoči s konja, leti za deset korakov naprej, pade pred Anico na kolena in zamolklo krikne:

«Dete moje!» prime jo z rokama za glavo, poljubi jo v čelo in jo pritisne na prsi. Anica je vrisnila: «mama!» a Jela je prihitela na hišni prag in okamenela. Grofica zopet prime Anico za glavo in jo gleda in gleda in se vsa trese. Uprla je oči v oči svojega deteta in se jim divila in jih poljubovala, a potem ji pogladi glavo, pa ji poljubljuje lase in čelo in krasno lice in lepi roki. Vso je obsula s poljubi in se je ni mogla nagledati, in zopet jo poboža in jo pritiska na prsi in ji veli z drhtečim in sladkim glasom: «Dete moje, krasno moje dete! Poljubi svojo mamo. Kaj se bojiš svoje mame? Kako si mi mila, kako si mi draga! Ah, te tvoje oči! Ti krasni lasje, ta sladka ustica! Vsa si mi krasna! Ne boj se svoje mamice! Kaj ne vidiš, duša moja, kako sem blažena, ker si mi ti v naročju! Dete mило, zakaj nočeš poljubiti svoje mame?»

Anica, bleda in vsa zmočena, vidi solze na licu gospe, ki jo poljubljuje in ji veli, da ji je mati, in spo-

minja se vsega, kar ji je pripovedoval župnik. Grofica jo zopet pritisne na prsi, vprašaje jo italijanski in hrvaški, s tužnim in mehkim glasom, zakaj se boji mame, a deklica obrne oči v Jelo in jo gleda in gleda, milo in bolno, kakor bi se hotela posloviti z njo.

Anica, v naročju svoje matere, ki jo pritiska na prsi, obrne počasi svoje oči od Jele, prebledi, še enkrat pogleda Tonetovo mater, a potem poljubi svojo v lice, ki je bilo mokro od solz. Marta zdrhteče od radosti, ko občuti poljub svoje hčerke, in jo zopet začne grliti in milovati.

To so vse videli in čuli Radetičevi, župnik in nekoliko ljudij iz sela Tiči.

«He, he! Anton, kri ni voda!» veli župnik, kateremu so se porosile oči, kakor tudi Antonu. Jela je pokrila svoje lice z belim robcem, a Tone ni niti trenil in ostro gledal gospo. Grofica je še poljubovala svojo Anico, ki je imela na sebi modro sukunjico, pisano spodnjo obleko in okoli vratu rudečo svileni ruto. Dve debeli kiti sta bili zaviti nad tilnikom. Njena mati jo je gledala, kakor da bi na vse drugo pozabila. Opazila je na Anici modre nogavice in odprte čreveljčke, šiljaste in okrašene na sredi noge s črnim trakom. Prislonivši na levo stran Anico in drže jo z roko okoli glave za brado, gre Marta najprej k Jeli in ji govori z ganljivim glasom hrvaški:

«Dobra žena, ne jokajte, ne — — —»

«Ah, draga gospa!» jeclja Jela in položi glavo na grofičino ramo.

«Ljubimo jo, kakor bi bila naša!» vzdahne Anton, stisnivši desnico, ki mu jo je podala grofica.

«A je naša», oglasi se tiho Tone.

«Hvala vam, vi ste dobri ljudje. Anica še ostane na otoku, pri gospodu župniku in pri vas. Bodimo srečni! Ah, jaz sem blažena!» vsklikne grofica, izgovorivši zadnje besede italijanski.

«Mama ne jokaj», prosi Anica Jelo.

«A mene nočeš, da ti bodem mama?» izusti naglo grofica in bliskave oči se ji potemne za jeden trenutek.

«Hočem — — —» dahne Anica.

«Tako, tako, bodi pametna!» pohvali jo župnik.

Sedaj gredó vsi v hišo. Grofica Marta hitro vpraša, kje je Aničina soba. Jela jo odvede v malo čisto sobico z jednim oknom na morje. Grofica se ogleda po sobici in dene plašč in klobuk na Aničino posteljo. V tem je pripovedoval župnik Antonu, da je Aničina mati grofica, hči onega grofa na Glavini. Govoril je tiho in naglo, pretrgano in z živahnim kretanjem rok in glave, potisnivši cilindar, oni visoki „tulec“, skoro na tilnik, tako, da mu je plamen ognjišča — v kuhinji sta bila — osvetil prednjo polovico plešastega temena. Zaprši oči, je pritisnil s kazalcem desnice nos po strani in velel: «Anton, nikomur ne pravite tega, razun ženi! To je zapletena reč! He, he! Njen oče ne vé, da je tukaj. Prišla je iz Trsta. Ako vas bodo ljudje popraševali, recite: jedna grofica, a ni hotela odkriti svojega imena. Anton, tiho! Ko boste govorili ž njo, morate reči zmiraj: grofica, grofica! Kakor čujete mene. Anton, vi niste, oh, kdo bi — — — tiho, tam je!» neha župnik, opazivši jo v sobi, ki je bila zraven kuhinje. V to sobo gresta sedaj župnik in Anton.

«Signora grofica, gotovo ste lačni?» vpraša

Anton Marto, ki ga pa ni čula. Sedla je in vzela na kolena Anico in jo poljubovala in milovala.

«Grofica», reče župnik, približavši se ji, «moj prijatelj vas vpraša, kaj želite za večerjo».

«Ah, gospod župnik, jaz sem blažena!» vsklikne ona italijanski.

«Verujem, vidim, ali vsa radost — — —» hitel se je pošaliti župnik.

«Dà, imate prav, tudi telo zahteva — — — pa dobro, kar je, malo juhe, kar je», veli Marta in miluje Anico.

Anton, ki je razumel italijanski, reče Jeli, naj zakolje kokoš in naj speče dvoje piščet. Jela ni ničesar govorila pred večerjo, opravljala je svoj posel, vzdihovala in brisala solze. Med tem, ko je pripravljala večerjo, so bili drugi v sobi, razun spremljevalcev, ki sta sedela na ognjišču in pila. Velik del sobe je zavzemala postelja zakoncev, široka in visoka, pokrita z lahkim, pisanim pokrivalom. Bila je v sobi tudi miza, dve omari in mnogo slik, kupljenih na sejnih. Grofica zopet vpraša župnika, ali se Anica dobro uči in koliko že zna. Župnik je pohvalil malo in trdil, da se čudi, kako more biti žensko dete tako razumno. Redkokedaj je imel v šoli dečka, ki bi razumel, kakor Anica, vse na prvi hip. Župnik je to pripovedoval v italijanskem jeziku. Grofica je potem popraševala to in ono, a župnik je bil za tolmača med njo in Anico, kedar se niste mogli razumeti.

«Jaz povsem razumem naše seljake na Glavini, a kakor mi mala govori — — —»

«Grofica signora, mi malo drugače zavijamo», pouči jo Anton.

«Grofica, na Čresu je drug naglas», pritrди župnik.

Anica je potem čitala pred materjo hrvaški in italijanski. Marta je klicala od radosti.

«V jednom mesecu in pol se ne morejo narejati čudeži, ali v jednom letu — — — ej, Anica, potem naj te čuje mama grofica!» pravi župnik in dostavi: «Grofica, da je res, ona je že znala čitati in pisati, ko je prišla k meni. Naučil jo je Ivan, njo in Toneta. Evo ga».

«Poznam ga. Bil je na Glavini z mojo Anico. Krasen fant!» reče grofica italijanski, a potem Tonetu hrvaški: «A kaj me ti tako gledaš? Ti si bil pred mojim vrtom, kaj ne? Daj mi roko, ne boj se. Ne razumeš me?»

Tone se ji primakne z glavo proti tlom, a ona ga prime za roko, privzdigne mu glavo, poljubi ga v čelo in mu pravi: «A s kom bodeš skakal po ladiji, ako vzamem Anico na Glavino? No, ne vzamem je že zdaj».

Tone je sedaj gledal grofico, lepe oči so se mu radostno svetile, ali sprva ni hotel odgovoriti. Potem so pripovedovali grofici o Ivanu, ki se uči na Reki za duhovnika.

Ko je šel Anton s steklenicami po vino, pravil je ženi, da je Aničina mati grofica z Glavine.

«Naj ji Bog odpusti! Ah, jaz ubožica!» vzdihne Jela.

«Kaj vzdihuješ? Reci ji kako besedo. Kaj ne vidiš, da je dobra ženska glava? Skoro pojesti hoče od veselja svojo malo. Kaj hočeš, njena je!»

«Ali jaz sem jo odgojila, srce mi počí. Vsa hiša bo prazna. Če tudi je zdaj pri župniku, vidimo jo vendar čestokrat, Oh, tuga moja!»

«Jela, Jela, daj si razložiti!»

Malo potem pripravi Jela mizo. Na beli namizni prt postavi čaše, angleške krožnike, ovčjega sira, surove svinjske gnjati, jabelk in orehov. Prišedša v sobo, vprašala je grofico, ali je lačna. Marta je odgovorila, da ni ali da vendar pokusi od vsakega nekaj; čudila se je čistosti in redu. Anton je prinesel vina v velikih steklenicah, žena pa juho. Na mizi je bila svetilnica za olje iz rumene medenine na tri plamene. Na oljenki vise škarje, s katerimi se obrezava stenj in gasi plamen, pa nekaka igla in druge reči za čiščenje svetilnice. Župnik vstane, se prekriža in sklene roki pred ustmi, da pomoli pred jedjo. Kakor on, tako storijo tudi ostali. Grofica se ni čudila, ampak vstala je in se prekrižala. Grofici je vse šlo v slast, juha in pečeni piščanci. Bila je vesela; o vsem se je razgovarjala, tudi o vinu in hvalila ga. Anton ji reče, da ima takega samo dve vedri, za prijatelje, in pogleda župnika, a župnik se pošali: «Anton, ako ne ljubite tega, koga potem ljubite? He, he! Živela naša grofica, signora contessa!» Marta vstane in trči z vsemi, izpije za dva prsta vina, vzame Anico na kolena in jo strastno poljubi na čelo.

Po večerji je hotela čuti grofica iz Tonetovih ust, kakó jima je bilo, ko se jima je ladjica razbila ob otoku. Tone je sprva tiho govoril, a potem glasneje in glasneje. Župnik je bil zopet za tolmača. Anica je pripovedovala, kako ji je bilo mrzlo pred pečino in kako je brala mah in smrekovino in metala na ogenj, in kako je jokala, ko se je Tone pobil.

«Ah, signora grofica, da veste, koliko sem jaz prestala strahu!» zalomi Jela z rokami.

«Strašno, strašno! Dà, nikdar ne pozabim, kako je prišel Anton k meni in mi naznanil, da je veter

odpeljal ladjico — — — Dà, že je temu šest tednov. Strašno, tri dni sem trepetal! Uboga deca!» pravi župnik.

«Iskali smo ju povsodi, a bila je burja», reče Anton. «Jaz, Ivan in Stipe, notri je v kuhinji, šli smo v Čres in si izposodili ladjico, ko je burja nehala. Bil je z nami posestnik ladjice. Iskali smo ju povsodi, povsodi do Osora, ker je veter pihal od severa. Okoli poldne, tretji dan, zapazimo dim na onem otoku, in veslamo z vsemi silami. Najdemo ju. Anico je prinesel Ivan v naročju v ladjico, jaz pa Toneta. Anica je bila bleda, nezavestna. Dali smo jima malo kruha, namočenega v vinu, zamotamo ju v plahte in odve-slamo. Okoli polnoči, na srečo je bilo morje tiho, priveslamo v zaliv pod mojo hišo».

«A bila sta, kakor bi ju izvlekli iz morja, ko ste mi ju prinesli domu! Anica je ležala dva tedna in mislila sem, da jo še izgubimo», meni Jela.

«Mene ne boli več noga. V treh dneh sem ozdravel», pohvali se Tone grofici, in da jo o tem uveri, naglo stegne nogo, kakor rekrut, kedar mu zapove korporal: marš!

Grofica se zvonko nasmeje, beli zobje se ji zasvetijo, a v očeh se ji bliščijo solze. Župnik se prebudi. On je legel vsak dan točno pred deveto uro v posteljo, pa je zadremal, ko je Anton potanko pripovedoval, kako so našli deco na otoku.

«Že je jednajst!» reče grofica, potegnivši zlato uro iz nedrij.

«Kako je majhna, glej Tone!» kliče Anica.

Mati ji pokaže, kako se navija in odpira, in ji jo hoče dati v roko, da si jo bolje ogleda.

«Ne, ne, spravite jo», veli Anica.

«A zakaj mi praviš „vi“? Moraš me klicati „ti“.
Jaz sem tvoja mati».

Anica odgovori, da ona pravi „vi“ svoji materi
in pogleda Jelo in vsa zarudi.

«Jaz sem tvoja mati. Ni li tako?» vpraša jo
Marta in jo gleda v oči.

«Da — — —» izusti tiho Anica.

Malo potem vstanejo od mize. Jela reče grofici,
da bo spala v Aničini postelji.

«Signora, gospa grofica, Anica bode spala v
tej sobi». Grofica tega ni privolila, ampak hotela je
spati s hčerko. Tako je tudi bilo. Župnik želi vsem
lahko noč in gre s Tonetom v tretjo sobo, kjer v
nekoliko trenutkih sladko zaspi v Ivanovi postelji.

V Aničini sobi je gorela oljenka na tri plamene.
Zidovi so beli. V sobi je tudi omara. Nad posteljo se
sveti sv. razpelo od svetle medenine, a v sv. razpelo
je vtaknjena blagoslovljena oljkina vejica. V hiši je
bilo tiho. Marta sede na stol pri postelji in pritisne
Aničino glavo na svoje prsi. Dolgo je tako držala
hčerko in tiho jokala, a ko ji je odleglo pri srcu, ob-
sula je s poljubi svoje dete, govore ji s tihim in
milim glasom najslajše reči. Anica ji je dvakrat rekla,
da je dobra, in gledala jo zaupno in ljubeznivo. Grofica
gre k oknu, da ga zapre. Pogleda v noč in reče
Anici: «Od tukaj se vidi na morje. Deževalo bode.
V daljini bliska. Anica, glej, tam preko morja, glej,
kedar se zablisne, vidi se mesto Glavina».

Mati zapre okno. Potem sleče Anico in jo po-
ljubuje po vratu in ramenih in se radostno čudi polni
polti in divnemu stasu. Položi jo v postelj in zopet
ji poljubuje oči, lase in lice.

Grofica si naposled sezujе obuvало, sleče zgornjo obleko in se vsa razveže in sleče, da si bolje odpočije. Drže spodnjo obleko se dvigne na posteljo, a svetloba svetilnice samo za hip razsveti njeno krasno ramo in njeno divno gosposko nogo v beli svileni nogavici. Enako nježna okoli pasa in v vsem stasu leže pod pisano odejo in ogrli Anico in pritisne njeno prekrasno glavico na svoje bujne prsi, pod katerimi je bilo materino srce blaženo in spokojno.

Jug je šumel okoli hiše, dež je sedaj močnejše sedaj slabše padal, v daljini je zamolklo bučal grom, skozi luknjice vrat se je včasih posvetilo in razsvetlilo sobo, posteljo in na nji srečno mater, kateri polagoma sopejo prsi in dvigajo drago glavico male Anice. Vsi trije plameni na svetilnici brlijo in se nemirno tresejo in njih senca in svetloba se ljubko igrata po zidu in postelji. V sobici je bilo soparno. Kmalu zaspita mati in dete.

VIII.

Koj po obedu je šel mladenič vitke rasti, v letni svetlo sivi obleki in v belem slamnatem klobuku, vrh brega nad Radetičevo hišo in se z ramo naslonil na debel hrast, ki se je videl s cele isterske obale. Ko je šel iz hiše, spremljala sta ga oče in mati do gozdíča: vsi so bili zamišljeni. Jeli je všel globok vzdih iz srca. Ničesar ni rekla svojemu možu, ko je šla s trate v hišo. Dan prej, po večerji, je vprašal Anton Ivana, ali se je že odločil, kam pojde, ali v semenišče ali na visoke šole na Dunaj. Ivan je dolgo molčal, a naposled reče, da ima še mesec dnij časa,

da si premisli, kaj naj stori; naslonivši se na hrast, vrže neko knjigo v travo, prekriža roke na prsih in razmišlja. Gornja ustnica se mu je že lepo počrnila, tako tudi brada; krasno lice mu je blede in tužno, valoviti črni lasje mu pokrivajo zamišljeno čelo. Njegova mati je pripovedovala v vasi, da je dovršil vse šole na Reki in da je pri nekem težkem izpitu najbolj znal med vsemi svojih součencev. Ivanove črne in globoke oči so opazovale veličastno prirodo onega kraja. Tesnoba, ki mu je legla okoli srca, mu je stisnila njegove lepe in svetle zenice. On gleda in gleda one divne skale, ono sijajno in tiho morje, ono tajno stran otoka Čresa, oddaljena sela, gozdiče, uboge in gole strani. Hotel je razveseliti, razblažiti svoje srce, a vse to se mu ne zdi niti milo, ampak resno in veličastno: nikjer smeha, nikjer utehe. A kaka tišina, kako obzorje, kaka svetloba! Sive obale obrobuje modro in tiho morje, gorski hrbti se razvijajo s klasičnimi črtami, spuščajo se polagoma v morje, vidijo se po otokih in se gubijo daleč v modro obzorje. Kvarner, to je resen in lep nasmeh prirode.

Ali glej, doli pod vinogradom se beli velika hiša!

Pred njo na trati leže sodi, bliščé se na solncu sekira, s katero maha Ivanov oče, malo dalje razteza se po travi senca velike smokve, a še nekoliko dalje se divno zelenijo oljke. Za hišo dvigati se dve kopici slame, in solnce ju je z jedne strani pozlatilo, potem oni vrt, kjer so cvetlice Aničine — — — Tam za vrtom se lomi trsje pod sladkim grozdem, za vinogradom polje, še je na njem nekoliko snopja, zloženega v kopah. Na skednju brskajo kokoši, nad hišo se pase konj, a glej, tudi kravico, kako se beli na

solncu! Nekje mukajo Antonovi voli, ovce letijo po bregu k morju. —

Ivana je objela velika tuga, čez njegovo blede lice sta se potočili dve debeli solzi. Oh, kako srečen bi bil, ako bi mogel preživeti celo svoje življenje v tej mili samoti! Koliko krasote, kakšna svetloba, kakšen zrak! Njegove plüči ga slastno srkajo. In kaj ga čaka? Šumno mesto, visoke hiše, majhna sobica. Ako pa pojde v semenišče? — — —

Pomislivši na mater in na očeta, ki sta zmiraj želela, da postane duhovnik, pa se še bolj užalosti. Nevesel in tužen sede v travo in se zagleda v belo cvetko, ki je cvetela pod hrastom. — — —

«Ivan, ali si še na bregu?» začul se je iz gozdiča zvonki glas.

«Sem», strese se Ivan in naglo vstane.

«Videla sem te iz vrta, ko si bil naslonjen na hrast».

«Sedel sem pozneje v travo».

«Vročje mi je. Kaj si čital?»

«Nič».

Tako se je je razgovarjal Ivan z deklico, ki je prišla iz gozdiča na prosto ter se polagoma pomikala navzgor, krasno posuta s solničnimi žarki skozi veje hrastov na robu gozdiča. Deklica je bila oblečena mestno, čedno in priprosto v letni suknjici blede rudeče barve in v belem platnenem doramku, na glavi pa je imela pisano svileno ruto, katero je pomaknila na čelo, da se brani solnca. Gredé navzgor je živo zarudela in hitro soplja, da se je dražestno belil in lepo vezani doramek na prsih vzdigal. Anica ni več dete, ampak krasna devojka, plemenitega stasa in polna mladostne gibčnosti in svežosti. Ko pride pod

hrast, sede na travo, nagne se na desno stran, upré se z laktom na zemljo in podpré glavo z roko. Ivan je sedel k njej.

«Ivan, mama piše, da — — — Glej, kako mi je kamenje izrezalo črevlje», reče Anica in pogleda neki mali kraj na isterski obali. Njene črne in svetle oči se hitro zaiskrijo v senci pod pisano ruto. Vsa je dihala bujne mladosti, kakor dišeča mlada roža.

«A kaj ti piše mama?» vpraša Ivan tiho po kratkem prestanku, zroč na morje.

«Da mi ded leži, da jako kašlja. Javlja mi, da mi v nekaterih dneh pošlje nekoliko knjig in da zopet pride v Vrutek šivilja iz Trsta. Te bi ne trebalo; dosti imam oprave. Mama hoče tako — — —. Kaj ti je Ivan, da si tako zamišljen?»

Ivan upré oči v njeno krasno lice. Iz vsake črte na tem licu se je brala angeljska dobrotá in sočutje. Ivan je molčal, a ona mu je rekla tiho s toplim, mehkim glasom:

«Ivan, ti bi raje šel na Dunaj nego v semenišče. Povej mi resnico — — —»

«Kaj me to vprašaš?» hiti on in živo jo pogleda.

«Zakaj? — — —» vpraša Anica in nagne glavo.

»Dà, zakaj? Ali ni tebi vsejedno? — — —»

«Kaj?»

«Da grem na Dunaj ali pa v semenišče?»

«Jaz bi hotela, da bi ti bila vesela mati».

«Moja mati je zmiraj želela, da postanem svečenik», odgovori Ivan tiho in obledí.

Po dolgem molčanju jo vpraša:

«Kedaj pojdeš na Glavino?»

«Na Glavino? — — —»

«Tam imaš mater».

«Bila je že trikrat na otoku, piše mi vsak teden, ljubim jo, kakor tudi tvojo mater, — od tukaj bi ne hotela, ti to veš — — —»

«Jaz tega ne vem».

«Ne veš?» začudi se Anica in sede.

«Pozabiš na nas — — —»

«Nikdar!»

«Ti ne veš kakšno je človeško srce — — —»

«Ne nikdar! — Kako, da z menoj danes to govoriš? — Še nikdar nisi tako. Jaz naj pozabim tvojo mater, očeta, tebe, naj pozabim — — —» neha Anica in pogleda ono mesto na isterski obali preko morja.

Ivan je opazil, kam je pogledala Anica, pa nakrat reče nepremišljeno:

«Tone pride sem, ko se malo shladi. Ladjica se še ne vidi».

Anica pobesi oči, lice se ji zažari, vsa zdrhteče in ga milo vpraša: «Zakaj danes tako govoriš?»

Glas ji je igral v grlu, topel in sladek, a ustnice so se ji tresle.

On upré oči v njene oči, kakor da bi jo nikdar več ne imel videti, prime jo za desnico in polagoma obrne glavo proti morju, pokaže ji s svojim pogledom ono mesto na isterski obali in jo tiho vpraša:

«Anica, ti ga — — —?»

Devojko oblije sedaj še bolj rudečica po vratu in licu, vsa žari v ljubezni in dražesti, bujne prsi se naglo vzdigujejo, glavo spusti na Ivanovo ramo, globok vzdih izvije se ji iz srca in blaženo in sramežljivo dahne:

«Dà — — —»

Ivan se strese, kakor bi mu počilo srcé, in naglo vstane. Bil je bled in tužen in gledal Anico, kakor bi bila mrtva. Nekaj se mu je silovito odtrgalo od

srca, objel ga je mrak, vse se je zavrtelo okoli njega, nebo, morje in obale, vse se je lomilo, rušilo in šumelo, a potem nastane grozna, grobna tišina okoli njega. Ivan trepeče, kakor bi stal na robu groba, v katerega spuščajo Anico, in odide z onega vrha, ki ga je obsevalo solnce, v gozd, da tu vstane k novemu življenju. — — —

Anica je vstala, naslonila se na hrast in gledala za njim, zmedena in odrevenela. Ko se skrije Ivan v gozd, kapale so solze ž njenih dolgih trepalnic črez tužno lice. Dolgo je stala na vrhu onega brega, samo včasih je obrnila svoje poglede od onega mesta na isterski obali. Še pred svitom je odveslal Tone tja, da odda trgovcu nekoliko veder vina, ki ga je bil kupil od njegovega očeta. S Tonetom je bil šel Stipe in še jeden iz sela Tiči. Anton Radetič je imel sedaj večjo in lepšo ladjico od prve, ki se je razbila ob onem otoku pred petimi leti.

Tam malo proti jugu se je belila na solncu velika hiša, jedno uro daleč od mesta Glavine, na pristavi pri sv. Dominiku pri morju. V tej hiši se je rodila Anica. Njena mati je bila sedaj na oni pristavi. Tako je pisala. Morda je sedela sedaj v senci kraj morja in gledala oni vrh, kjer je bila Anica? Kdo bi vedel, kake misli so jo prešinjale? Morda je tudi ona hrepenela po samoti, morda se je tudi njej omilila ona skrivna stran otoka Čresa? Marta je pisala dolga pisma svoji Anici, pošiljala jih teti v Trst, a teta dalje. Teta je dobivala tudi pisma od Anice in jih pošiljala grofici na Glavino.

Tudi na otoku Čresu in na isterski obali se je vedelo, da dete te in te grofice je pri župniku v Vrutku. Tudi stari grof Stambeli je vedel, da mu

vnukinja živi, toda on je zmiraj govoril, da dete puntarja, ki je umrl v ječi, dete brezverca, ki mu je zapeljal njegovo jedino hčerko Marto, ne sme črez prag njegove hiše.

Grofica je pa obožavala svoje dete, svojo krasno Anico. Že trikrat je bila na otoku, prvokrat je ostala štiri dni, a ti dnevi so ji pošli kakor štirje trenutki. Grofica ni mogla prej odtod zaradi dežja. Ko je prišla drugič in tretjič, je bilo lepo vreme, in vsakokrat je ostala po pet dnij. A ko je odšla, jokala je tudi Anica. Tudi Jela se je sprijaznila z grofico. Anica je mislila, da bi bilo najlepše, ako bi tudi njena mati stanovala na Čresu.

Ko je dopolnila Anica trinajsto leto, je prišla v Vratak šivilja iz Trsta. Aničina postelja je bila polna platna in drugih tkanin. Šivilja je merila po Anici, vrtela jo in obračala, krojila in šivala do pozne noči, a Katica, župnikova sestra, se je čudila šivilji in ji govorila: «Ah, te božje vaše oči!»

Ta šivilja! Mlada in vesela je ves dan prepevala; župnikov dom in cela vas je oživila. A kako so se ljudje čudili, ko je prišla v nedeljo k maši! Čujte: imela je na klobuku pisano ptico, pravo ptico, sedaj, sedaj sfrči nad glavami pobožnega ljudstva! Pri mizi, pred jedjo in po jedi, ko se je signora Leonora, ta šivilja, prekrižala, jo je zmiraj karal župnik: «A kako se vi križate? Kakor da bi podili muhe z lica! Prav, prav, ali kedar vas bodo na starost kosti bolele, gotovo, tedaj pojdete vsak teden k spovedi!»

Anica se je izvrstno učila in se vsega dobro naučila. Tako je govoril župnik. Znala je hrvaški in italijanski, zmiraj je čitala knjige, katere sta ji dajala mati in Ivan. Kedar je bila Anica pri materi Jeli, je

zmiraj opravljala učiteljski posel. Njen učenec je bil Tone, toda nikdar se ni pritožil nad strogostjo svoje učiteljice. Ali s kako ljubeznivostjo, s kako potrpežljivostjo je opravljala ta mila učiteljica svojo dolžnost! V sobi se je računalo, na vrhu brega pod hrastom se je razkladalo zemljepisje, a v gozdiču so se čitale in popevale pesmi, ki so se potem pretvorile v sladko šepetanje.

Anica se je pomirila, dokler so se pred njenim duhom vrstile neke slike; ali zopet jo je prešinjala globoka žalost, kedar je pomislila na Ivana. Ko je šla z brega, se je napotila naravnost proti morju k zalivu.

Za severnim rtom je bil med grebeni skrit manjši zaliv, kamor je upiralo solnce svoje žarke, kedar je stalo na zapadu. V tem zalivu se dviga precej visoka, ravna stena, katero je morje ob podnožju izdolbilo in se vleklo v njo, kakor v kako veliko krušno peč. Ta izdolbina v živi skali je visoka za tri ljudi, deset korakov široka, vsa gladka, svetle sive barve, vlažna; čim globlje prideš v pečino, bolj se niža in zožuje, kakor bi gledal prazno lupino na pol presekanega jajca. Morje seza pri kraju pred pečino do kolena ali le malo više.

Anica, prišedša do zaliva, sname črevlje in nogavice ter gazi v morje. Drže se pečine gre v ono peč, stopi še desetkrat in potem na suho, na prod, ki se je razprostiral do konca luknje. Deklica sede na prod, bel kakor sneg. Nad njo je sedaj obok luknje, pred svojimi nogami vidi morje, ki se je poljubovalo s prodom, pri kraju je bilo bistro, potem zelenkasto, a dalje potem modro. Vidi tudi del isterske obale, oni kraj, kjer je bil Tone, in samo nekoliko sijajno modrega neba na zapadu, nad golimi gorskimi hrbti. V

luknji še ni solnca, tudi še ni pozlatilo proda, kjer se počasi slači Anica.

Morje je bilo tiho, mamljive in razkošne prozornosti, in se je divno svetilo v zalivu, a še bolj divno se je iskriло daleč od kraja. Ko se je deklica slekla, prekrizala se je in vrgla morju v mehko naročje, a ono ji meče na stotine poljubov na lice in na črne, kodraste lase. Plava od proda pod pečino in zraven obale, a morje v zalivu ljubko momlja — vzradovalo se je — poskakuje ji na rame in se toči po nji, poljublja ji vrat in zakriva nježne prsi; za zmiraj bi jo hotelo objeti, ko bi se ona ne branila z nežnima in belima rokama. Kedar ga močnejše odrine od sebe, pokažejo se ji krasna ramena, a kedar zaplava po mornarsko, kedar se nagne na stran, ji ono milo šepetaje, sladko šumi okoli glave in jo venča ter se radostno peni. Anica priplava pred luknjo, a valčki, zbudjeni po gibanju njenih rok, zašepetajo pred njo in tiho žubore belemu produ: „Ide, evo ide!“ In ko ona priplava, ostane na plitvem sedeča in tolče z rokama in nogama, morje pa se praši in ljuto burka, a vsa luknja ječi. Utrudila se je naposled in šla iz morja, toda noge so še v vodi, malone do kolen. Legla je na stran, prekrizala noge in naslonila glavo na roko. Vlažna in nežna zrla je na ono mesto na isterski obali, kjer je bil Tone. Črni lasje so ji padali čez rame na prod, ki je bil bolj bel, kakor njena polt. Anica se je pomirila in morje se je pomirilo in počasi vzdigovalo in padalo, kakor njene prsi, leglo je in utihnilo, da je ne prebudi iz sladkih sanj. Mirno je ležala, mirno in spokojno, in samo jedenkrat, ko ji je prešinila srce neka velika slast, preletela je njeno telo radostna zona bujne mladosti, in strepetala je komaj

vidljivo. Solnčni žarki so razsvetlili plitvo dno pred prodom, počasi so se pomikali proti kraju in kmalu se zasveti tudi prod ob morju, solnce obsije najprej Aničine noge, deviške prsi, krasni rameni in glavo in jo vso oblije s svojim zlatom. Divna je bila takrat ta mlada in krasna deklica, plemenita v pasu, sijajna v skladu telesa. A še bolj divna je bila njena dovršena, neopevana lepota, ko upré solnce malo potem svoje žarke ravno v luknjo in ko se vsi ti žarki odbijajo od vlažne in gladke stene na njo, oblivši jo s tekočim zlatom. — — —

Kmalu zaide solnce za goro. Nakrat se je vse spremenilo v blagem somraku. Morje se ne sveti več, obale so se posivile, vsa priroda se je predrugačila. Prvi somrak ni kaj drugega, kakor prvi nasmeh noči. Anica zapazi ladjico, ki je plula naravnost proti velikemu zalivu; hitro se obleče in si poravna lase. Za tem gre na breg in sede.

Ne daleč od morja je sedel Ivan pod visoko steno in gledal proti zapadu zamišljeno in tužno. Ko je šel z brega je dolgo časa hodil po gozdu, tiho je jokal, a ko se je izjokal, je bil uverjen, da mu je odleglo. Stokrat je izgovoril besede: «Narod, samozatajevanje, delo», a velika, črna tuga, zmiraj jednako težka, legla mu je na srce.

Še je bila ladjica dosti daleč od kraja, a Tone je že mahal z roko Anici, opazivši jo na obali. Ko privesla ladjica v zaliv, veli Tone svojim ljudem, naj vse lepo naredé, naj ladjico privežejo ter vrže na rame plašč in skoči na kraj. Krasen mladenič! Ni čuda, da so govorili ljudje v Vrutku, da je malo takih med onimi, ki jedó cesarski kruh in nosijo puško. «Oh, tega kruha mu ne bo manjkalo. ko dovrši dvaj-

seto leto!» vzdihovala je njegova mati. Tonetu so že rastle brčice, težko jih je čakal; zmiraj je bil vesel, močen, da bi prelomil veslo, rudeč, kakor deklica. Na isterski obali so se vsi čudili, odkod ima toliko znanja, ko ni bil v šoli, ampak samo doma.

Tone gre na breg in stisne Anici roko. Ona se mu je nasmehnila, kakor tudi on njej, in zarudela.

«A kedaj si prišla iz Vrutka?»

«Zjutraj. Tukaj sem te čakala».

Ti si se kopala. Že od daleč sem te videl na bregu. Pojdi Anica, greva domu.

Stopita nekoliko korakov, in ko sta bila na mestu, kjer ju ni mogel videti Stipe iz ladjice, obstane Tone, pogleda ji živo v oči, objame jo in poljubi na rudeči ustnici. Pred mesecem dnij jo je poljubil prvi-krat tako. Ona se je malone prestrašila, ali jokala je od radosti. Ne ona ne on nista vedela, kako je prišlo, da jo je tako čudno poljubil. Do sedaj še nikdo ni vedel, da so Tonetu Aničine ustnice medene, ali sedaj ju je videl Ivan, ki je bil nad njima, a ko je to videl, ga je kar gnalo od onega mesta.

Anica ni bila vesela. Tone jo vpraša, ali je morda dobila od matere kako tužno vest, a ona mu pové, kaj se je razgovarjala z Ivanom na bregu pod pod hrastom. Tudi Tone se je vžalostil.

«Ivanu ni drago — — —»

«Anica, reci, kaj mu ni drago?»

«Da jaz zmiraj mislim na te — — —»

«In zakaj mu to ni drago?» začudi se Tone in jo poljubi.

«Jaz ne vem! Vidiš, Anica, veš, Ivan misli, da jaz nisem za te — — — ti si hči one — — — a jaz — — —»

«Ne govori tako, Tone, ne govori!»

«Jaz mislim, tvoja mati nikdar ne dovoli — — —»

«Ali ko sem ti rekla, da hočem — — —»

«Ti si rekla, da hočeš biti moja, ali tvoja mati — — — jaz ne vem». — — —»

«Jaz bi umrla brez tebe!» vzdihne deklica in ga objame.

Že se je naredila noč, ko sta prišla domu. Pri večerji niso bili veseli. Jela je večkrat vzdihnila: «Ah, deca, deca!»

Po večerji, ko so že vsi legli razun Antona in Ivana, zažge Anton tretjo lulo in popije na dušek čašo vina. Po dolgem premišljevanju vpraša Anton sina.

«Kako je Ivan? Ali si že premislil? Ali ne vidiš, kako mati vzdihuje? Tudi jaz bi rad videl, da bi postal duhovnik; komu je bolje nego li duhovniku? Ako Bog dá, boš še župnik v Vrutku. Ivan, kam torej hočeš?»

«Dragi oče, jaz pojdem v semenišče».

«Hočeš li?»

«Hočem, naj se zgodi božja volja!» reče Ivan s stanovitnim glasom.

IX.

Z mladim in sijajnim listjem so se zazeleneli gozdiči na isterski obali in na otokih. Iz hladnega vrta, ki se razprostira po bregu pri sv. Dominiku, se je čulo petje veselih ptic. Solnce je že visoko stalo na nebu, razpodilo tanko meglo, ki jo nareja mokrota po gorah in ki se vleže potem po nižavah, in napolnilo z ugodno toploto in svetlobo bajni kvarnerski zaliv.

Vonjava gozda, rož, raznih cvetlic morja, pomešala se je v bistrem zraku in krožila nad obalo in dvigala se v svetlo modro višino. Ta blagi dih oživele prirode, poln svetlobe, vonjave in hrepenenja, je prijazno pihal v lice dveh dam, ki sta sedeli pred hišo v senci lovora, niti deset korakov od morja. Oblečeni sta v črno. Stareja čita, a mlajša pogleduje tja preko morja na otok Čres. Nad njima zašumi včasih kako pozlačeno peresce lovora, a solnčni žarki sijejo skozi goste vejice in jima včasih poškropi krilo, včasih glavo z rumenimi kolobarčki in črtami, poigrajo se na lepi roki, potem pa zopet skočijo na nedra in na vrat.

Anica je sedela z materjo na klopi. Vezilo je spustila na krilo in se zatopila v misli. Lice ji je mirno in pokojno, mili spomini jo dražestno obletavajo, srce ji tiho bije, ali v krasnih očeh ne odseva nikaka radost. Lahna solnčna svetloba, ki ji je padla na lici, podaje ji še večjo miloto, zvišuje njeno čisto lepoto in mladostno dražest. Očesi ste ji sijajni in malo vlažni ustnici rudeči in polni. Mati jo je dolgo gledala tako zamišljeno. Pripogne se k nji in jo vpraša z nežnim glasom:

«Duša moja, v kaj si se zopet zamislila?»

«Mislila sem — — —»

«Vem — — — Oh, ta tvoj Čres! Glej ga, glej, naglej se ga!» — — — Ti ne ljubiš svoje mamice — — —»

Ne čakaje odgovora poljubi hčerko naglo, strastno. Zmiraj jo je tako poljubovala.

«Ali, mama! — — —»

«Ne, ti nisi rada pri meni. Jaz mislim, da je tukaj lepše nego tam na otoku — — —»

Anica zarudi. Umolkne in gleda v tiho morje. Ono bajno gladkost morja pretrga samo tu pa tam kak galeb ali dupin. Vse obale in vse, kar je na njih, mesteca, pečine, gozdi, visoke gore, cerkve, pa bela jadra in modri nebesni obok, vse vidi kakor predrugačeno, natančno, nepremično, začarano v tistem morju, ki je kakor zaprto v neizmerni veličastni modri krogli. Tu sta dva nebesna oboka, dve domovini, dve prirodi, jedna okoli tebe, druga pod teboj. Spodnji nebesni obok je sijajno moder, kakor tudi zgornji, a na sredi je modro, tiho morje. Sive in zelene obale ostro režejo ono veličastno kroglo na dve jednaki polovici s treh stranij, a na južni strani na morju, daleč na obzorju, se blišči morje v dolgi črti, razsvetljeni od solnca, in uprav ta velika črta, ta rob, ki se žari kakor raztopljeno zlato, divno spaja morsko modro barvo z nebesno. Na južnem obzorju že veselo piha poldanski veter, a pena na valovih se sedaj tu, sedaj tam zablišči, kakor biser v onem solnčnem zlatu ki plava na morju. Anica je zrla v ono svetlo črto na obzorju. Pomisli na Toneta, ki je sedaj daleč od nje, tam nekje za ono črto, in tiho vzdihne. Mati jo milo pogleda in reče:

«Čuj me duša, ako bodeš dobra — — —, kaj me tako gledaš? — — — Ako bodeš pametna, pojdeve na otok. Dà, pojdeve rano zjutraj, a zvečer, ko se shladi, nazaj. Ali si me razumela?» nasmehnila se ji je mati in pretila s prstom.

«Kako bodeta sedaj žalostna Jela in Anton. Župnik piše — —»

«Kedaj si dobila list?»

«Malo prej. Dal mi ga je sluga na vrtu.»

«A kaj piše župnik?»

«Da bi ti mogla — — —»

«No?» — — —»

«Osvoboditi Toneta od vojaštva».

«Ali Tone je že pol leta vojak v Pulju».

«Župnik piše, da bi ga mogla, da ti koga poznaš od visoke gospode v Pulju. Mamica draga, kako bi se veselila Jela, kako bi te blagoslavljali! Sirota, sama je, Ivan v semenišču, a Tone — — —»

Mati postane resna in obrne oči na morje in po obali. Bil je krasen dan velikega travna. Z vrta je puhtela nad obalo vonjava rož. Slavčevo petje se je čulo v tihem zalivu pred mestom Glavino. V materinem srcu se oglasi neki sladek čut, globoko se zamisli, a črne oči se ji široma odprejo, velika miloba ji oblije lice. V morju pred njo se je vse videlo, obale in nebo, vse, samo ne svetlo, veliko solnce. Tajno v svojem veličanstvu, ogrevajoče nebrojne svetove, vstvarjajoče dan in noč, je spustilo na morje nekoliko svojih žarkov, ki prodirajo vanj, kakor življenjenosne niti, kakor zlati razkošni prašek, s katerim se oploduje vsemirje. Marta je gledala, kako se lomijo one solnčne niti v bistri modrini na plitvi obali, kako prodirajo med morskovo travo, ki se je budila na ljubav. Prešerno se je iskril oni zlati prašek pod mamljivo gladko površino. Ne vihar, ampak tih vetrič zadošča, da zmoti to ljubavno igro solнца in morja. Grofica se zgane iz svojih mislij, prime hčerko za roko in začne govoriti s toplim glasom:

«Dete drago, čuj me — — —»

Anica upré oči v njeno skrbno lice in prebledi.

«Čuj me, mila hčerka!» začne zopet mati po kratkem molku. «Oni so dobri ljudje, jaz jim želim vse dobro, jaz se nadejam, da bode Tone oproščen

— — — ali, prosim te — — — že sem te prosila
 — — — pozabi, duša, pozabi — — — Ni mogoče,
 ne morem pripustiti tega. Piši Tonetu v Pulj, naj se
 več ne spominja tega, — — — kar je bilo — — —
 Jaz vem, kaj je mlado srce, — — — duša me boli,
 veruj, Anica, boli me, kedar to govorim. Umiri se,
 dete drago, poslušaj svojo mater, pozabi. Tone je
 krasen mladenič, dober je in pameten, tudi ni prost
 seljak, ali on ni za — — —. Anica umiri se, jaz
 ne morem gledati tvojih solz. Prosim te, pomisli, po-
 slušaj me, bodi pametna. Reci mi, da ga hočeš po-
 zabiti, reci mi, srce moje», prosi jo mati in jo zopet
 poljubi.

«Mama, jaz ne morem obljubiti, jaz — — —»

«No, sedaj se umiri! Ga že pozabiš. Obriši si
 solze.»

Grofica se je razžalostila vsakokrat, kedar je
 govorila z Anico o tej reči. Nadejala se je, da ozdravi
 Aničino srce čas in materina ljubezen in nežnost. Ži-
 vela je samo za svojega otroka, bila je najboljša in
 najslajša mati. Kedar je gledala dobro in deviško Anico,
 postajalo ji je vselej gorko pri srcu, spominjaje se
 svoje preteklosti, in želela je, da bi bila sama boljša.
 Hrepenela je po mirnem prebivališču, kjer bi mogla
 pozabiti na svet, ki jo je poškopil s svojim blatom
 in ji ogrenil življenje. Toda čemu vsi njeni sklepi,
 ko se nikdar ni mogla odtrgati od preteklosti, ko ni
 mogla presekati neke niti. — — —

Stari grof Stambelli je umrl o Božiču, a tri dni
 po pokopu je prišla grofica Marta v Vrutak po svojo
 Anico. Bilo je mrzlo, brila je močna burja, sneg je
 metel po čreskih bregovih, kjer je jahala grofica za-
 motana v velik plašč. Toda tudi kožuh je ni ubranil

ljute zime. Ko je prišla k župniku v Vrutak so vsi okameneli od čuda: bila je modra v lice, tresla se je kakor šiba, zobje so ji klopotali. Župnik se je jezil nad njo in jo strogo pokaral, češ, da se smrti ne sme iskati brez potrebe. — Grofica je obsula s poljubi Anico in je koj legla v posteljo, a župnikova sestra je pobrala vso toplo odejo po hiši. Mati je prinesla Anici dolg, črn zimski plašč in klobuk, ovit s črnim pajčolanom. Tri dni pozneje, ko je ponehala burja, šli so župnik, Marta in Anica v selo Tiči k Radetičevim. Koliko solz, koliko joka! Jela je na ves glas jokala, ko se je poslavljala od svoje Anice. Tudi Anton in Tone sta jokala. Župnik se je jezil na vse, a one solze na njegovem dobrem licu niso prišle iz jeze. Grofica jim je obljubila, da jih bode obiskovala, in prosila jih, naj jo tudi oni obišejo pri sv. Dominiku, kedar bode lepo vreme po leti. Anica in Tone nista mogla govoriti. Srcé se jima je krčilo. Grofico je v dušo bolelo, ko ju je videla tako bleda in raztužena, in odločila se je, da čim preje odpotuje. Tako je tudi bilo. Niso spali pri Jeli. Grofica se je poljubila z Jelo in Tonetom, a Antonu je stisnila desnico.

Preden sta odšli Marta in Anica iz Vrutka, je lepo govoril župnik Anici, naj se spominja njegovih nauk, naj bode zmiraj poslušna, dobra in čednostna, naj rada moli in se varuje ljudij, ki nimajo božjega strahu. Oholost je velik greh, in zató naj spoštuje vsakega, kmeta, mornarja in ribiča, ker smo vsi jednaki pred Bogom. Čista vest je največje blago, jedina sreča. «Dà, draga Anica», govoril je župnik, «živi in delaj, kakor sem te učil, pa bodeš srečna, vesela in zdrava. Glej mene, že mi je pet in sedemdeset let, glej me, a ne zabi me, moli rada — — — ker

tvoja molitev pride iz čistega srca — — —, pomoli tudi kedaj k Bogu za svojega starega učitelja. Vidiš, že sem z jedno nogo — — — Anica draga, naj te Bog čuva — — —,

Župnik ni mogel dalje, solze so mu tekle po licu, plakal je dobri starček. Tudi Marta in Katica ste tiho jokali. Anica je močila s solzami suho in drhtečo župnikovo roko. Župnik je poljubil v čelo tužno deklico.

Mati in hči ste odšli v mesto Čres, a od tod s parnikom v Trst, kjer ste ostali dva dni pri teti, blede in upognjeni starki, ki je živela sama.

Zimo ste preživel na Glavini, v oni veliki hiši ob cesti, po kateri se gre k cerkvi sv. Duha. Vsakdo se je čudil Aničini lepoti. Neke gospice so se porogljivo nasmehovale, kedar so jo videle v cerkvi, kako pobožno moli. Mati in hči ste redkokedaj prišli iz hiše. Prve dni velikega travna preselili ste se na pristavo pri sv. Dominiku. Nedaleč od tega posestva je bilo posestvo barona Spange. Ta baron je često prihajal v hišo že tedaj, ko ste bili še na Glavini.

Že pet mesecev je Anica v Istri, a lepo ima pri dobri materi in še lepše bi imela, ako bi bila zmiraj sama z njo. Oni baron Spanga, visok, plešast, rudečega lica, se ji ni omilil. Skoraj vsak teden je prišel enkrat k njima na večerjo in jedel je in pil in si gladil polno, plavo brado. Redko je govoril. Anica je šla spat, a baron se je razgovarjal z njeno materjo do pozne noči. Včasih je spal tudi v grofičini hiši. Mati je Anici že večkrat pripovedovala, da se hoče poročiti s tem baronom, ko odloži žalno obleko za pokojnim očetom. Sprva se je Anici čudno zdelo v velikih in lepih sobah v oni hiši na Glavini, ali

kmalu se je privadila. Čisto vesela ni bila nikdar. Na pristavi pri sv. Dominiku je zopet oživila, ker je bil tam krasen vrt, gozd in morje. Iz svoje sobe, s svoje postelje je mogla gledati otok Čres, one bregove in gozdiče, kjer je preživela najlepše dni. Pri sv. Dominiku se je sprehajala po obali pol ure daleč do ribiča Poldeta, čegar hiša je stala na samem. Včasih je skočila v ladjico tega ribiča in je veslala z največjo radostjo.

Okoli poldne se zapeni morje pred Marto in Anico, nad njima zašumi trdo lovorovo listje. Sveži „maestral“ je potegnil v ožini Velikih Vrat, morje se je zasvetilo v divni zeleni barvi. Marta ni mogla več čitati in je šla v vrt, da se sprehodi s hčerko. Blagi vetrič je razvel vonjavo rož, veselo so šumele ciprese, lipa in drugo drevje, ptice so živahneje prepevale. Dva delavca sta posipala z belim peskom stezice; brzo snameta čepici, ko ste šli mimo nju grofici. Anica ju ljubeznivo pogleda in ju vpraša, ali jima ni vroče. Mati ji reče, naj ne govori z delavci brez potrebe.

Ko ste prišle kraj vrta, greste v skrito senco. Nad njima so bile goste veje lovora. Tukaj je bilo tiho. Od obale se je čulo pluskanje malih valov, zgoraj je šumel veter, z Glavine se je slišal sedaj močnejše, sedaj slabeje glas zvonov. Mati in hči se pokrižate in molite. Marta dene knjigo na kamenito mizo, ki je stala v senci, položi levico na Aničine rame in ji reče, naj ji gleda v oči. Anica to stori, a mati jo milo gleda, milo in zamišljeno, kakor bi se spominjala na neke davne čase. Že večkrat se je tako utopila v globoke zenice Aničinih očíj in vsakokrat se je svetila na njenem licu tiha radost. V takih trenutkih razširili so se ji spomini iz najlepše mladosti

in ji blažili srce. Razgovarjala se je s hčerko, kakor z najboljšo prijateljico, in ji pripovedovala, kako je neizmerno ljubila njenega nesrečnega očeta Alberta, ki je umrl v ječi za svobodo domovine.

«Anica, že je temu sedemnajst let, ko sem ga spoznala, a vsega se še spominjam, kakor bi bilo včeraj. Tvoj oče je bil dober, krasen, obožaval me je. Kako sem bila srečna!» vzdihne grofica. «Prišla sem iz Benetk sem, zmiraj sem bila žalostna, zmiraj sem jokala, sama, brez utehe. Do šestnajstega leta sem bila malone neprenehoma v Benetkah».

«Tam si se spoznala — — —»

«Dà, tam sem — — — Kedar vidim tvoje oči, se koj spomnim tvojega očeta — — — Ljubila sem — — — mati mi je umrla — — — sama — — — mlada — — — oh, kako je to bilo! — — — Jaz sem venela, mislila sem, da umrjem, jokala sem — — leto je jedno za drugim — — —»

«Ne žalosti se, draga mama!» objame jo hčerka.

«Sedaj bode sedem let, kar je baron Spanga — — — težko mi je bilo v tej samoti — — — čemu zmiraj tugovati? Mari naj zblaznim? — — — Baron Spanga je obiskal mojega očeta, svojega sosedu, a jaz sem mu bila mila, hotel se je koj poročiti, ali moj oče — — — Sedaj ni zaprek — — —»

Anica jo žalostno pogleda in obrne glavo. Deklica si je mislila: «Jaz bi Toneta ljubila tudi v grobu. Njegova, ali nikogar». —

Mati je menda uganila njene misli in jej začela nežno in ljubeznivo razlagati, kako čas ozdravi marsikatero rano, kako njiju imetje nima toliko vrednosti, kolikor pred dvajsetimi leti, kako se je oče zadolžil o

času svoje dolge bolezni, a baron Spanga ni hudoben človek. Prej je trezno živel — — —

«Reci mu, naj ne pije», izusti Anica tiho.

«Rekla sem mu že. Kaki dve leti že bode, kar se je udal vinu. To me jako žalosti. — Anica, ti vidiš, da si mi vse in jedino veselje na svetu. Oh ta svet! Davno sem že zanj mrtva, samo pri tebi v tej samoti sem srečna. Svet? ljudje? Pomilujajo me — — — mnogi me prezirajo — — — Kaj bi jaz brez tebe? Ali ni tukaj lepo? Kaj ti ljudje, ta gospoda na Glavini! Prezirajo me in klanjajo se mi — — —, ker sem grofica. Ako bi to ne bila in ko bi imela strgane črevlje, nikdo bi me niti ne pogledal, najmanj pa ona gospôda! Laž, licemerstvo, podlost, hlimba, to je njih življenje. Anica, ti si srečna, da jih ne poznaš! Tukaj v tej divni samoti, sve, duša moja, v raju. Kaj, reci mi, kaj bi jaz brez tebe? V Trstu, kjer sem se rodila, mi še živi teta — — — nikogar razun tebe! Jaz bi bila s teboj, ako — — —» prekine grofica in spusti glavo na prsi.

«Mama — — —»

«Kaj želiš reči?» vzdigne Marta naglo oči in jih plaho in začudeno upré v Aničino lice.

«Ti ne ljubiš barona, reci mu, da ga nočeš — — —»

«Molči!» strepeče mati, obledi in povesi oči.

Anica nasloni glavo, na njeno ramo in jo objame z desnico. Grofičine velike in krasne obrvi so se stisnile, čelo se je zatemnilo pod kodrastimi lasmi, polne in vlažne ustnice so se bolestno stegnile ter drhtele. Vonj rož je prihajal po čistem zraku v senco, iz daljave se je čul krik gladnih galebov. — — —

Tisti dan je prišel na večerjo k grofici Marti baron Spanga, bogat človek, jedini sin matere udove. Ko se je oprostil iz preiskovalnega zapora, v katerem je sedel tri leta radi nekega političnega čina, zaljubil se je v krasno Marto. Bila je štiri leta mlajša od njega. Ona mu je hitro odkrila svojo preteklost. Baron je večkrat obiskal njenega očeta. Enkrat se je baron razgovarjal z grofom o politiki, ali prišlo je do živahnega prepira. Stari je očital baronu, da je puntar, brezverec. Ko se je obrnil govor na vero in ko je baron začel trditi, da samo bedaki verujejo v Boga, je postal grof besen in mu pokazal vrata. Spanga ni smel več v hišo. Marta ju je hotela pomiriti, zaklinjala je barona, naj ne govori tako nepremišljeno; a njen oče je ves strepetal od jeze, če mu je imenovala baronovo ime. Spanga je čakal na smrt starega grofa in potem se je mislil poročiti z Marto. Med tem se je shajal z njo tajno. Tajno? — — — Dà, za življenja njenega očeta.

V mestu Glavini je bilo nekoliko plemenitih rodbin, ki so živele v svojem „krogu“, obiskuje se medsebojno. Često so se shajali jedino zavoljo tega, da so mogli govoriti o tajnih sestankih grofice Marte z baronom Spango, o tem „škandalu“. Očetje in matere se so razgovarjali o tem pred svojimi otroci, vzdihujé nad zlobnostjo sveta in kimaje z glavo, a vsakdo je hitel, da bi več izvedel od drugega in pripovedoval potem dalje, kar je čul, s sladkimi, pobožnimi in medenimi besedami. Kaki vzdih, kaki vskliki, kaka hlimba. Ta „škandal“, ta je bil njih veselje, živeli so v njem, pazno preobračali najmanjše podrobnosti, fino z rokavicami. A uprav oni, ki so najbolj vzdihovali nad „propadlo moralo“, ti so se najglobo-

keje klanjali grofici Marti. A kako so tedaj po koncu nosili glave, kako so pihali na usta in na nos, kedar jih je povabil na svoj imendan grof Stambelli na obed! Njih hčerke so se topile od miline in radosti, kedar so sedele pri isti mizi s krasno grofico Marto, kedar so mogle ž njo pregovoriti nekoliko besed. —

Stari grof Stambelli je umrl, Marta je vzela k sebi Anico, toda baron sedaj ni govoril rad o poroki, ali da se misli poročiti, kedar prestane žalovanje za pokojnim grofom.

Večerjali so v lepi in veliki sobi. Dve okni in vrata na balkon so bili odprti. Sveži nočni zrak se je včasih igral z belimi zavesami. Baron je bil pri Marti kakor doma; gledal je v svoj krožnik, rezal, jedel, pil in gladil veliko plavo brado, zmiraj zamišljen in poln skrbij. Včasih po četrť ure nikdo ni govoril pri mizi.

Ko so povečerjali, vstane baron od mize, zapali smodko in hodi po sobi pred okni gori in doli. Bil je visok in skoraj debel, v temno rumeni obleki, ki mu je bila povsod široka. Ko se je tako sprehajal, mu je modri dim smodke uhajal preko plešastega temena. Napolnil je z dimom usta in potem ves dim spustil iz njih. Marte ni pogledal ne enkrat, ali skoraj vsakokrat, kedar je prišel na drugo stran sobe nji v hrbet, pogledal je Anico, stisnivši motne, sive oči. Anica je čitala, a Marta se je zagledala skozi odprta vrata balkona na morje, katero je razsvetljevala z mesečnino. Po dolgem molčanju začne pripovedovati baron grofici, da je bil v mestu Glavini in se razgovarjal z njenim odvetnikom. Upniki terjajo svoje. Ako se poravnajo vsi dolgovi, ako se proda to in to posestvo, ta in ta hiša, ostane Marti še okoli sto tisoč

goldinarjev. Grofica je želela, da se poplača vse do zadnjega novca, toda prodati ni hotela nič. Rekla je baronu, naj on poplača vse dolgove, tako jima ostanejo v rokah vsa posestva. Baron odgovori, da tega ne more storiti, da bi moral najeti denarja, a posestev ima on tako preveč. Grofico je ta razgovor ozlovoljil. Pozneje je sedel baron k mizi in se sillil, da bi se bolj ljubeznivo razgovarjal z Anico in z njeno materjo. Ko je Anica poljubila mater in jima želela lahko noč, gledal jo je baron do vrat. To noč baron ni spal v grofičini hiši. — — —

Dan za dnevom je mineval, rože na vrtu so še lepše cvetele, zelena barva listja je zgubila svoj mladi sijaj. Bili so krasni dnevi, včasih je nastala popoldne nevihta, zablisnilo in zagrmelo je nekolikokrat, morje se je vzdigovalo, ploha je naglo nehala in osvežila prirodo. Bajno so puhtele rože po dežju, zrak se je zbistril, po čreskih gozdičih so se bliščale kapljice, ko je solnce zapadalo. Anica in njena mati sta ljubili samoto, letali sta po mokrih belih stezicah v vrtu in včasih je padla kakšna kaplja z drevesa na roko ali na vrat. A kedar sta prišli do kake lužice na stezici, privzdignili sta obleko, nogavice so se jima belile, šli sta okoli vode ali pa jo preskočili, nasmijali se, a potem šli na obalo, da napaseti svoje oči na velikem obzorju. Kedar ju je baron obiskal, ni ostal dolgo in bil je molčljiv in hladen proti Marti. Enkrat je na grofičino vprašanje odgovoril skoraj osorno in zbadljivo.

Grofica ga je začudeno pogledala.

X.

Koncem velikega travna je dobila Marta pismo iz Trsta, da je teta jako bolna in da jo želi videti.

Ko je rekla zvečer grofica baronu, da pojde drugi dan v Trst, razžalil jo je baron. «Idi, stara je bogata, glej, da tebi vse zapusti in ne popom», rekel ji je.

Marta mu je ostro odgovorila: «Mar misliš, da jaz hlepim po denarju? Po toliko letih me še ne poznaš!»

Baron se je jel opravičevati, da je ni hotel razžaliti, vzal klobuk in šel domu.

Drugi dan, rano v jutro, je odpotovala grofica Marta v Trst. Anica jo je spremila do luke pod mestom Glavino. Mati jo je poljubila na usta, čelo in obe lici in šla na parnik. Pozneje ji je mahala z roko iz ladjice, ki se je zazibala nekolikokrat na valovih, ko je parnik zapustil luko. Morje se je hitro umirilo. V jutranjem zraku se je širil smrad dima, ki se je leno vlačil nad gladko površino.

Anici se je zdelo vse prazno v hiši in na vrtu brez matere. Dopoldne je napisala dve dolgi pismi, jedno župniku v Vrutak, drugo pa Tonetu v Pulj. Ko je pisala Tonetu, potočilo se je nekoliko solz čez njeno lice na list.

Sama je obedovala v veliki sobi. Komaj pokusila je od vsakega jedila. Na zidu njej naproti je visela slika njenega deda, ki je umrl o Božiču pred petimi meseci. Ona hoče jesti, a ded jo ostro gleda. Dolge brke mu visijo preko brade, čudno se mu vzdigujejo lasje nad čelom, okoli vrata ima zapet črn robec, na prsih pa mu vise križci in svetinje. V sobi je bilo tiho, tiho tudi na vrtu in na morju. Anica je imela na sebi priprosto črno obleko, pomerjeno ravno po životu in zapeto na prsih z jedno vrsto gumbičev. Lasje so ji bili razdeljeni na sredi glave in so se nekoliko vsipali valovito na vsako stran, a dve debeli kiti sta ji

bili zaviti na temenu in zadaj. Od čela do kit se je videla tanka črta med razdeljenimi lasmi, kakor srebrna nit.

V sobo pride visok, suh, nekoliko pripognjen starec, gladko obrit, v rumenem fraku z belimi gumbi, in dene na mizo pečeno pišče. Na rokah je imel bele rokavice.

«Zane, hvala, ne morem več jesti», pogleda ga Anica ljubeznivo.

«Prosim — — —» reče sluga, zarudi in se globoko prikloni, stoječ tri korake od mize. Ko se popravi, zagleda se v Aničino lice in se nasmehne.

«Kaj je, dragi Zane?» čudi se nekoliko Anica.

«Presvetla grofica, oprostite, prosim — — —»

«Kaj želite?»

«Presvetla grofica, zopet se spominjam — — — oh, kakšna je bila tedaj presvetla — — —»

«Ko ste me pripeljali tja?» vpraša Anica in pogleda na Čres skozi okno.

«Dà, tedaj. Oh, kako je jokala presvetla — — —»

«Nisem tedaj bila dobra? Že ste mi to na kratko pripovedovali, ali sedaj mi povejte vse. Zane, sedite tu sem», velela mu je Anica, ponujaje mu stol pri mizi.

«Presvetla grofica, nikdar, tega ne morem, prosim — — —» zopet se globoko prikloni in lice mu je vse zarudelo.

«Zane, vi ste stari, trepečete, sedite, prosim vas!» silila ga je, opazivši, kako se mu treseta suhi, tanki nogi v belih svilenih nogavicah, ki so mu se-gale do kolen.

«Ne morem, presvetla — — —»

«Ker sem presvetla, vam to zapovem», nasmehne se mu ljubeznivo.

Starec sede na kraj stola, ves zmočen in tresoč se. Anica mu natoči čašo vina in ga prosi, naj ji pripoveduje, kako jo je oddal Jeli. Zane na prvi mah ni mogel izustiti niti besede, še le pozneje se mu je razvezal jezik. Pripovedoval je in zmiraj vzdihal: «Gran Dio, gran Dio, kaj sem doživel!» Anica ga je mirno poslušala. Čelo ji je bilo vedro, sijajno, dolge in goste svilnate obrvi, povsem mirne, oko globoko, polno neke svečane deviške bistrine, a na rudeči ustnici, na pol odprti, legel je komaj odsev nasmeha in videli so se nekoliko skozi ono živo in vlažno rudečico snežnobeli zobje. Črna obleka se ji je krasno podajala, polne prsi so se dražestno vzdigale in padale, zmiraj jednako, kakor ji je bilo srce. Leva noga, iztegnjena proti balkonu, je počivala na preprogi, na peti svetlega črevljička, in se gubila pod gosposko obleko, do vitkega pasa, v uzorni, odlični črti.

Ko je Zane izpil, natočila mu je drugo čašo vina in mu podala lepo in toplo roko. Sluga se je blaženo smehljaj. Okoli očij, ki so se porudečile, nabrala se je mreža tankih gub. Vzdignil je roki proti stropu, razširil jih in šel iz sobe upognjen in drsajoč za seboj noge. Na pragu je vzdihnil: «Gran Dio, gran Dio! Veliki Bože, kaj sem doživel!»

Popoldne je čitala Anica pri oknu, v svoji spalnici. V tej sobi so bili zidovi temnomodri, a pokrivalo na postelji, divan in naslonjači, modri kakor nebo. Ves pod je bil pokrit z debelo in mehko preprogo. Na zidovih so visele tri slike, jako lepe, v pozlačenih okvirjih, a vse tri so predočevale ljubavne prizore na čarobni beneški laguni. Nad posteljo je bila krasna Madonna od nekega starega italijanskega slikarja.

Božanstveno se je nasmehal v krilu mali Jezušček. Anica je včasih celo uro gledala to sliko. Vse pohišje je bilo gosposko, grofovsko. Omara, zrcalo, miza, umivalo, vse je bilo krasno, toda priprosto. Grofica Marta sama je uredila to sobo svoji hčerki. Anici je bilo prve dni čudno v tej sobi; ni hotela niti sesti na naslonjače, s svilo pokrite. Čitajoča pri oknu, mislila je na mater in na Toneta, da ni vedela, kaj čita. Zaprla je knjigo, vzela velik daljnogled in gledala na čresko obalo. Razločila je stezice, nekatere hraste, prod pred zalivom, videla ovce in vole, sedaj zopet skalovje, pa zopet obalo, a najbolj okno svoje sobice, kjer je ž njo spala mati, ko je prvokrat prišla na otok. Potem je gledala selo Vrutak, župnikovo hišo, stolp, cerkev, zdelo se ji je, da čuje župnikov glas, petje pastaric, znani smeh selske dece. Spominjala se je vsega, veselih in žalostnih dnij, vsake malenkosti. Gledala je potem na jugu oni mali otok, kjer se je razbila ladjica, spoznala pečino, pod katero je bila sama celo noč, spominjala se je onega poljuba, ko jo je Tone dvignil iz morja na obalo, spominjala se, kako se je Tone ranil, zdelo se ji je, da ga vidi okrvavljenega lica — in strepeče. Od napornega gledanja so ji stopile že solze v oči.

Potem se je sprehala po vrtu in na obali. Krasno je bilo pred večerom. Na otok Čres je padla raztrgana senca, kakor so raztrgani gorski vrhovi na isterski obali, za katero se je solnce zakrilo. Anica je večerjala pred hišo, pred morjem, in potem se je zopet sprehajala po tihi obali, potem pa šla v svojo sobo.

Hotela je zapreti okna, ali noč je bila prekrasna. Naslonila se je na okno in se počasi vtopila v sladke spomine, v zlate sanje. Čim dalje je gledala v bajno

noč, tem bolj ste se rudečili njeni ustnici. Začarana v tiho radost je gledala neki gozdič na otoku, hrepenela po njem in se spominjala sladkih besed in poljubov. Neukrotljiva sila je vlekla njeno razburjeno srce tja preko morja, na oni tihi, dragi otok. Njeni zenici ste se bolj svetili, ustnici ste se ji dražestno smehljali, in lepi zobje so se zasvetili v mesečini. Bila je očarana. V mlado srcé so se zlivale vse slasti, ves čar, vsi tajni zvoki, vse pesmi morja in gozda, vsa velika in opojna skladnost one razkošne noči. Nemir, bolno hrepenenje, mučna tesnoba prešinili so potem Anico. Čelo ji je bilo zdaj vroče, zdaj mrzlo, tesnoba ji je legla na prsi, zdelo se ji je, kakor bi naglo venela. Njeno oko bi ranilo v tem trenutku orla, ne le mladeniča, ali iznenada je preletela radostna zona bujne mladosti njeno telo, suhi in vroči ustnici ste ji postali vlažni, minula jo je tesnoba, v njenih zenicah vtrnil se je oni živi plamen. Ko si je globoko oddahnila, ji je začelo srce mirneje bítí, prsi so se ji bolj vzdigovala. Zdelo se ji je, kakor bi jo pritisnil na prsi in poljubil oni, katerega je ljubila. Pomirila se je in vzradostila, in ljubko ji veje nočna sapa v krasno lice, razsvetljeno z mesečino in s pokojem in blaženstvom — — —

Okoli desetih začuje korake v drugi sobi. Nekdo potrka na vrata in vpraša:

«Anica, ali ste že legli?»

«Nisem še. Izvolite noter, gospod baron. Želite li kaj? Mama je odšla zjutraj v Trst».

Baron dene palico in klobuk na mizo, sede na divan, pogladi brado in reče:

«Krasna noč. Šetal sem po obali. Ne želim ni-

česar. — — — Prišel sem, da vas vprašam, kako ste dovršili dan. Sedite sem na divan».

«Hvala, dobro, ali lepše se mi zdi, kedar je mama doma».

«Vi neizmerno ljubite svojo mater, a ves ostali svet prezirate — — —»

«Jaz?» začudi se deklica in ga živo pogleda. Lice mu je bilo bolj rudeče nego navadno, oči bolj motne.

«Dà, vi prezirate celi svet, tudi mene, dà, tudi mene».

«Jaz nikogar — — —»

«Ali prosim vas! Jaz vas poznam! — — — Ali vi veste, kaj je ljubezen? Ne, tega vi ne veste».

«Baron, jaz vas ne razumem».

«Vi bi bili srečni, ko bi me mogli razumeti — — — Vi ste še dete in ne mislite na svojo bodočnost — — —»

Anica je bila v zadregi in povescila je oči, pomislivši na Toneta.

«Dà, vi ste dete, vam še ni sedemnajst let. Da bi bili pametni, bili bi srečni — — —»

«Jaz sem srečna pri svoji materi».

«Vaša mati je čudna žena. Muhe, muhe! He, he!»

«Dobra je moja mati».

«To vi pravite, ali jaz, — — —. Ne, ne morem reči, da je hudobna, ali jaz mislim, da ste vi boljši. Pa zakaj me vi prezirate, ali ako hočete, mrzite?» vpraša jo in se nasmehne.

«Jaz vas ne mrzim», upré ona oči na njegovo lice. Njegove oči so se svetile.

«Vi me tedaj ne mrzite? To je lepo, ali kaj je ljubezen, tega vi še ne veste. Ali jaz vem, kaj je

ljubezen. Glejte, vaša roka je jako lepa», reče ji tiho, prijemši jo za desnico.

Anica strepeče in iztrga svojo roko iz njegove. Iz baronovih ust je dišalo vino.

«Anica, vi se bojite — — —»

«Koga? — — —»

«Mene. Ne bodite dete! Ako bi samo vedeli, kaj jaz mislim, odkar sem vas spoznal — — — Anica, kako ste krasna! Jaz v celem svojem življenju nisem videl lepše deklice, kakor vas. Recite mi, da me ne mrzite. Recite, sama sva. Zakaj molčite? Ako bi vi hoteli, bi vaša mati — — —»

«Moja mama?» trese se Anica.

«Vaša mati bi morala naposled dovoliti — — — Vi trepečete? Ali ste dete! Čujte, krasna Anica — — —»

«Prosim vas, pustite me! Mama!» zavpije Anica zamolklo, ko jo je z levico objel okoli pasa. Trdno jo je držal.

«Vaša mama? Umirite se Anica, ne bojte se! Da bi vedela vaša mati? In kaj potem? To mi je zadnja briga! Jaz sem vašo mater ljubil, a sedaj je ne ljubim več. Ako bi se poročila, bila bi oba nesrečna. Prej ali pozneje naj vaša mati zvé, da se z njo nočem poročiti. Povejte ji svobodno vse, kar sem vam sedaj rekel. Recite ji, hvalo vam bodem dolžan. Ali ji hočete reči?»

«Hočem», odgovori Anica vsa zmočena.

«Anica, vi ste divna deklica!» izusti zamolklo in jo močnejše objame z levico okoli pasa.

«Baron, pustite me, vi ste pili — — —»

«Kaj hudiča trepečete? Ne, nisem pijan, ali jaz vas ljubim, bodite moja žena, srečna bodeva, jaz nočem več vina piti, zmiraj bodem ljubil — — —»

«Pustite me, vi ne veste, kaj delate, prosim vas — — —»

«Ne, duša, ne pridete iz mojega naročja, moja roka je močna. Anica, jaz vas ljubim, neizmerno ljubim».

Baronovo lice se je temno razžarilo, oči so se mu okrvavile, ves se je tresel, iz ust mu je puhtel vroč dih. Deklica, bleda in prestrašena, se mu je hotela iztrgati in odskočiti z divana, toda ni mogla. Ko jo je baron objel z desnico, drže jo zmiraj z levico okoli pasa, in ko jo je hotel z vso silo poljubiti, razgret od strasti in od vina, je ona zbrala vse svoje moči in se mu z jednim mahom iztrgala in ga odrinila od sebe, takó, da se je prevalil na ledja in udaril z glavo pod mizo.

Anica je pobegnila na obalo, uznojena in usopljena. Letela je po stezi ob morju nekoliko časa, a potem je obstala, naslonila se na steno in zaplakala. Nikdo je ni videl, ko je pobegnila iz hiše. Potem je sedla kraj morja in se zagledala v otok Čres, v one gozdiče, tja preko morja, oblite s sijajno mesečino. Gleda in gleda, a nakrat skoči na noge in leti po stezi ob morju. Oddahne si in zopet leti. Za četrto ure pride pred malo kočico ribiča Poldeta. Potrka na vrata.

«Kdo je božji?»

«Jaz sem, Polde. Vstanite, jaz sem, Anica». Polde, star človek, s kratko, sivo brado, odpre vrata in reče, spoznavši Anico:

«Po glasu sem sodil, da ste vi. Kaj zapovedujete?»

«Kje je vaš sin?»

«Spi, signora contessa».

«Zbudite ga hitro. Vi veste za zaliv pod Radetičevo hišo?»

«Kako bi ne vedel? Tam na Čresu je. Bil sem že sto in stokrat na onemrodu».

«Zbudite sina, da gremo v ladjico».

«Čujem, čujem!» ogласi se Poldetov sin iz kočе.

«Ali kam hočemo?» vpraša Polde.

«V zaliv pod Radetičеvo hišo. Tiha noč, lepo vreme», veli Anica.

«Vreme kakor steklo!» pritrди ribič, pogledavši nebo in morje.

Anica skoči prva v ladjico. Ribičа zapalita luli, odvezeta ladjico, pa veslata po tihi, veliki luki, ki je bila pod mestom Glavino. Veslala sta ob obali, kjer je bila pristava Aničine matere. Ribičа molčita, čuje se le pljuskanje vesel in šumenje morja pod ladjico. Anica sedi na deski, naslonjena na bok, a glava se ji je spustila na desno ramo. Ladjica teče, kakor po modri svili, kjer se igra mesečina. Kedar vesla odrinejo morje, se okoli njih živo zaikri, a kedar se vzdignejo iz morja, tečejo ž njih biserji — kapljic. Ladjica privesla pred hišo Aničine matere. Vse je tiho okoli hiše. Na šipe oken je padel sijaj lune. Iz vrta se je čulo slavčеvo petje. Bilo jih je slavcev na stotine na vrtu in v gozdu na obali. Njih petje se je vzdigovalo v višine poletne noči, v blag vzduh, v katerem so se združevale vsakovrstne vonjave. Anica pogleda vrt, odkoder je zašumela nočna sapa, da ji prinese vonjave rož. To je bil zadnji pozdrav onega vrta, kjer so se veje na visokem drevesu počasi majale v mesečini, kakor divne ogromne čipke na novi, gizdavi obleki poletne noči. — — —

Ni se čulo več slavčеvo petje iz vrta. Anica je včasih obrnila pogled na obalo, ki se je zmanjševala na zapadu. Mislila je na mater in na tihem točila

solze. Pred njo se je povečevala druga obala, čreska; gozdi so naglo rastle in zmiraj lepše se je razločevalo, tam prod, tam pečina in oni hrast na vrhu brega. Bili so sred ožine Velikih Vrat. V modrem morju se je videlo včasih tu pa tam nekaj belkastega, kakor slab odsev ramen, nog, celega trupla krasnih žen, ki plavajo pod površino in igrajo čudne igre, zvijajo se, stegujejo bele in okrogle ude, a na to hité tjá, kjer se mesečina najbolj dražestno preлива z morjem. Čreska obala ni več daleč. Že se vidi, kako se sveti v mesečini ona izlizana stena, ki štrlí iz morja pred prodom. Iz tega milega zaliva je že vetrič od kraja privel na morje vonjavo čreskih gozdov. Ribiča potegneta vesla v ladjico, da napolnita in zapalita lule. Nastane tišina, a v tej tišini se je čulo dolgo in sladko petje slavca iz gozda nad zalivom: pozdrav mile obale. Anico spreleti radostna groza. Ribiča zopet veslata nazaj.

* *

Deset dnij pozneje je prišla grofica Marta na otok Čres k Antonu Radetiču. Anica je zavrnila od radosti in jej padla v naročje. Marta je dolgo jokala, spustivši glavo na hčerino ramo. Jela ju je prosila, naj ne jokate, in pripovedovala grofici, kako sta se ona in Anton od čuda desetkrat prekrižala, ko ju je Anica zbudila okoli dveh po polnoči. — Anica je hitro pisala v Trst, kaj ji je govoril baron Spanga, kako se je prestrašila in pobegnila na otok Čres. Prosila je v listu mater naj blagoslovi njeno ljubezen, ker ona bi ne mogla živeti brez Toneta, in naj ji oprostí, da je pobegnila iz hiše pri sv. Dominiku. Na kraju pisma je vprašala: »Mila mama, kako bi jaz živela brez tebe?« — Grofica ni mogla hitro, ko je dobila

pismo, iz Trst^a, ker je ležala teta na smrtni postelji. Ko je teto spremljala k grobu in uredila nekatere reči, je hitro odpotovala. Teta ji je zapustila vse imetje. Marta sedaj ni imela nikogar na širnem svetu razun Anice. Vse niti, ki so jo spajale s svetom, so se naglo pretrgale. Izpila je celo gorko čašo nesrečne ljubezni in ni hotela uničiti sreče svojega deteta. V sreči svoje Anice se je nadejala najti utehe svojemu pobitemu srcu. In našla je to uteho. — Marta ni nikdar več govorila z baronom Spango, tudi pisala mu ni. Vse je prodala, kar je imela okoli Glavine, prizidala Radetičevi hiši štiri lepe sobe, kupila polja in gozde na otoku, osvobodila Toneta od puške s pomočjo neke gospode in se nastanila na Čresu. Ko je Anica dovršila sedemnajsto leto, poročila se je s Tonetom v Vrutku. Stari župnik, Aničin učitelj, je ihtel, ko ju je blagoslavljal. Nikdar še ni bilo takega pira v Vrutku! Na pir je prišel tudi Tonetov brat Ivan iz semenišča in je krasno govoril Anici in bratu pri obedu. Vsi svatje so si brisali solze. Ivan je nekoliko časa pozneje postal župnik v nekem mestu v Istri. Bil je uzoren svečenik, odličen rodoljub. — Grofica je pomagala siromakom, mnogo je potrosila za župnijsko cerkev v Vrutku in napravila dva nova zvonova. Ko se je razlegal po otoku in morju srebrni glas teh zvonov, je narod blagoslavljal dobro grofico. Leto dnij po piru je krstil župnik Aničinega sinčka, a dva meseca pozneje je starček blaženo usnul na večno. Ugasnil je kakor sveča. Marta je kupila spomenik iz mramorja za njegov grob in vzela k sebi njegovo sestro Katico. V mili samoti na otoku, pri dobrih ljudeh, Antonu in Jeli, pri blaženem Tonetu in pri dveh krasnih sinčkih svoje srečne Anice je našla svoj mir in pokoj.